

БИБЛИОТЕКА
ЗА ЕВРОПЕЙСКА
СРЕДНО-
ВЕКОВНА
ЛИТЕРАТУРА
АРЦЕЛ
НАРОДНА
КУЛТУРА

СНЕГЪТ ЗЕЛЕНИНА СЪНУВА

АНТОЛОГИЯ НА ПРОВАНСАЛСКАТА ЛИРИКА

СНЕГЪТ ЗЕЛЕНИНА СЪНУВА АНТОЛОГИЯ НА ПРОВАНСАЛСКАТА ЛИРИКА

Превод: Симеон Хаджикосев

chitanka.info

СИМЕОН ХАДЖИКОСЕВ

КЪМ ИЗВОРИТЕ НА НОВОЕВРОПЕЙСКАТА ПОЕЗИЯ

За мнозина наши сънародници понятието „трубадур“ се свързва единствено с едноименната популярна опера на Верди, а култът към благородната дама на сърцето — с гениалната пародия на Сервантес, представяща рицаря Дон Кихот, влюбен беззаветно в Дулсинея дел Тобосо, която се оказва обикновена пъпчива селянка. А каква е връзката между рицари, трубадури и благородни дами, между куртоазна поезия и куртоазна любов — това вече е специализирана тема, която не е по силите дори на твърде интелигентни люде. Не бива да бъдем прекалено придирчиви обаче към неподготвеността на българската читателска публика върху тази тема. За разлика от редица страни на Централна и Западна Европа, в които куртоазната любов е онази благодатна почва, където пуска корени и разцъфтява рицарският роман и лириката на трубадурите, на Балканите (с твърде незначителни изключения) не възникват благоприятни обществени условия за появата на рицарска прослойка, на куртоазна любов и свързаната с нея рицарско-куртоазна култура.

В средновековната българска литература рицарският роман е застъпен само чрез прозаичните варианти на „Троянската притча“ и „Роман за Александър“, а това, че песните на старофренските трувери са звучали в двора на цар Калоян, можем да приемем само ако се доверим на някои белетристични хрумвания на романистката Фани Попова-Мутафова от „Солунският чудотворец“ (1929–1930) и „Дъщерята на Калояна“ (1936).

Поради обстоятелството, че куртоазната култура и свързаната с нея куртоазна литература на средновековието не са неотделима част от националното ни културно наследство, нашият интерес към тях винаги е бил твърде периферен. Несъмнено за това е съдействувала и забавената рецепция на редица съществени явления от сферата на

западноевропейската култура у нас. В условията на едно твърде „сгъстено“ (или ускорено, все едно) развитие на българската култура през последните сто и тридесет години от времето на т.нар. Късно възраждане до наши дни, при което относителното изравняване с европейската литература и култура се осъществява едва през 20-те години на нашето столетие, запълването на културния „вакуум“ чрез приобщаването на чужди явления към родната литература се е осъществявало крайно неравномерно и непоследователно.

Всъщност приобщаването ни към западноевропейската куртоазна литература започна едва преди няколко години чрез появата на няколко образци на рицарския роман („Тристан и Изолда“ по възстановката на Ж. Бедие, „Ланселот, Рицаря на каруцата“ от Кретиен дьо Троя и двутомния свод на келтския рицарски епос „Смъртта на Артур“ от Томас Малори). Тези разнородни образци на рицарския роман вдъхват надежда, че са създадени условия за цялостна рецепция на Кретиен дьо Троя, най-бележития автор на рицарски романи от епохата на „класиката“ (XII-XV в.), за евентуален превод на „Парцифал“ от Волфрам фон Ешенбах и на някои други образци.

Доста по-скромно е представена куртоазната лирика на български език. Като изключим няколко песни на провансалски трубадури и севернофренски трувери, представени в антологията на Пенчо Симов „Френска поезия“ (1978) и „Сто шедеври на европейската любовна лирика“ (1976, съст. Григор Ленков), почти нищо друго от шедевровете на тази любовна лирика не е познато на нашия читател.

Неизбежният паралел между португалско-галсийските трубадури и техните провансалски предшественици ме насочи към научната тема за една докторска дисертация — „Провансалската лирика и нейното въздействие върху късносредновековната европейска поезия“. По време на работата върху този труд естествено навлязох доста надълбоко в проблематиката на куртоазната любов и на свързаната с нея куртоазна поезия. Всички текстове, приведени в него обаче, бяха преведени от мене в проза, като целта ми беше да предам на български език максимално точно смисъла, който нерядко убягва дори и на опитния изследовател. Едва след като дисертацията ми беше завършена, пристъпих и към поетичен превод на песните на най-прочутите провансалски трубадури. Така ми се наложи да осъществя

поредния им прочит и понякога дори съжалявах, че не съм успял да сторя това по време на работата си над дисертацията, защото — както с основание се твърди — преводът е най-задълбоченият прочит.

Няма да влизам в подробности около трудностите, които съм срещнал в работата си над преводите. Те наистина бяха големи и вероятно биха респектирвали и преводач с по-голям опит и с по-големи възможности от моите. Римните схеми в кансоните на провансалските трубадури понякога карат преводача да се чувствава като гимназист, решаващ уравнения с по няколко неизвестни (особено т.нар. *rimas unisonans*, т.е. еднозвучни рими), при които една и съща римна схема, зафиксирана в строфата, се повтаря във всички строфи на песента.

Нека припомним, че не на последно място културното значение на куртоазната лирика е свързано с обстоятелството, че това е първата светска лирика на европейските народи след епохата на античността. Освен това е и първата *римувана* лирика в европейската културна история. По това тя се отличава съществено от античната лирика, която във всички свои разновидности (елинска, елинистична, римска) не познава римата.

Що се отнася до близостта между песните на трубадурите и песните на античните поети, най-същественото е, че те са *лирика* в етимологичния смисъл на думата, т.е. били са предназначени предимно за изпълнение пред подходяща публика в съпровод на музикален инструмент. Разликата, разбира се, не е била само в съпровождащия инструмент — лира, китарон, ауле (вид флейта) при старогръцката лирика; виела — при провансалската. Различно е било и самото вокално изпълнение, но „партитурите“ на античните песни са завинаги изгубени за нас, а малкото нотни текстове към кансоните на трубадурите са записани със средновековни невми, обозначаващи само височината на тона, но не и продължителността му, и това е главната причина, поради която музиколозите не могат да стигнат до единство в разбирането как са звучали тези кансони.

Има и друга типологична близост между античната и средновековната лирика — в разбирането за поезията като единство от вдъхновение (да припомним самоопределението на Платон за поета, обладан от „божествена лудост“) и умение, майсторлък. Старогръцката дума *τέχνη*, която днес припознаваме само във варианта ѝ „техника“, в античността е означавала и „изкуство“ именно в смисъл на

майсторство, занаят. Елинският глагол ποιέω („правя, върша, създавам, творя и т.н.“) е в основата на съществителните ποιήμα и ποιητής, които означават съответно „творба, произведение... поема, стихотворение, книга“ и „творец, създател, изобретател... поет, писател“.

По удивително сходен начин са формирани и основните понятия, свързани с куртоазната лирика. Провансалският глагол trobar, от който произлиза и наименованието трубадур (пров. тробадор, гал.-порт. тробадор, ит. троваторе), означава „изнамирам, откривам, съчинявам“. По такъв начин етимологията на думата акцентира върху поетическото умение, майсторството. Тробадорът (трубадур е къснофренска модификация на думата) следователно е лице, което умее да съчинява думи върху мелодии (motz е son според съответната терминология). Поради това не бива да се учудваме, че в една от стиловите разновидности на провансалската лирика се появява стилизираният образ на поета, който подобно на занаятчия „пили, остъргва и полира“ своите стихове. Впрочем проблемът за поетическото майсторство е актуален през всяка културно-историческа епоха, но изглежда, през никоя друга не е бил поставян толкова силен и откровен акцент върху „технологията“ на създаването на стихове. Поради това съвременният читател трябва да се отнася с разбиране към нередко изявяваните претенции на трубадурите за голямо умение в поезията, които изглеждат най-малкото самохвални в очите на днешния човек.

Сложният въпрос за взаимоотношенията в триъгълника рицарство — трубадури — дама на сърцето може да бъде схематизиран по следния начин: куртоазното разбиране за любовта е единният субстрат, върху който възниква цялата средновековна куртоазна култура (XI-XIV в.), но в двете основни разновидности на куртоазната литература — рицарския роман и провансалската лирика, има съществени различия. Централният персонаж в рицарския роман е задължително посветен в рицарско звание, а подвизите, които извършва, са вдъхновени от благородната дама на сърцето му. Творците на куртоазната лирика — трубадурите, обикновено не са рицари. Първият певец на Прованс — херцогът на Аквитания и девети граф на Поату Гийем IX де Пейтиу (1071–1127) без съмнение е бил и рицар, участник в Първия кръстоносен поход (1095–1099), ала това до голяма степен е било предопределено от високото му обществено положение. Пъстротата на социалния произход на най-популярните

трубадури от класическата епоха (XI-XIII в.) е наистина зашеметяваща, варира от кралски особи (Алфонсо II от Арагон) до синове на занаятчии и подхвърлени деца (Маркабрю), докато изпълнителите на куртоазна лирика, т.нар. жонгльори и менестрели, най-често са били от скромно потекло.

Това принципно различие между двете основни разновидности на куртоазната литература проличава дори в наличието на две понятия от едно синонимно гнездо — *кавалерия* и *куртоазия*. Първото е свързано по-определено с рицарството като особена прослойка (от ит. *cavallo* — „кон“, отличителна черта на рицарите е това, че те са били „конно съсловие“), докато второто е по-тясно обвързано с владетелските дворове на Прованс, където най-напред е изкристализирала теорията и практиката на куртоазната любов (от фр. *la cour* „владетелски двор, курия“). Възникването на куртоазния идеал около средата на XII в. в Прованс е било подготвено от редица специфични процеси в недрата на зрялото средновековно общество. Историците и социолозите са категорични в отговора на въпроса защо тъкмо на територията на Прованс (разнороден конгломерат от по-едри и по-дребни феодални владения от Каталония на Пиренейския полуостров до западните склонове на Алпите) възникват благоприятни условия за разцвет на новата култура. Това са най-богатите сред романските провинции на някогашната Римска империя. Тъкмо в техните владетелски дворове възниква и социално обезпечена аристократическа прослойка, която се устремява към нови културни хоризонти. От друга страна, особеностите на феодалното наследствено право (и на първо място унаследяването по първородство) става причина за струпването на млади обезнаследени аристократи във владетелските дворове, които попълват редиците на рицарите и трубадурите.

Що се отнася до култа към дамата на сърцето, изследователите с основание виждат в него културна трансформация на сеньорнално-васалните отношения, присъщи на епохата. Основната типова характеристика на Дамата на сърцето — омъжена жена с висок социален ранг, нерядко съпруга на владетеля, насочва към генезиса на явлениято. Морално-естетическият кодекс на куртоазната любов изкристализирва окончателно между 1170 и 1185 г. в двора на владетелката на херцогство Шампания Мари дьо Шампан.

Просветената херцогиня, дъщеря на прочутата Алианор Аквитанска, последователно кралица на Франция и на Англия, привлича в двора си най-ярките творчески личности на онази епоха, сред които трябва да споменем знаменития автор на рицарски романи Кретиен дьо Троа и духовника Андреа Капелан, автор на кодекса на куртоазната любов „De amore“ (De arte honeste amandi) (За любовта (За почтеното изкуство да се обича), около 1185 г.). Интересно е да се отбележи, че трактатът на Андреа Капелан се появява стотина години след като прадядото на Мари дьо Шампан, рицарят трубадур Гийем IX де Пейтиу, е написал първите си кансони. Следователно неговата теория е обобщение на седем-осем десетилетия куртоазна практика и в това отношение аналогията с дидактичната поема на Боало „Поетическото изкуство“ (1674), обобщаваща резултатите от около половин столетие класицистично изкуство, е наистина знаменателна.

Изследователите на средновековния трактат за любовта са убедени, че дейно участие в създаването му е взела владетелката на Шампания. Другояче не е и могло да бъде, при положение, че той е кодифицирал основните положения на куртоазната любов.

Според постановката в съчинението на Андреа Капелан куртоазната любов е „прелюбодейска“, тъй като „любовта между законни съпрузи е невъзможна“. Това основополагащо твърдение от „De amore“ и в наши дни предизвиква съучастнически намигвания, но принципната му формулировка от средновековния теолог е била основана не върху емпирични наблюдения, а върху правно-юридически съображения. Според обичайното право собствеността на съпрузите върху имуществото е била обща, а това е предполагало и взаимно „право“ на любов. Предренесансовото в куртоазното разбиране за любовта това е схващането, че тя не подлежи на регламентиране, че е свободно чувство, необременено от каквито и да било съображения. Разбира се, подмяната на една религиозна догма (за светостта на брака) с нова светска догма (за принципната адюлтерност на любовта) сигурно не е минало безболезнено още през онази епоха и едва ли е случайност, че най-бележитата творческа фигура от придворния кръг на Мари дьо Шампан — Кретиен дьо Троа, въстава срещу новата постановка във втория си роман „Ерек и Енида“. Според неговото тълкование любовта и бракът не са несъвместими.

Една от социологическите теории за възникването на куртоазната любов обяснява адюлтерния ѝ характер с нарушеното съотношение между мъже и жени през разглеждания период (XII–XIII в.), в резултат от което неомъжените благородни дами са били неколккратно по-малко, отколкото претендентите за любовта им. По-сериозно ми изглежда обаче друго съображение, съгласно което неомъжената девойка не е притежавала социален статус поради това, че имущественото ѝ състояние не е било установено.

Същественният характер на постановката за адюлтерната (прелюбодейската) любов: куртоазна любов, е в това, че благородната дама на сърцето по правило е омъжена жена. А това води до една важна особеност на куртоазната лирика = диалектиката скритост-публичност при възпяване на любимата. Псевдонимът (т.нар. „сенял“), под който се появява тя, е задължителен компонент на провансалската лирика. Обектът на любовното обожание и възжеление най-често е бил известен, но възприетата конвенция на куртоазния идеал е забранявала откритото му назоваване. От наше гледище „сенялите“, появяващи се в кансоните на трубадурите, са демодирани и необикновено смешни — Най-добра измежду дамите, Хубава Надежда, Добра Изправителка, Красиво тяло от радост, Моя повече от радост, Пурпурно цвете и т.н.

По-важно е да се отбележи обаче, че като цяло куртоазната любов е сложна система от ритуализирани условности, вместена от Андреа Капелан в дванадесет степени. Най-често възпроизвежданата в куртоазната лирика ситуация е свързана с умоляването на благородната дама да удостои с внимание и милост нещастния влюбен. На провансалски език тази степен е обозначена с понятието *clamar merce* („измолване на милост“).

Не е трудно да се разбере, че куртоазната лирика представя набор от типови ситуации, отговарящи на дванадесетте степени на куртоазната любов. В редица случаи тези типови ситуации са зададени и посредством жанровата специфика. Така например в единствения жанр, където е допустима приемственост между античната и средновековната лирика — *пасторелата*, вероятно свързана с елинистичната *идилия*, се възсъздава типовата ситуация на рицар, който среща пастирка край гората или на пусто място и се опитва да я съблазни с обещания. При *албата* (утринна песен) типовата ситуация

е свързана с триъгълника трубадур–дама–менестрел. Щастливият любовник е прекарал нощта при любимата си и призори неговият оръженосец го призовава да побърза, за да не излага на опасност нито нея, нито себе си.

По-съществен е обаче въпросът за характера на куртоазната любов, т.е. дали тя е платонична, или е споделена и плътска любов. Андреа Капелан недвусмислено препоръчва въздържание, тъй като според него копнежността поддържа любовното чувство. Трябва да признаем обаче, че в неговите дванадесет степени на куртоазната любов се разгръща картината на един твърде еротичен любовен ритуал, в която се натъкваме на интригуващия „благопристоен контакт с голата любовница“, а висшата степен е т.нар. *acar*, т.е. пълното сливане на влюбените. Съобразно с четирите основни етапа във възхода на куртоазната любов влюбеният преминава също през няколко фази, като в последната вече е удостоен с прозвището *drut* (*drutz*), което можем да преведем като любовник.

Еротизмът в кансоните на провансалските трубадури се движи в границите между целомъдрената копнежност и наивната еротика (нека припомним само желанието на един от тях да държи любимата „гола зад избродирана завеса“). Понякога тази наивна еротика може да предизвика снизходителните ни усмивки, но по-същественото е, че като цяло куртоазната любов е твърде двусмислена, амбивалентна и в това по всяка вероятност се е криела и нейната загадка, и чарът ѝ. Тя е могла да бъде и смирено обожание, и знойна плътска страст, а понякога и двете заедно. Под формата на обожание и измолване на милост тя очевидно е била в определена успоредица с широко разпространения от XII в. нататък *марианизъм* (обожание на божията майка) и това кара някои изследователи да търсят произхода на провансалската лирика в религиозните борби на епохата (т.нар. *крипто-катарска* теория). По-същественото е обаче, че разбирането на средновековния човек за любовта очевидно не се е различавало съществено от нашето, независимо от сложния куртоазен ритуал, който е бил съзвучен с ритуала на сеньориално-васалните отношения.

Като чувство и човешко преживяване куртоазната любов е била по-диалектична, отколкото петраркистката, появила се на нейно място през епохата на Ренесанса. Петраркизмът е немислим, разбира се, без посредничеството на италианските „стилновисти“ (поетите на т.нар.

dolce stil novo — „сладостен нов стил“) и на гениалния Данте. Те възприемат провансалската традиция на обожание на любимата жена, ала се отказват от съблазните на споделената любов. У Данте и Петрарка ангелизацията на любимата, срещана в някои от късните творби на провансалската лирика, вече е напълно завършена, а преклонението пред нея е свързано със съзнанието за греховност и недостойност. През епохата на Високия Ренесанс (XVI в.) тези платонизиращи тенденции приемат още по-отчетлив облик в поезията на петраркизма и просъществуват чак до края на XVI и началото на XVII в., когато един нов гений — Шекспир, доказва естетическата им закостенялост.

Ако се върнем бегло на въпроса за типовите ситуации в провансалската лирика и условното портретиране на любимата жена, не може да не дадем право на ония изследователи, според които в нея няма нито един индивидуализиран образ на жена. Благородната дама на сърцето не е отчетлив образ не само защото е назована с псевдоним, но и защото неизменно е представена в едни и същи ситуации — тя е сурова повелителка, която отхвърля любовта на рицаря, не желае да му прости и т.н. Рационално зърно има и в твърдението, че Беатриче е първата жена с индивидуалност в новата европейска литература и поради това може да се твърди, че новата поезия започва от Данте.

За лирическата схематичност на провансалската лирика допринася наличието на други персонажи извън основната двойка, назовавани неслучайно от някои изследователи *dramatis personae* (драматически персонажи). Това са „ревнивецът“ (*gilos*), който най-често се идентифицира с измамения съпруг, „клеветниците“ (*lausengiers*), олицетворяващи придворния кръг, където се разиграва любовната драма. Заслужава внимание и т.нар. *gaita* (*gardador*), който се идентифицира с рицарския паж (менестрел, жонгльор, хуглар, жограл) и е централен персонаж в сравнително рядко срещания се жанр на утринната песен — албата. Прочутата сцена в спалнята на Жулиета от Шекспировата трагедия „Ромео и Жулиета“ е вариация на провансалска алба.

Вече нееднократно докосвахме проблема за естетическото възприемане на куртоазната лирика. Читателите, които биха очаквали низ от шедьоври на европейската любовна поезия, могат да останат излъгани. Както всяка поезия и провансалската отговаря на

естетическите потребности на своята епоха. Тя притежава собствен поетически код, съобразен с особеностите на куртоазния ритуал. Съществена част от нейното своеобразие убягва на днешния човек и поради обстоятелството, че тя представлява вид *синкретично* изкуство, т.е. била е неразчленимо единство от мелодия и смисъл, а ние знаем твърде малко за това как са звучали провансалските кансони в пиршествениите зали на аристократичните дворци. Най-обичаният след *кансоната* жанр на провансалската лирика — *тенсоната* и нейната разновидност *партименът*, са били поетически дебати върху предварително зададена куртоазна тема, при които е трябвало да се докаже предимството на дадена постанова или да се мотивира изборът на една от две или повече предложени възможности. В настоящия сборник са представени няколко тенсони, разкриващи своеобразието на този жанр. Най-интригуващото при него е, че той е своеобразно колективно творчество. Както в редица идилии на Теокрит сме свидетели на *агон*, спор между двама души, застъпници на различни тези, ала разликата е в това, че в провансалската тенсона авторството реално принадлежи на двама души. Освен това при тенсоната важно място се е отделяло на импровизацията, а публичното ѝ изпълнение несъмнено се е превръщало в спектакъл за аристократичната публика. Славата на тези представления е прехвърлила столетията и е залегнала в основата на легендата за т.нар. любовни съдилища, уж учредени от Мари дьо Шампан, както утвърждава през XVI в. Жан дьо Нотрдам и заблуждава още няколко столетия бъдещите провансалисти.

За да можем да оценим адекватно характера на средновековния лиризъм, присъщ на провансалската поезия, необходимо е да въведем някои понятия на съвременното литературознание. В книгата си „Основи на сравнителното литературознание“ (1986) проф. Боян Ничев обръща внимание в главата „Литературни общности и литературни модели“ върху „типологическите отношения между *синхрония* и *диахрония* като два модела на литературната приемственост (разр. Б.Н.)“^[1] От гледище на теория на комуникацията според нашия учен „това отношение се оформя като *проблем за литературна комуникация и художествена приемственост*.“^[2]

Търсейки характеристиките на литературната приемственост в сферата на синхронията и диахронията, Б. Ничев ги очертава като два принципно различни модела и стига до основополагащия извод: „Приемствеността е естетическа комуникация в диахронен план (във времето), художествената комуникация е приемственост на синхронно равнище (в настоящето).“^[3]

Като изхожда от теоретическото разбиране на изследователи като Е. Ауербах и С. Аверинцев за възникването на два различни типа словесност — *литературна* и *книжовна* още в пределите на античността, Б. Ничев определя типологията на литературното развитие през средновековието като преход от фолклор към литература: „Срещу тая книжовност и извън нея стои устното народно творчество. Това са песните на провансалските трубадури и на френските трувери, северните саги и епичните повествования «шансон дьо жест» («песни на действието»), от които по-късно ще възникнат големи епични поеми. И всички те ще се «литературизират», ще поемат пътя на свое литературно битие. От тях ще възникне новата европейска литература, по-точно един неин голям и значителен дял. От култа към дамата на сърцето ще се роди петраркистският култ към жената; от песните на зората, утринните алби, ще се роди любовната лирика на романска Европа; Ролан ще бъде първоначално герой само на един шансон дьо жест, а ще стане герой на национален епос.“^[4]

Неточно е твърдението, че лириката на трубадурите се „литературизира“, по простата причина, че още с възникването си тя вече е литературна и авторска. По-адекватна ми изглежда постановката на френския медиевист Пиер Бек, който предлага в жанрологическото си изследване „Френската лирика през средновековието (XII-XIII в.)“ следното двуделение, схематизиращо изключителната сложност на взаимодействието между литература и фолклор през разглежданата епоха:

„1. «Аристократизиращ» регистър (или регистър на *голямата куртоазна песен* и на текстове спътници).

2. «Популяризиращ» регистър, който прегрупира в едно цяло жонгльорския регистър и фолклоризиращия регистър.“^[5]

Без да бъде нормативна в строгия смисъл на думата, провансалската лирика несъмнено е подчинена на особен културологичен канон, свързан с господстващия през епохата

куртоазен идеал. Тя е условна в значителна степен, както са застинали, ритуални форми дванадесетте степени на любовната служба и паралелите между любовта и сеньориално-васалните взаимоотношения. Макар жанровата система на провансалската лирика да няма почти никакви допирни точки с тази на античната поезия, строгата регламентираност на жанровия ѝ канон също допринася за възприемането ѝ като своеобразен набор от „обща места и технически формули“^[6].

Подобно е и схващането на Пиер Бек, един от най-изтъкнатите съвременни провансалисти: „Средновековният лиризм следователно не е «изповеден лиризм», лиризм на оголеното сърце, а повече или по-малко сръчно боравене с клишета, чиято функция в стихотворението е динамична и конструктивна. Понятията *inventer* и *trouver* запазват нещо от етимологическото си значение: «да изнамериш» едно стихотворение, означава най-напред да избираш, да намериш две или три подходящи теми, заимствувани от лирическият репертоар. «Топизмът» притежава също и алюзивна сила, така че да се напише едно стихотворение предполага «предварително асимилиране на културата», т.е. наличие на «топизми», които «са негова кондензация в латентни поетически истини».^[7]

Пиер Бек определя романтичката опозиция *Naturpoesie* — *Kunstpoesie* („природна“ поезия — поезия-изкуство) по нов начин: „изповеден лиризм“ — „конвенционален лиризм“. Изхождайки от принципното разбиране на Х. Яус за художествената литература като пресечна точка между синхронията и диахронията на културните процеси, Бек определя средновековната лирика като „диалектика на *установеността* и *вариабилността*.“^[8]

Тази диалектика на установеността и вариабилността френският изследовател извежда по посока към предпочитаното от него двуделение на жанровете на *популярни* и *аристократизиращи*. Но това двуделение е всъщност само доразвитие на подялбата, установена още през XIX в. от А. Жанроа — *субективна* — *обективна* поезия, и на двудялбата на Итало Сичилиано през XX в. — *учена* — *лаическа* поезия.

Като изходна позиция съветският учен М.Б. Мейлах предпочита в своето изследване „Езикът на трубадурите“ (1975) „естетиката на тъждеството“ (Ю. Лотман), която според него характеризира и

средновековния лиризм. Но в отличие от френския провансалист, който открива вътрешната противоречивост и единство на трубадурската лирика в полето на жанра, Мейлах съсредоточава вниманието си върху личността на трубадура и неговите субективни възможности да разнообрази „нормативността“ на средновековния лиризм. Той предпочита въведеното от Й. Ветщайн понятие „естетически персонализъм“ и в края на съдържателния си труд стига до следния принципен извод: „Творчеството на трубадура се е осъществявало в дълбоко личния акт на създаване на прекрасна форма, съответстваща на собственото му вътрешно самоусъвършенствуване в процеса на естетическата трансформация на идеалния модел, реализуем в тази форма и поради това е по-подходящо да се говори за «естетически персонализъм» у трубадурите, който по-добре, отколкото понятието за индивидуално творчество, определя същността на куртоазната поезия.“^[9]

Независимо от това дали ще приемем понятието „естетически персонализъм“ (Ветщайн-Мейлах), което напомня някои методологически постановки на Ал. Веселовски за античния лиризм, няма съмнение, че подходът към провансалската лирика трябва да бъде вътрешно съответен на нейната мяра. Можем да се опрем на откритата от рецепционната естетика пресечна точка на синхронията и диахронията или, по-просто казано, да съчетаем културно-историческия и в частност естетическия подход.

Конвенционалността на провансалската лирика е доловима не само в полето на жанра или като особена психологическа матрица в съзнанието на трубадура, който е бил длъжен да съблюдава културния канон на епохата, но и на стилистично равнище. През двувековното развитие на провансалската лирика си противоборствуват и се сменят три основни стилови направления: *trobar clus* („тъмна поезия“), *trobar leu* („ясна поезия“) и *trobar ric* („богата поезия“). За създател на „тъмния“ стил се смята Маркабрю, една от най-загадъчните фигури на провансалската лирика през XII в. Това е първият опит за създаване на поезия за посветени в новата европейска литература. Прочутата тенсона между Раймбаут, граф Д'Ауренджа и Джираут де Борнел е спор за предимствата на двата типа поезия, който не може да се смята за разрешен. Що се отнася до третия стил на провансалската лирика, той е опит да се превъзмогнат недостатъците на двата предшествуващи

стила. За негов създател е смятан още Раймбаут д'Ауренджа, а истински го утвърждава в поезията Арнаут Даниел, когото Данте поставя в един от кръговете на чистилицето в своята „Комедия“ и влага в устата му терцини, написани на провансалски. Съвременният читател трудно би проумял някои схоластични разлики между трите поетични стила, още повече, като се има предвид, че в превод се губят неизбежно стилистични характеристики на оригиналите.

Като изследовател на провансалската лирика и неин преводач на български език оставам с убеждението, че на преден план в творчеството на трубадурите изпъква не спонтанността на лирическия порив, а майсторството, достигащо до виртуозност при обработване на поетическата форма. Посочената близост между античните понятия за „изкуство“ и „сръчност“ и средновековните свидетелства за особеното самочувствие на средновековните поети като представители на един особен цех — цеха на поетите. Майсторството при въвеждане на необикновено сложни римни схеми достига в песенното творчество на Арнаут Даниел например такива форми на виртуозност, които правят адекватното им претворяване на друг език невъзможно. Освен сложните римни схеми трудността при превода се увеличава и поради граматичната структура на провансалския език, в който изобилствуват кратките думи (най-често дву- и трисрични). При това положение при приблизително еднакъв стихов размер смисловите единици в оригиналния текст са много повече, отколкото може да побере преводният текст.

Нека ми бъде позволено да напомня, че преводът е само едно приближаване към оригинала. Поради това, стремейки се естествено да остана верен на духа и формата на оригиналите, в редица случаи неизбежно съм се отклонявал от тях, но не дотолкова, че работата ми да заслужи оценката от популярната италианска игрословица за преводача предател. Не са малко случаите, когато игривото чувство на трубадура се е предавало и на мене и в резултат от това са се появявали преводи, в които е доловима не само виртуозността на оригиналите, но и онова, което на по-съвременен език наричаме поетическо вдъхновение. Защото макар и да са имали цехово съзнание, съзнание на „занаятчи“, най-даровитите измежду провансалските трубадури са се реели и на крилете на вдъхновението и в тези звездни мигове са сътворявали шедьоври на средновековния лиризм, без

които една представителна антология на световната поезия от античността до наши дни не би могла да мине.

Излишно е да добавям, че в този предговор редица съществени въпроси, свързани с провансалската лирика, дори не са споменати на проницателния читател, който би могъл да остане неудовлетворен от това въведение, бих препоръчал да се запознае с книгата. „Провансалската лирика и европейската средновековна поезия“, която обхваща по-голямата част от моята докторска дисертация върху загатнатата в заглавието тема и вероятно ще излезе, когато се появи и настоящата антология. Ще смятам, че съм изпълнил задачата си, ако с двете издания съдействувам за приобщаването на българския читател към началото на новоевропейската поезия, без което не бихме могли да си обясним по-нататъшната нейна съдба през изминалите почти осем столетия след заника на класическата трубадурска лирика.

Симеон Хаджикосев

[1] Ничев, Боян. Основи на сравнителното литературознание, НИ. 1986, с. 162. ↑

[2] Цит.съч., с. 162. ↑

[3] Цит.съч., с. 162. ↑

[4] Цит.съч., с. 159. ↑

[5] Вес, Pierre. *La lyrique française au Moyen Age (XII-XIII s.)*, Paris, éd. J. Picard, 1977, pp. 33—34. ↑

[6] Dragonetti, Roger, *La technique poétique des trouvères dans la chanson courtoise*, Bruges, 1960, p. 541. ↑

[7] Вес, P., *Nouvelle anthologie de la poésie occitane du Moyen Age*, éd. Aubanel, p. 62. ↑

[8] Цит.съч., с. 67. ↑

[9] Мейлах, М. Б., *Язык трубадуров*, изд. „Наука“, Москва, 1975, с. 133. ↑

**ГИЛЙЕМ ІХ ДЕ ПЕЙТИУ
(1071–1127)**

ГИЛЙЕМ ІХ ДЕ ПЕЙТИУ

Гилйем ІХ е първият известен провансалски трубадур. Той е един от най-значимите потомствени аристократи на епохата, девети херцог на Аквитания и седми граф на Поатие, който чрез внучката си Алианор Аквитанска има потомци сред френските и английските крале и става причина за Стогодишната война между Англия и Франция.

В животоописанието (vida) на Гилйем ІХ де Пейтиу, съставено през XIII в., е записано следното:

„Графът на Поатие беше един от най-куртоазните мъже на света, един от най-големите измамници на жените, превъзходен рицар, великодушен в изкуството на любовта, който умееше добре да съчинява стихове и да пее. Дълго се скита по света, за да мами жените. Имаше син, чиято жена беше херцогинята на Нормандия, която имаше дъщеря, съпруга на краля Хенри Английски и майка на младия крал и на господаря Ричард и на граф Джауфре де Бретаня.“

Гилйем ІХ де Пейтиу е участник в Първия кръстоносен поход и се завръща от Сирия и Палестина през 1101 г. В 1120 г. начело на 600 рицари помага на Алфоисо І, крал на Арагон, в битката срещу Алморавидите. Управлението му е белязано от неуспешната обсада на Тулуза и непрекъснати конфликти с църквата и васалите му.

Запазени са 11 негови кансони, които са първите образци на европейската светска лирика от епохата на средновековието.

ГИЙОМ IX ДЪО ПОАТИЕ НОВА ПЕСЕН ЩЕ ЗАПЕЯ...

*Нова песен ще запея...
Вятър, дъжд да завилнее,
ще зарадвам, вярвам, с нея
тази, гдето ме плени,
и макар жестока че е,
нейни ще са моите дни.*

*Сам на нея се предавам
и изцяло доверявам,
за пиан не се признавам,
но обичам я смирен.
Смърт без нея се задава,
толкоз скъпа е за мен.*

*От седеф тя по е бяла,
друга тѣй не би сияла,
но не съм ѝ домилял, а
ако тя не ме дари
скоро с любовта си цяла,
Господ ще ме умори.*

*И защо, госпожо мила,
от любов сте ме лишила,
в манастир ли сте решила
да вървите? Знайте, аз
да понасям нямам сила
злото, сторено от вас.*

*Да изчезна смисъл няма,
по-добре да бъдем двама,
няма в любовта измама,*

*ако любим се със жар.
У Дарост със радост няма
чака славният другар.*

*Аз по нея цял треперя
и я обожавам с плам.
С хубост кой ще ѝ се мери
в потеклото на Адам?*

ГИЙОМ IX ДЪО ПОАТИЕ ПРИЯТЕЛЮ, ДНЕС ПЕСЕН ШЕ ЗАПЕЯ...

*Приятелю, днес песен ще запея
и лудост повече ще има в нея:
любов и радост с младост тъй ще слея.*

*Глупецът песента не проумява,
не я разбира, ни запаметява,
че трудно се човек с любов прощава.*

*В яхъра имам два жребеца врани,
измежду най-добрите са отбрани,
но не понасят да са двама сбрани.*

*Та двамата щом бъдат укротени,
защо ли други трябват ми на мене —
ще яхам цял живот поред на смени.*

*Единият е конче гиздосия,
бегач голям, но страшна проклетия,
усети ли юзда, опъва шия.*

*А другия го взех от Кофолен.
По-хубав кон едва ли е роден,
безценен той остава си за мен.*

*Жребче го дадох на един васал
и се условихме за моя дял —
година мине ли, да ми го върне цял.*

*Душата ми е, рицарю, смутена,
че днес е мисълта ми раздвоена
коя да задържа — Агнес, Арсена?*

*Жимел дари ми укрепен кастел.
С Ниол съм горд, че той е много смел,
а двамата във вяност съм ги клел.*

ГИЙОМ ІХ ДЪО ПОАТИЕ ЗА НИЩО ПЕСЕН ДНЕС ЗАПЯВАМ...

*За нищо песен днес запявам —
ни мен, ни друг не ще възпявам,
не ще е за любов, за слава
или за нещо друго тя.
Веднъж на кон я съчинявах,
тъй както спях ноця.*

*Не знам в кой час съм се родил,
не съм гневлив, нито унил,
не съм проклет или пък мил
и друг да съм, не зная.
С такъв дял Бог ме е дарил
среднощ на връх потаен.*

*Кога ли съм заспал, не знам,
будувам ли, не зная сам.
Сърцето си спасих едвам
в любовна изнемога
и като мравка съм голям,
повярвайте, за бога.*

*В мен болестта сега върлува.
Разбирам туй, което чувам.
Знахар сега да ме лекува,
ала да знам какъв поне —
добър, ако ме излекува
и лош, ако ли не.*

*Любима имам, но такава,
че въобще не я познавам,
ни радва ме, ни натъжава*

*и аз не съм ѝ мил.
Нормандец или фрџз тџдява
на служба не е бил.*

*Незнайна, ала обичлива,
тя радост, скрџб в едно ги слива,
не я ли видя, по ме бива —
не струва пукната пара,
че знам аз друга по-красива
и много по-добра.*

*Не знам къде е на земята —
в балкана или в равнината,
не ща да я коря сега, та
оставам тих и ням,
а дойде ли, тџжа, когато
оттук си трџзвам сам.*

*Не знам на песента поета,
но ще повторя стиховете,
а оня, който ги потрети
оттук до Поатие,
като прегледа ключовете,
обратен ключ да ми даде.*

**ДЖАУФРЕ РЮДЕЛ
(XII В.)**

ДЖАУФРЕ РЮДЕЛ, ПРИНЦ ДЕ БЛАЙА

Един от първите трубадури, творил около средата на XII в. Създател на една от най-интересните разновидности на куртоазната любов — т.нар. любов отдалече (*amor de loing*), която става причина за пътуването му към рицарското кралство в Йерусалим през 1148 г. Прави са изследователите, които твърдят, че неговата „любов отдалече“ може да бъде любовта към Бога, към Богородица, към Божи гроб или към графинята на Триполи.

В средновековното му животоописание любовта му към графинята на Триполи е предадена по следния начин:

„Джауфре Рюдел де Блайа беше твърде благороден мъж, принц на Блайа. Той се влюби в графинята на Триполи, без да я е виждал, само по разказите на поклонници, идващи от Антиохия. Съчини за нея много песни с хубави мелодии и с малко думи. От желание да я види той стана рицар и тръгна по море. На кораба се разболя и беше откаран в Триполи полумъртъв в един хан. Известиха за това на графинята и тя отиде да го види и го прегърна. И като узна, че тя е графинята, веднага той си възвърна слух и обоняние и благодари на Бога, че му е продължил живота, за да я види, и така умря в прегръдките ѝ. А тя накара да го погребат с големи почести в храма на Тамплиерите и още същия ден стана монахиня от скръб заради смъртта му.“

Тази легенда е вдъхновила мнозина по-сетнешни поети (Петрарка, Браунинг, Суинбърн, Хайне, Кардучи и др.)

ЖОФРЕ РЮДЕЛ
ПРЕЗ МАЙ, ЩОМ ДНИТЕ ПАК СЕ УДЪЛЖАТ...

*През май, щом дните пак се удължат,
дочувам с радост птича песен вече.
Когато тръгвам си от този кът,
припомням любовта си отдалече
и толкова съм тъжен и унил,
че никой цъфнал цвят не ми е мил,
навън вихрушка зимна сякаш вее.*

*Не мога да разчитам вече сам
освен на любовта си отдалече,
че по-добра, по-благородна, знам,
едва ли съществува нейде вече,
а е такава моята любов,
че в сарацинските земи готов
съм като пленник да лежа за нея.*

*Ще тръгна с радост, ала и смутен,
щом зърна любовта си отдалече,
но този миг ще дойде ли за мен,
че нейната земя оттук далеч е
и трябва много път да се върви,
а аз не съм пророк, уви,
та Бог да стори, както си умее.*

*Ще бъда с радостта удостоен,
щом ме дари с любов тя отдалече
и ако милостиво пусне мен
до себе си, макар да съм далечен.
Ще разбере тя в разговор изискан —
далечната любов е всъщност близка,
а аз насладата ще изживея.*

*В Спасителя ни вярвам, Господ Бог
ще ме дари с любов, но отдалече,
а за един залог така висок
две тежки болки мъкна вече,
та искам да съм странник излиял;
и моя посох, скъдения ми дял
случайно с взора си тя да огрее.*

*Бог, който всичко живо сътвори,
създаде любовта ми отдалече
и с тази сила той ме надари
да я съгледам още отдалече
и без измама в нечий земен кът,
но стая и градина всеки път
ми се привиждат в замък чудодееен.*

*Но има право който пак твърди,
че за любов копнея отдалече,
щом друга радост — днес или преди,
сърцето ми завинаги отрече.
Копнея, а от нея съм лишен,
тъй моят кръстник ме ориса мен —
да любя, без да съм любим за нея.*

*Копнея, а съм от любов лишен.
Орисникът проклет да е от мен —
че стори да не съм любим за нея.*

ЖОФРЕ РЮДЕЛ КОГАТО РУЧЕЙ КРАЙ ЧЕШМАТА...

*Когато ручей край чешмата
сред бистри струи ромоли
и глогът цветове открива,
а славеят в леса зелен
в захлас главата си отмята
и чудна песен заизвива,
и аз подхващам мойта песен.*

*Любов далечна, непозната,
за теб сърцето го боли,
но лек открива, не унива
единствено чрез тих рефрен
за обич, сладост за душата,
в градина или в кът, що скрива,
с една приятелка чудесна.*

*От туй съдбата ме лишава
и все разпалва мойта страст,
че християнка по-красива
не е до днес Бог сътворил,
нито неверница такава,
но лесно манна не добива,
със любовта който търгува.*

*Ала душата уповава
в оная, що обичам аз,
желанието ме убива,
макар да съм го нещо скрил
и като трън ме наранява
страдание неприветливо,
а милостта не ме лекува.*

*Без пергамент ще препредавам:
кансоната за мъжки глас.
На чист романски тя отива
чрез Филиол при Уго Брил
и поатвинци я запяват,
в Бери, в Гвиана тя е жива,
чак до Британия се чува.*

**МАРКАБРЮ
(XII В.)**

МАРКАБРЮ

Една от най-колоритните фигури на ранната провансалска лирика. Макар и от незнатен произход, изглежда, е получил добро образование и е бил отлично начетен, изпитал е въздействието на августинианските теории на тогавашните теософи. Той е първият трубадур, който противопоставя двете основни разбираня за любовта — *fin'amors* и *falsa amors* („изящна любов“ и „фалшива любов“). Маркабрю е вероятният създател на т.нар. *trobar cius* („тъмна поезия“), поставяща проблеми пред изследователите. Запазени са около 40 негови кансони, сред които и знаменитата пасторела.

Едно от достигналите до нас животоописания на трубадура гласи:

„Маркабрю е бил подхвърлен пред прага на един богат човек и никой никога не узна кой е той и откъде е. Н'Алдрик дел Вилар го отгледа. Подир това дълго беше с един трубадур на име Серкамон и сам започна да съчинява. Тогава се наричаше Панпердут («Подхвърлен хляб» — б.м.), а сетне получи името Маркабрю. По онова време, което се пееше, не се наричаше кансона, ами верс (*vers*). Той стана прочут и известен по света и се бояха от езика му. Беше такъв злословец, че накрая кастеланите на Гаскония го убиха, защото много ги беше позорил.“

Маркабрю е типологически сходен с Франсоа Вийон, от когото го делят три столетия. Гениален поет несретник, който се чувства неуютно в несправедливия свят, в който живее.

МАРКАБРЮ БЕЗ ДА СЕ СЪОБРАЗЯВАМ...

*Без да се съобразявам,
тази песен ви запявам,
с нея истина вестявам,
чуйте я веднъж:
който доблест не признава,
не е свестен мъж.*

*Младостта руши и смила,
любовта е страшна сила,
разума е тя надвила,
чуй и запомни:
дял на всеки отредила,
тя не го мени.*

*Тя е сродна със искрата,
с пепел огъня намята,
но изгаря пак дървата;
чуйте, няма лек
и насам-наттам се мята,
пламне ли човек.*

*Има и любов такава —
тук погледне, там задява,
тук се пули, там отплава;
чуйте, в някой час
е от въдица по-здрава,
щом се хвана аз.*

*Някога бе горделива,
днес е крехка и чуплива,
а девизът я разкрива*

чуйте как:
днес да ближе по̀ я бива
като котарак.

Как не ще да се окаля,
щом като меда разваля,
гола крушата въргаля,
ала чуйте тук:
тя слуха ми нежно гали,
щом е с къс куйрук.

С дявол явно се сношава,
който се съвокуплява,
друг чеп що му е тогава,
чуйте ме добре:
мигар ще го досърбява,
щом се одере.

На Амор родът е груб и
хиляди без меч погуби.
Бог по-учен не възлюби,
чуйте го от мен:
мъдрият ума си губи,
щом попадне в плен.

Сходен е Амор с кобила,
ти я яхаш преко сила,
тя не се е уморила;
чуйте тоз рефрен:
пътя тя е превалила,
ти си уморен.

Мислите, че не разбирам
сляп ли е, или се взира,
думите защо полира?^[1]
Чуйте, щом съм прав:
лесно със стрела намира,

трудно прави здрав.

*Който следва женска пазва,
злото винаги го сгазва,
Библията туй го казва,
слушайте отвред:
от беда не се опазваш,
щом си без късмет.*

*Маркабрю, син на момиче,
в час заченат непривичен,
знай как любовта изтича.
Чуйте вие там:
никоя не е обичал,
нито е обичан сам.*

[1] Маркабрю пръв въвежда образа на трубадура, който полира, лъска, дяла и усъвършенствува поетическия израз. Очевидна е асоциацията със занаятчията златар, който влага старание и майсторство при изработката на изящните си изделия. ↑

МАРКАБРЮ НА ЛАТИНСКИ РЕЦИТИРАМ...

*На латински рецитирам
туй, което днес разбирам —
не е вечен този свят,
както учи ни псалтира,
щом предава брата брат,
и баща от син умира.*

*Свърнала по крива диря,
младостта сега умира,
а пък Дарът, неин брат,
вдън земята се завира.
Дон Констанс, измамник млад,
радост-младост не намира.*

*Хляб и вино все отбира,
с лош съсед да има мира,
който слави се богат,
ала някой ден разбира,
че измамник му е сват,
както се и подозира.*

*Мливо мелничар прибира,
сръчният се вред провира,
а селякът бъбри, брат:
зрял плод се в градина сбира,
майка син не си избира,
крантата не ражда ат.*

*Две жребици днес намирам,
красота — дъхът ти спира,
с гриви, преливни на цвят,*

*ала вече подозирам,
че осли са. Не цъфтят,
радост-младост не извира.*

*Хей, мъже полусатири,
кой на меко се подпира,
чепът му остава млад;
някой син ще ви натири,
отегчен от този свят,
глупостта ви щом прозира.*

*За какво ли ви придирям,
дума не оставя дири,
няма връщане назад.
Маркабрю съм, смяна диря —
сменям радост във креват
срещу расо и псалтира.*

*Сменям радост във креват
срещу расо и псалтира.*

МАРКАБРЮ СКОРЕЦЪТ МЛАД НЕ ЗАКЪСНЯВА...

Скорецът млад не закъснява,
щом разумът го направлява,
трошица без да изкълвава,
и ето го — без страх полита.
Летя напред
над път и плет,
огледа вред
и кацна пред
дома ѝ клет,
изду фалцет
и ето песента заплита.

Там върху клонка разцъфтяла
е звънко птицата запяла,
трепери в трели до премала,
така че дамата разбра я.
Отвори таз
врата завчас.
„Птица съм аз...“
Защо тогаз
ме стрякаш с глас
в несносен час,
локва любов теб те терзае?

Скорецът пее пряко сила,
че тя сеньор е унижила,
та да живее няма сила,
защото следва го мълвата.
За параван
послужи — срам —
на сто невям,

а днес презрян
очаква сам
като балсам
целувка нежна за отплата.

— Напразно той ме обвинява...
защото сам се заблуждава,
че любовта ми притежава,
ала за мене тя е цяла.
Приятел друг
не ща напук,
а тоз боклук,
невезж кютюк,
да чуя тук
е празен звук,
дори не бих го изтърпяла!

Тегли ме другаде душата
и там съм дала клетва свята,
но ще му вляза във играта.
Скорецо, мъдростта ти зная.
Кажи му пак:
под похлупак
лежат мерак
и поп глупак,
това е знак,
че мисля как
с милост да го даря накрая,

Ще бъде в стая озвездена,
за да съм аз задоволена,
та от целувка упоена,
под него да усетя рая.
С тоз ухажор
пред моя взор
под някой бор,
вън на простор,

на този спор
утре, сеньор,
елате да му сложим края.

Тук разговорът закърнява,
скорецът в път се устремява,
лети, сеньора призовава:
„Хей, любовта ти е голяма!
Та помисли:
пред сто осли
вдига поли
и — будали —
ги устрели
чрез крамоли,
та теб ли да измами няма?“

Ако ти пак
по нощен мрак
като глупак
не сгъваш крак,
по неин знак
в един гъстак,
неволя чака те голяма.

МАРКАБРЮ

ОНЯ ДЕН БЛИЗО ДО ГОРАТА...

*Оня ден близо до гората
съзрях пастирка непозната,
разумна, блага, но сърцата.
Тя селско чедо бе на pewno:
с платняна риза на снагата
и с наметало до земята,
в обувки, с ногавици черни.*

*— Девойко — рекох ѝ тогава, —
не крия, че ме натъжава
студът, що днес ви помразява.
— Сеньор, това иде отбележа,
вярата в бога укрепява,
а кръстница ми дрехи дава,
затуй съм весела и свежа.*

*— Девойко — пак подзех лукаво,
от пътя свърнах тук направо,
компания за да ви правя.
Че сам-самичка гиздосия
без дружка в гъстата дъбрава
толкоз овце да надзирава
не бива в тая пустотия.*

*— Каквото, дон, да представлявам
разум от глупост различавам
и плана ви аз разгадавам —
отвърна таз хитруша малка. —
Не искам да се заблуждавам,
в привидност да се уповавам,
затуй недейте ме будалка.*

— Готов съм да се обзаложа,
баща ви ще е бил велможа,
а никак не е невъзможно
и майка ви да е избрана.
Щом поглед върху вас положя,
цял тръпна, но дали не може
и да сте малко по-засмяна?

— Дон, ще ви възразя обаче,
че в моя род не е така, че
са все орачи и копачи —
отвърна таз девойка слаба. —
За кавалер който се тачи,
ще трябва да работи, значи,
шест дни в неделята за хляба.

— Девойко, толкова сте мила,
орисницата ви дарила
със красота на самовила,
подобна на която няма.
Ала тя би се удвоила,
да бяхте вие разрешила
веднъж да ви възседна само.

— Сеньор, голяма бе хвалбата,
ще ми се завърти главата,
но тя повдига ми цената —
девойката тогава рече. —
А пък за вашата отплата —
потегляйте си през гората,
че много време мина вече.

— Сърцето ви е много диво,
ала е то възприемчиво.
От спора ни усетих живо,
че със красавица такава

човек могъл би и щастливо
с любовница да мели мливо,
без тя да му изневерява.

— Когото лудост обладава,
кълне се, лъже, обещава.
Дон, да ви кажа ли тогава? —
така девойката отвърна. —
Хич, мисля, си не заслужава
аз да заложа чест такава,
в пачавра тъй да се превърна.

— Защо сте толкоз вироглава?
Природата тъй повелява,
човеците съвокуплява.
Така че, моме дяволита,
далеч от китната морава,
та никой да не наблюдава,
да се налюбим до насита.

— Дон, да, така е във всемира,
със луди лудият се сбира,
сеньор сеньората намира,
а момъкът — моминска пазва.
Но който мъничко разбира,
във всичко мярката избира,
тъй всички стари хора казват.

— Не съм красавица такава
до днес видял, така лукава
и с толкова злина в сърцето.

— Дон, кукумявката познава:
един пред фрески се прозява,
друг чака манна от небето.

**БЕРНАРТ МАРТИ
(XII В.)**

БЕРНАРТ МАРТИ

Никакво животоописание не се е съхранило и това поставя в затруднение изследователите. Стилистичният анализ на няколко кансони, достигнали до нас, дава основание да се предполага, че е бил ученик или последовател на Маркабрю.

БЕРНАР МАРТИ НОВА МЕЛОДИЯ ЗАПЯВАМ...

*Нова мелодия запявам,
ще браня в нея свойта чест.
Щом името ми споменават,
щом някой ме погледне днес,
за глупав ме провъзгласяват —
не гледам своя интерес.*

*Днес не един младеж познавам,
слетян от недобър късмет
и той набързо го лишава
от щастието занапред.
Като юрдечка оголява,
оскубана преди банкет.*

*А всичко тук ме наскърбява,
че вред вилнее лудостта,
ръка приятел не подава,
изпълнена със доброта,
и никой ме не наставява
да търся добродетелта.*

*Заспя ли, цял ден ме оставят
в залог на присмеха им лек.
Ако на път се сам отправя,
все вън ще си стоя на пек.
Уви, приятелство не правят
със безимотния човек.*

*Горко на оня, който няма,
не е той никъде приет.
Мъдрец да е с глава голяма,*

за луд минава той навред.
За обич жаден е за двама,
а е отвергнат и проклет.

И няма чест и свят томува,
който имот не е добил.
Днес правото не съществува,
важи какво си заплатил.
Беднякът пет пари не струва,
все ходи жалък и немил.

Ала сломеният от хали
да стегне своята мощ в юмрук.
Нима сред тинята ще жали
да му помогне някой друг?
Та брат или другар едва ли
ще го спаси — той сам е тук.

Помнете, знайно е отвек —
юзди си слага всеки сам.
Отпусне ли му край човека,
на другого завижда, знам.
Аз брус съм — твърдост имам мека,
не нож — точилото съм там.

От мен изреченото нека
като съвет да ви го дам.

БЕРНАР МАРТИ ПРИЯТНО МИ Е КРАЙ ГЕРАНА...

*Приятно ми е край герана —
трева зелена, в нея свряна,
жабата пее пак
„Квак-квак! Квак-квак!“
до късен мрак.
И славеят подхваща песен,
в листака сгушен и унесен.
Под свежия зелен покров
очаква ме една любов.*

*Не е хитруша твърде малка,
що трима наведнъж будалка.
С трима мъже
е за възже,
ала е ясно, че
освен съпруг любим да има
е радост с нищо несравнима,
но двама ли са, знай,
че тя е курва май.*

*Щом първи ѝ изневерява
любовникът, ще съжалява.
И все пак тя
със любовта
не ще посегне на честта.
Който любимата си мами,
измамен ще остане сам и
щом тѣй е съгрешил,
ще ходи все немил.*

Да се оплаквам ли тогава —

с любов ме Господ надарява,
та в сгоден час
ухажвах аз
и бил съм по-добър от вас.
Сърцето от любов прелива
към повелителка красива,
наричана от мен Желана,
ала далече тя остана.

По нея има що да хвана
под риза, от платно тъкана.
Щом се яви,
така върви,
че крал дори ще удиви,
за граф, пък дума да не става.
Тя жаждата ми утолява,
щом в стаята я съблека
зад тюл, бродиран на ръка.

В друго приятелство почтено
едно сърце бе похитено,
но го раних —
така реших,
та по-добрата не смених.
Сега, красиви мой соколе,
към нея полети на воля
и пътя дълъг съкрати,
щом бързо устремиш се ти.

За бегъл миг, така изглежда,
юлара късам като презжда.
Що за кошмар,
обърквам с жар
подпруги и юлар.
Тъй думите ще ги опитам,
с мелодия като ги сплитам,
както в целувка до пресита

езикът се с език преплита.

**БЕРНАРТ ДЕ ВЕНТАДОУР
(1145–1180)**

БЕРНАРТ ДЕ ВЕНТАДОУР

Една от най-значителните фигури на класическата трубадурска лирика. Запазено е животоописание то му, дело на трубадура от XIII в. Ук де Сент Сирк. Според него Бернарт е бил син на пекаря в замъка Вентадоур. Възпитан от владетеля Еблес II, за когото се смята, че е един от първите трубадури, той посвещава първите си кансони на съпругата му Мария де Вентадоур, също поетеса.

Бил е придворен поет на Алианор Аквитанска по времето, когато е херцогиня на Бретания и по-късно — английска кралица, а също така и на граф Раймон V от Тулуза. След смъртта на графа се оттегля в абатството в Далон.

В различни манускрипти са съхранени над 40 кансони на Бернарт де Вентадоур. Известно е, че той е оказал голямо въздействие върху севернофренските трувери, пишещи на езика ойл, и чрез тях — на стила и образността на „Роман за Розата“ (XIV в.). Бернарт твори в стила на *trobar leu* („ясната поезия“). Отличният познавач на провансалската лирика Данте не е бил привлечен от стиховете му.

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР НЕ Е ЗА ЧУДЕНЕ, ЧЕ ПЕЯ...

*Не е за чудене, че пея
и най-добър съм в песента,
влече ме властно любовта,
че аз съм сътворен за нея —
сърце и плът, разумна мисъл,
и сила, разум вложих там.
Влече ли ме Амор, си знам,
че всичко друго губи смисъл.*

*Не чувствуваш ли ти в сърцето
на обич нежна сладостта,
мъртвец си, знай, без любовта
навеки е сърцето клето.
Не ме е Господ Бог намразил,
та да живея някой ден
от грях такъв опечален —
че сам съм любовта погазил.*

*Ала повярвайте, за бога,
обичам прелестна жена:
въздишам, плача, ето на,
обичам я до изнемога.
Амор сега ме в плен владее
в затвор с решетеста врата,
ключ там е само милостта,
а тъкмо милост няма в нея.*

*А любовта ме наранява —
от нежна сладост устрелен,
умирам сто пъти на ден
и сто пъти се съживявам.*

*И злото ми е тъй прекрасно,
че благо ми се струва то,
а щом са от едно тесто,
след мъка иде радост ясна.*

*Любовникът — голям въпрос е —
е благороден или зъл.
Клеветникът пък би могъл
рога на челото да носи.
Богатство бих дарил несметно,
стига да имах аз пари,
но тя, тя да се увери,
че я обичам беззаветно.*

*Щом видя я, си проличава
по моя вид без много труд,
треперя целият от смут
като листо, щом лъх повява.
Умът ми има детска сила,
щом от Амор съм заплепен,
но, мисля, мъж така смутен
любимата би съжалила.*

*Госпожо, чуйте ми молбата:
слуга бих бил във всеки двор,
ще служа като същ сеньор
с каквато ще да е заплата.
Желая да се подчинявам
на вас, прекрасна синя кръв.
Не сте ни мечка, нито лъв,
на милостта ви се предавам.
На Благата, където тя е,
препращам стих, та да узнае,
че аз далеко пребивавам.*

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР НЕ СТРУВА НИЩО ПЕСЕНТА...

*Не струва нищо песента,
що Бог в сърцето не всели,
а пък не е в сърцето тя,
щом там Амор не пребивава.
Певец съм аз за чест и слава,
защото сам съм изкусен —
с любовна радост съм сроден.*

*Да ме дари Бог с милостта,
от любовта да ме боли,
дори да пази радостта
и със злини да ме дарява:
Сърцето ми ще устоява,
и аз ще бъда награден
за добрината някой ден.*

*Упрекват, знайте, любовта
невежествени люде зли,
но не упада обичта,
ако не е любов такава,
туй име да не заслужава.
Че има интерес студен,
но — същ Амор — е предрешен.*

*Ще ви разкрия подлостта,
която мен ме устрели —
владее ли я алчността,
жената проститутка става.
Подобна дума огорчава,
но аз оставам откровен,
макар че груби са и с мен.*

*Насладата, копнежността
Амор по равно ги дели.
Не струват всичките неща,
ако не се разполовяват.
Бих казал, че е луд тогава,
и оня, що от вкус лишен,
кори и хвали настървен.*

*Ще бъда в плен на радостта,
щом със любов ме окрили
и лик склони към мене тя —
достойна, нежна, величава,
и крал дори тя заслужава,
със стан, прекрасно сътворен,
от който аз съм за пленен.*

*Смирена търпя си участта,
мен болката ме закали,
щом от любимата е тя.
Великден сякаш се задава,
когато с поглед ме дарява,
но рядко иде този ден,
а после месец съм блажен.*

*Хвала рефренът заслужава
за оня, който проумява
и с радостите е сроден.*

*Бернарт е също изкусен —
чрез стих към радост устремен.*

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР
ДУХЪТ ОТ РАДОСТ ЩОМ ЛИКУВА...

*Духът от радост щом ликува
и се менят нещата,
червено-жълта ми се струва
на скрежа синевата,
и вятър, смесен с дъжд, върлува,
а си цъфти мечтата
и песента ми по вълнува,
и ми расте цената.
В сърцето ми е любовта,
а с нея — радост, доброта,
в цвят сякаш скрежът разцъфтя,
снегът зеленина сънува.*

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР БЕЗ ДРЕХА МОГА ДА МИНАВАМ...

*Без дреха мога да минавам —
под ризата ми зее,
мен любовта ме охранява
от вихъра, що вее,
но луд е, който промишлява
без мяра да живее.
Грижовен аз съм оттогава,
откакто търся нея —
най-първата по красота,
обител чиста на честта,
а по богатствата си тя
и Пиза^[1] надминава.*

*Тя дружбата ми отклонява,
но аз доволен съм от нея,
че аз не я ли притежавам,
поне привидността владее.
Щом за раздяла час настава,
изпитвам радост и се смея,
а видя ли я пак, тогава
едва ли скръбен ще живея.
Амор във мен се е вселил,
духът ми припка лекокрил,
от тяло се освободил —
във Франция то пребивава.*

*В мен вярата не оскъднява,
ала успех не е то,
защото тя ме управлява —
същ кораб сред морето.
И нощем мира не ми дава*

*страдание проклето.
А пък любовният ми плам
по-силен е от на Тристан^[2],
а той е страдал изтерзан
с Изолда във сърцето.*

*Защо не съм аз птичка божя,
за полети родена,
криле сломени да положя
в гнездото в нощ студена.
Ах, моя прелестна госпожо,
смъртта е дял за мене
и ако аз не я отложя,
ще дойде настървена.
Към вас, любима, за пленен,
ръце протягам нощ и ден,
прекрасно тяло, розов тен,
но мъката е неизменна.*

*Не знам на този свят идея
така да ме пленява,
както вестта добра за нея —
сърцето лудо затуптява,
а взорът ми яснее,
край мене чувам да разправят,
че тя като същинска фея
желание за смях дарява.
Обичам благородно аз,
но плача честичко на глас,
защото в скръбния захлас
насладата се приютява.*

*Посланико, върви, лети,
на милата ми пришепти
оная скръб, що ме гнети
и нито миг покой не дава.*

[1] „... и Пиза надминава.“

Италианският град-република Пиза е бил прочут през средновековието с богатствата си. Поради това той се споменава многократно в кансоните на трубадурите като синоним на завидно благополучие. ↑

[2]

*„А пък любовният ми плам
по-силен е от на Тристан...“*

Още от средата на XII в. келтската легенда за Тристан и Изолда е широко популярна в Западна Европа. През втората половина на столетието вече са били четени и романите на Томас и Берул. Поради това честото упоменаване на двамата влюбени в кансоните на трубадурите не е повод за учудване. ↑

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР КЪМ ВЕНТАДОУР ИЗГУБИХА МЕ, ЗНАМ...

*Към Вентадоур изгубиха ме, знам,
другарите, от нея натъжени,
и няма да се върна вече там,
защото бе жестока тя към мене.
Тя мрачна е, усмихва се едвам,
че будя в нея само гняв и срам,
понеже любовта ми е смирена.*

*Тъй както риба плува тук и там,
докато лапне кука закривена,
и аз обичах с порив тъй голям,
а ей ме сред жарави сгорещена;
от пещ по-нажежена е невям,
ала не мога да си тръгна сам,
че на Амор съм в мрежите прострени.*

*Та не е чудно, че обичам днес,
светът по-дивно тяло не познава —
красиво, бяло, гладко — и злочест
е оня, който то не притежава.
Не бих загатнал зло дори и с жест,
да знаех, бих прошепнал лоша вест,
но истината всеки уважава.*

*Гарант съм ѝ за чест и интерес,
смирена васал от мене лесно става;
дори да ме отхвърля със финес,
тя на сърцето ми не повелява.
Не може дама без голям потрес
който я люби да лиши от чест,
че ще разправят както подобава.*

*И ето ме до други принизен,
щом в хитрости любовни не унива,
дано да бъда само пощаден
честта ми чрез цена тя да подбива.
Досадно е да молиш всеки ден,
аз преживях го, вярвайте на мен,
измами ме предателка красива.*

*Прованс сега приветствам вдъхновен,
там благото гнездото си да свива.
И чудеса ще върши упоен,
но все наум, без външна съпротива,
а ако бъда с радост сподобен,
на Чуден лик^[1] съм първо задължен,
а и сеньорът на Белкайр го бива.*

*О, Чуден лик, от Господ сътворен,
днес всеки ще ви зърне удивен,
че красотата и ум у вас се сливат.*

[1] „... на Чуден лик съм първо задължен...“

В предговора е обърнато внимание на т.нар. сенял, т.е. псевдоним, под който обожаваната дама на сърцето се появява в кансоната. Повечето от трубадурите спазват това правило и само в редки случаи назовават любимата с истинското ѝ име. ↑

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР КАК ВРЕМЕТО ЛЕТИ, НЕ СПИРА...

*Как времето лети, не спира
и ден след ден е полетял,
но аз, уви, се мълком взирам,
увлечен в своя идеал —
една и съща си остава,
която все тъй обожавам,
макар от радости лишен.*

*Смехът ѝ все така извира,
а зло и скръб е моят дял,
въвлече ме в игра без спира
и всичко днес съм проиграл.
Нещастна е любов такава,
един в която само дава
и само той е подчинен.*

*Ще я упрекна аз тогава,
до гуша щом ми е дошло,
че разорителка лукава
не е от майчино чресло.
И ако тя не ме накаже,
пак лудостта ще се покаже,
че всеки луд е дръзновен.*

*Певец от мен вече не става,
напускам школата в Ебло,
че песните не носят слава,
нито спасяват ме от зло.
Каквото правя или кажа,
не носи малка полза даже,
напротив, все съм ощетен.*

*А аз на весел се преструвам,
макар сърцето да кърви.
Кой покаяние бълнува,
преди грехът да се яви!
А тя все по-жестока става
и ако все тъй продължава,
от обич съм обезсърчен.*

*Но по-добре е, ми се струва,
че с волята си ме преви,
дали греши, или хитрува,
все някой ден ще ми върви.
Тъй Библията наставлява,
късметът щом ти се задава —
на месец се равнява ден.*

*До гроб отдадох си сърцето,
да бъда само жив и здрав;
поникналото крехко цвете
е с упорит и ведър нрав.
Тя бави се, това така е,
ала не мисля да роптая,
щом съм накрая възмезден.*

*Любов — копнеж на вековете,
прекрасно тяло, дивна сплав,
ти си създание, което
сам Бог създаде величав.
Завинаги те аз желая,
за всичко друго днес нехая,
не искам жребий друг за мен.*

*О, мъдра, сладостна омая,
дано тоз, който те извая,
ме пощади до видовден.*

БЕРНАР ДЪО ВЕНТАДУР КОГАТО ЧУЧУЛИГАТА ЛЕТИ...

*Когато чучулигата лети
в небето сред море от светлина
и от възторг сърцето ѝ трепти,
а пада мигом мъртва в ранина,
аз от такава завист съм сломен
към всеки друг, насладата познал
че се страхувам да не би и мен
да ме срази любовната печал.*

*Уви, изпълнен бях с мечти,
копнеех за любов и добрина,
че невъзможно бе за мен почти
да не обичам строгата жена,
която с поглед мил и просветлен
ме подчини, подобно идеал,
и след като от всичко съм лишен,
единствено копнежът ми е цял.*

*Блуждая из студени пустоти
от оня миг на скръб, злочестина,
когато зърнах нейните очи,
а те са огледало с дълбина
такава, че щом гледам упоен,
изпитвам само нелечима жал
и чувствам се нещастен и сломен
тъй както Нарцис, себе си видял*

*И с дамите, уви, не съм на „ти“
не вярвам вече нито на една,
въздигах ги преди до висоти,
а днес съзирам тяхната злина,*

*от ни една не съм аз подкрепен,
страдания съм всякакви търпял,
та затова си казвам огорчен:
един дол дренки Бог ги е създал.*

*Не може моят ум да ѝ прости,
защото прекомерно е жена
и се държи не както Бог вести,
а както му намери леснина.
И ето ме и мене унижен,
а за какво, не съм и проумял
и търся ли разгадката смутен,
си казвам, че високо съм хвърчал.*

*В духа ѝ милост Бог не приюти,
но как да знам за таз злочестина —
вместилище на всички красоти,
най-важната ѝ липсва, за злина,
и който я съгледа удивен,
нима да проумее би успял,
че клетникът, от нея уязвен,
от гняв и мъка скоро би умрял.*

*Досада щом гневът ѝ подлюти,
та моята молба роди сръдня,
а пък видът ми скука не спести,
не ще ѝ кажа думичка една
и тръгвам си навеки огорчен —
щом ме не иска, смърт е моят дял,
щом ме не връща взорът натъжен,
в изгнание аз бих се запилял.*

*Тристан, написах сетния рефрен,
отивам си, изпълнен със печал,
захвърлям песента от този ден
и от любов ще бягам помъдрял.*

**РИГАУТ ДЕ БАРБЕЗИЙО
(XII В.)**

РИГАУТ ДЕ БАРБЕЗИЙО

Сравнително малко известен трубадур от втората половина на XII в. Предпочита „прециозния“ стил на trobar ric („богатата поезия“) с изобилие от сравнения. И двете му кансони от сборника започват с „тъй както“ (atressi con).

Началото на животоописанието му гласи:

„Ригаут де Барбезийо беше рицар от замъка Барбезийо, родом от Сентонж в абатството на Сент, беден вавасьор. Беше добър рицар и хубавец в лице и умееше по-добре да съчинява, отколкото да мисли и да говори. Беше много свенлив сред хора и колкото повече издигнати люде виждаше, толкова повече се объркваше и не знаеше какво да прави, та трябваше някой да го окуражава да продължи...“

Към края на живота си отива в Испания, където и умира.

Съхранено е „тълкувание“ (razo) към песента му „Тъй както слонът“. В италианския анонимен сборник „Новелино“ (края на XIII в.) злочестината на Ригаут се свързва със самохвалството му по време на лов със соколи, познато от романа на Кретиен дьо Троя „Ерек и Енида“. Мотивът е възпроизведен и в анонимния каталонски роман „Куриал и Гуелфа“.

РИГАУТ ДЕ БАРБЕЗИЙО ТЪЙ КАКТО СЛОН ВЪВ УТРИНТА...

*Тъй както слон във утринта,
щом падне сред леса зелен,
лежи безпомощен, смутен,
докато с вик го вдигнат пак.
И аз съм с обичая в крак.
Голяма ми е горестта
и на Пюи^[1] правдивостта,
на влюбените ордена тогаз —
не ме ли вдигнат — свършен съм и аз,
макар че искат те да я смилят,
а няма милост в дивната и гръд.*

*Сред верните на любовта
за мен не е кът отреден;
зарязвам песен и рефрен
и ставам нищо, пръв бедняк,
заклучен в непрогледен мрак
и радост ще ми е скръбта,
ще търся в мъката захлас
и като мечка ще съм в този час —
мечкарят мечката налага с прът,
а тя цъфти, едрее ѝ вратът.*

*Амор е брат на милостта
и вярвам аз, че опростен
ще съм заради своя плен
при него. И като Дедал^[2] — глупак,
взел себе си за някой маг
и полетял над пропастта.
Но Бог сломи му гордостта.
А мойта гордост е любовна страст,*

за милост е достойна, не за бяс.
Надвива често разума духът,
ала не струва нищо други път.

Упреквам се за глупостта,
че много бърря всеки ден.
Да бих се зърнал възкресен,
тъй както Фениксът по мрак
от пепелта възкръснал пак
и аз бих скочил сред жарта,
така тежи ми подлостта,
че ще възкръсна с плач на глас
сред царството на радост, младост, власт,
където милостта, уви, е кът,
та всички благини да се сберат.

Посланик ми е песента,
където няма вход за мен —
така съм смазан и смутен,
да вдигна взор не смея чак,
че няма прошка за чудак.
От нея бягам две лета
и ей ме стенещ в пепелта,
като елен сега се чувствам аз,
щом чуе рог, смъртта зове го с власт,
така и аз пред вас прекланям гръд,
но в нея благи чувства не кълнят.

Сеньор си имам, на добро върхът,
щом видя то, и ведър е денят.

И вас да пази Господ всеки път —
цял благо е на спомена сънят.

[1]

*„... и на Пюи правдивостта,
на влюбените ордена тогаз...“*

Пюи (Пюи дю Дом) е един от духовните центрове на Оверн през епохата, седалище на епископство. Намира се в Централния масив и попада в северните покрайнини на Прованс. Не е изключено в Пюи да е бил учреден някакъв орден на влюбените. ↑

[2] *„И като Дедал...“*

Р. де Бербезийо претълкува античната легенда за Дедал в християнски дух — като дързост да надникне в непозволеното, заради което бил наказан от Господ. ↑

РИГАУТ ДЕ БАРБЕЗИЙО ТЪЙ КАКТО НЯВГА ПЕРСЕВАЛ...

*Тъй както нявга Персевал,^[1]
който известен бил тогава,
ала и малко простоват,
пропуснал отговор познат —
какво ще трябва да направи
със копието и с Граал,
така и аз треперя цял,
щом ви съгледам в миг пред мен.
Смутен,
във вас се взирам до захлас
и искам да се моля, но без глас.*

*Под поглед сладостен примрял,
който в очите ми остава
и няма връщане назад,
а толкова за мен е свят,
че ако тъй ѝ се понрави,
такъв да бъде моят дял —
на мъка и любовна жал.
Заради вас съм съкрушен,
опустошен,
готов съм да умра за вас,
но не да търся радост в друга страст.*

*Сърцето ви не знае жал,
макар изискан да е нрава,
а пък езикът ми — богат,
дарете ме със благодат.
Ала молба не ще отправя,
по-скоро, мисля, бих умрял,
заклучил своята печал.*

От вас, прекрасна, съм пленен,
тъй възхитен,
че чезне мъката завчас,
за вас щом само си помисля аз.

Като лъчистия сигнал,
който Зорницата подава,
над всичко сте на този свят —
и взорът, влюбен и сърцат,
коварство който не познава,
снагата — на копнеж кристал,
за красотата идеал.
Прекрасна и от род почтен,
държи ме в плен,
та цял съм в нейна власт,
не мога да се отделя ни час.

Умът ѝ е всемерно зрял,
но младостта ѝ проличава,
зряла — за почест и парад,
но млада — за любовна жад,
не е ни зла, ни вироглава,
зряла — в постъпки с чист морал,
млада — щом млад е лъх повял.
Прекрасна, зряла в цвят зелен,
та удивен
я виждам стара в ум и страст
и млада по години, тяло, глас.

Прекрасна, аз от укор съм спасен,
щом днес пред мен
за бъдна радост иде сгоден час.
Та любовта е служба, доходна за нас.

[1]

*„Тъй както нявга Персевал.
(...) с копието и с Граал...“*

Средновековната легенда за рицаря Персевал (Парцифал), залегнала в романите на Кретиен дьо Троя и на Волфрам фон Ешенбах, вече е била широко известна. Копието и Светият Граал са основните мистични атрибути в легендата, според която намирането на бокала, в който е била събрана кръвта на разпнатия Христос, е висшият по трудност подвиг за всеки рицар. Откриването на Светия Граал символизира не само светостта на християнската религия, но и тайната на безсмъртието. ↑

РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА
(?–1173)

РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА

Графът на Ауренджа (Оранж), едно от богатите малки владения на Прованс, е един от най-даровитите трубадури от класическия период. Започнал като привърженик на „тъмната поезия“ (trobar clus), изглежда, е бил разколебан след тенсоната с друг бележит поет на епохата — Джираут де Борнел, защото по-късно става основоположник на третия поетически стил — trobar ric, който избягва херметичността, но постига голямо образно богатство в кансоната.

Раймбаут д'Ауренджа умира тридесетгодишен през 1173 г., без да успее да разгърне напълно изключителното си дарование. Началото на животоописание то му гласи така:

„Раймбаут д'Ауренджа беше владетел на Ауренджа, на Куртезон и на голям брой други замъци. Беше учен и ловък, добър рицар и красноречив. Обичаше да ухажва уважавани дами и да служи на почтената любов. Беше добър трубадур, ала се увличаше много по редки и непонятни рими. Дълго време обичаше една дама от Прованс на име Мария де Вертфьой и я назоваваше в песните си свой Жонгльор. И тя го обича дълго време.“

РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА ТАКА БЛЕСТИ ЦВЕТЪТ ОБРАТЕН...

*Така блести цветът обратен
сред хълмове и стръмнини.
Ах, що за цвят — и сняг, и лед,
терзае, реже и раздира,
той стон и вик и ропот гони
от листи, клонища и клони.
Мен радостта ме прави мил,
както е гарванът унил.*

*За всичко търся ред обратен —
в хълм долината се мени,
за цвят приемам оня лед,
от жегата студът умира,
гърмът мелодия ромони,
зеленина покрива клони —
във радостта съм се укрил,
не виждам гарвана унил.*

*Но феята от род обратен,
израсла в тези далнини,
ме мъчи повече от лед,
езикът ѝ е зла секира,
ту съска тихо, ту ромони,
но не помагат прът, ни клони,
заплахата е поздрав мил,
на гарга в миг я предрешил.*

*С целувка свалям ви обратно
сред хълмове и падини,
не се боя от скреж и лед,
безсилието ме раздира.*

*О, скъпа, песента ви гони,
очите ви за мен са клони
и те ме шибат, щом — сгрешил
мечти на гарван съм таил.*

*Обходих в своя път обратен
долини, хълми, равнини
като терзан от мраз и лед,
що мъчи, реже и раздира,
но песента не ме прогони —
същ ученик пердашен с клон и
днес с радост Бог ме е дарил
напук на гарван чернокрил.*

*Тъй нижа моя стих обратен
над хълм, гора и стръмнини,
където не е виждан лед,
където всеки студ умира,
а моята любима рони
тъй нежни трели, сякаш клони
в сърцето ѝ е някой свил,
а гарванът е вън немил.*

*Любима, образът ви мил
с Амор дано се е сдвоил.*

*Тъй малко радости съм пил,
та в гарван съм се въплътил.*

РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА ШУМ И ПЕСНИ, ВИК И ТРЕЛИ...

*Шум и песни, вик и трели —
слушам птиците запели,
но не чувам в утринта,
пусна корен в мен скръбта,
болка се в сърцето стели,
страда клетата ми плът.*

*Ако беше възприела
мен и песните ми смели
скараната с милостта,
щях да разнеса вестта,
че далеч ги биха пели
и далеч ще прокълнат.*

*Тъжни, мрачни и несмели,
глъхнат нежните ми трели,
щом не ме приема тя.
Свършила е радостта,
благого ми се пресели,
скърби ще ме уморят.*

*Радостите, ах, къде ли
всичките са отлетели,
та ме днес презира тя.
Ничком проснат съм в прахта
доблест, милост, благи цели
няма да я покорят.*

*Скръб сърцето ми засели,
няма да съм вече смел и
тя презира ме е скръбта.*

*Не е страшна и смъртта,
щом са вече полудели
мислите ми този път.*

*Ах, предателство не е ли
в гръб жена да те уцели,
без сърце — там грубостта
смесена е с хитростта.
Да се върна мекотело
или да вървя отвъд?*

*Мислите обезумели
в думи дръзки са прелели,
но не стига дързостта;
срещу мен се вдига тя,
болката е без предели,
раните не ме болят.*

*Грехове — кахъри бели,
срещу мен са ви подвели,
за да бликне яростта.
Тъй кълни и лудостта,
хайде, мътните те взели,
женен ли си — чакай смърт.*

*Бягам аз от гордостта,
ничком ваш слуга се стели,
прося милост всеки път.*

*Доблестта сега расте ли,
вам дарява я духът.*

РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА НЕ ПЕЯ ЗА СКОРЕЦ, ЗА ЦВЯТ...

*Не пея за скорец, за цвят,
за мраз, за снеговете бели,
нито за жега, ни за хлад,
и за ливади разцъфтели,
нито за радост лекокрила
не става дума в песента,
а за любимата ми мила,
най-хубавата на света.*

*Най-злата вече е назад —
такава вий не сте видели.
Най-хубавата в този свят
сърцето ми сама засели.
Докато има в мене сила,
ще съм ѝ верен в любовта,
а вярвам, че любезна, мила
към мене ще е също тя.*

*На почести ще съм богат,
душата скръб не ще засели,
ако във вашия креват
държа ви гола на постеля.
Сто други бихте затъмнила,
не, пак не стига почитта.
Пред тази мисъл лекокрила
на крал бледнее участта.*

*Любимата, сеньор, е свят,
съдбата ми тя определя,
на глътки пих любовна жад
от извор в тайните предели.*

Тристан Изолда надарила
с такава милост в обичта.
И мен владее тази сила,
ваш аз съм, мила, до смъртта.

От всички вред ще съм признат
(а почит славата не е ли?),
облечен в ризата от плат,
Изолда що избели.
Тристан бе много я ценил, а
и мен ме блазни твърде тя,
да би ми съща подарила.
Тъй чезне, братко, завистта.

Дарува Господ благодат
на всички дами смели.
Изолда бе превила врат,
ала съвет приела
и краля Марк тъй заблудила —
не съществува мъж в света,
който докосва я насила.
Та направи и ти така!
Донес ми радост вместо свила
от оня кът на обичта,
що обитава мойта мила
и ме сродява с радостта.

**РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА И ДЖИРАУТ ДЕ
БОРНЕЛ**

РАЙМБАУТ Д'АУРЕНДЖА, ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ ТЕНСОНА

*Бих радвал се, Джираут де Борнел,
да знам защо с проклетие мълвите
за тъмния ни стил, в какво го виї корите.^[1]
Кажете пред света —
нима е ценността
единствено в баналности превзети,
те изравняват всичките поети.*

*Линяуре^[2], спокойно бих приел
да пишете, тъй както наумите,
но мнението мое щом цените,
ще кажа — почитта
печели с песента
певец, при който яснотата свети.
Но моля ви, за туй не се сърдете.*

*Джираут, в спор съм неумел,
на песните ми чарът скрит е
и може да го накърните.
Глупците по света
не схващат същността,
защото не разбират стиховете,
а стойността е другаде, помнете.*

*Линяуре, на думи аз съм смел,
но радостта от творчество отлита,
щом прекалено славата цените.
Защо е песента,
ако не се запее тя
и сладостта и всеки не усети.
Награда друга няма в стиховете.*

Джираут, щом съм аз умел,
редя словата, във душата скрити,
без страх дали се поят по стъгдите.
Че знам — вулгарността
не носи красота.
От сол и злато що ще изберете?
А тъй е, вярвам, и със стиховете.

Линяуре, не бих аз възприел,
че на любов изящна не държите.
А аз, дори и да ме обвините,
приемам песента
в нескопосни уста,
макар слова и звук да са неспети.
Ала платен певец не ми хвалете.

Джираут, друг път съм поел,
вижте на слънцето лъчите —
там чезнат думите изтрити.
Във плен на радостта
съм близо до страстта.
Тъй чиста радост във сърцето свети,
та друга мисъл няма да усети.

Линяуре, от щита аз съм взел
червенината, що корите,
и Бог да я благослови, та
дано избегна лудостта
на гордостта,
да не забравя, дързък и суетен,
че графство ми положи тя в нозете.

Джираут, някой вече ме подсети,
за Коледа че стягате конете.

Линяуре, с добро ме запомнете,

отивам в дом прекрасен на владетел.

[1] „... за тъмния ни стил, в какво го вий корите.“

Споменатата тенсона е изключително ценно свидетелство за литературното и културното самосъзнание на епохата. Тя е и първи засвидетелствуван в историята на европейската култура опит да се противопоставят и разграничат принципите на „масовото“ и „елитарното“ изкуство. ↑

[2] Линяуре е поетическият псевдоним на Раймбаут, с който Джираут де Борнел се обръща към него. ↑

**АЛФОНСО II, КРАЛ НА АРАГОН, И
ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ**

АЛФОНСО II, КРАЛ НА АРАГОН

Единственият запазен поетически текст от краля на Арагон Алфонсо II е тенсоната му с Джираут де Борнел на тема дали една жена може да обича истински някой крал.

Известно е, че Алфонсо II е бил покровител на трубадурите, които често са навещавали кралския му двор. Тенсоната е била съчинена вероятно по време на някое от гостуванията на Джираут в двора на Арагон и свидетелствува за безспорното поетическо умение на краля.

АЛФОНСО II, ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ ТЕНСОНА

*Кралю, ще бъда поласкан от вас,
ако днес малко време отделите
и с истината ни удостоите:
дали при вас, във плен на любовта
една жена намира сладостта,
която с друг любовник ще изпита.
И ако не е дръзко да попитам,
какъв ответ на мене бихте дал.*

*Джираут де Борнел, ако и аз
не знаех на езика хитрините,
то несъмнено ще ме победите.
Но връх ще вземе, мисля, глупостта,
щом сметнете, че заради властта
обичат ме навсякъде жените.
Нима мизерен грош ще оцените
по-скъпо и от златния реал?*

*Сеньор, за бога, мисля си на глас —
една жена, познаваща парите,
за злато и сребро не ще склоните.
Не ще дари самичка с милостта
ни крал, ни някой император тя.
Величествата, ще ме извините,
наслада само търсите в игрите,
а има в любовта възвишен дял.*

*Джираут, не изпадам във захлас,
но знае кралят да цени мечтите,
любимата да тачи и почита,
а ако притежава и властта,*

по-малко ли ще го обича тя?
Та ако крал е той и до петите,
тъй както в поговорката твърдите,
ще се държат със него като с крал.

Сеньор, за любовта е тежък час,
ако с надеждата не я сродите.
Какво важи с една жена да спите? —
тъй мисли опитният в любовта,
но вие, увенчаните с властта,
направо към леглото се стремите,
а дама не с това ще покорите,
обича тя покорния васал.

Джсираут, не употребявам власт,
за да склонявам към любов жените,
но щом една от тях аз предпочитам,
не крия силата и доблестта.
Потъпкват днес богатите честта
и са по-малко доблестни, открити.
Клеветниците пък са упорити,
но в любовта аз следвам идеал.

Сеньор, на рицарите ви честити
желая да ухажват все жените —
Солац де Квер, Ен Топинер сред тях.

Да, любовта приятна предпочитам,
но с тях не ще ме вие приравните —
спечелих сто, едничка проумях.

ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ

ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ

Един от най-значителните провансалски трубадури от класическия период. Произходът му е незнатен, родом от Ексидьой в Дордона (Аквитания). Назован „маестро на трубадурите“ (maestre del trobadors) в сборника с животоописания на трубадурите. В латинското си съчинение „За народното красноречие“ Данте го определя като „поет на прямотата“.

Творчеството му е сравнително обемисто. Известни са около 50 кансони, три тенсони, две кръстоносни песни, два планя (planh, жалба) и др.

Джираут е застъпник на т.нар. trobar clus, но в тенсоната с Раймбаут д'Ауренджа защитава позициите на „ясната поезия“ (trobar leu).

В животоописанието му четем:

„Джираут де Борнел е от Лимузен, от областта Ексидьой, от един богат замък на виконта на Лимож. Той беше с долен произход, ала начетен и природно надарен. Бе най-добрият трубадур измежду ония преди него, както и измежду ония след него и затова беше наречен «маестро на трубадурите». Той е още такъв и за ония, които познават изящните и добре употребени думи за любовта и мъдростта...“

ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ ЗА ДА ВЪЗВЪРНА РАДОСТТА...

Когато виконтът на Лимож Ги нацара да ограбят от дома на Джираут де Борнел всичките му книги и оръжия, и той видя, че доблестта е погубена, удоволствието приспано, любовта мъртва, смелостта изчезнала, куртоазията погубена, възпитанието — станало просташко и измамата — проникнала сред любовнички и любовници, той пожела да се помъчи да си възвърне удоволствие, радост и доблест и написа тази песен, която гласи:

*За да възвърна радостта,
която дълго време бе заспала,
и доблестта, на всички отмиляла,
отново да дарувам на света,
решил бях мъжки да се развъртя,
но ще призная днес провала.
Не ще ми стигне вечност цяла,
за да постигна някога целта:
че воля и желание съм слял,
а в смут и шемет тръпна цял.*

Непоносима, мисля, е скръбта

и ще ви кажа истината цяла
как нявга радостта бе възсияла,
а с нея и добродетелта,
ала за вас е къса паметта —
тя стълб за мъчене не е видяла
или пък старост, болна, отмаляла,
принудена да крачи към смъртта.
Светът е жалък и закоравял,
щом Господа човекът е презрял.

Турнирите красяха младостта
със рицари във ризници, забрала,
на славните ранени чест и хвала
въздаваше се чак до есента.
Грабежът днес замества доблестта —
да грабнеш коч или овчица бяла.
Как рицаря да споменеш с похвала,
че опитен бил той във любовта,
когато станал е разбойник цял,
ограбва пътници, стада без жал?

Не беше рядкост в минали лета
жонгльор да видиш в дворцовата залар
добре облечен, с външност засияла,
да слави дамите и любовта.
Жонгльори вече няма по света
и славата им сякаш е изтляла.
Та чудя се, отде ли е повяла
за дамите таз долна клевета,
сами ли са виновни, или дял
се крие в тоз упадъчен морал.

Жонгльорите ценяха в древността
и вредом ги посрещаха с похвала,
изслушваха им песните в премала,
отреждаха им почетни места,
макар че те ценяха скромността.

*А вредом днес цари развала,
защото доблестта е отмиляла,
а трябваше навред да води тя
другарите по чест и идеал —
красиви в бранен блясък засиял.*

*И аз подхващах нявга песента;
на доблестни мъже възхвала,
но смаян от промените в морала
стоя днес със раззинала уста.
И вместо речи на пристойността
дочувам вик на шайка развилняла,
възторга на душата си изляла
по песничката, връх на пошлостта,
като че някой в нея е възпял
по миналото славно свойта жсал.*

*А болката си за да укротя,
която е в сърцето накипяла,
дали ще излекувам със раздяла,
или да спомням старите неща.
Не мога да зарежа с лекота,
в което съм се клел за вечност цяла.
И ако раната е заздравяла,
то значи, че мехлем не иска тя.
Но щом човек немалко е живял,
претегля с разум всеки жест и хал.*

*Напира днес във мене гордостта,
че къщата ми, малка, овехтяла,
на набезите им е устояла,
от всички уважавана е тя.
И моя участ беше почитта.
Страхлив или пък храбър поначало,
сеньорът мой да го разсъди зряло,
преди да ми отнеме милостта.
Че ако други в песен съм възпял,*

не значи то, че него съм презрял.

*Защо мълчите, вече съм прозрял,
но ето, песента не съм изпял.
Далфис туй казва, в песни преуспял.*

ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ КРАЛЮ ПРОСЛАВЕН, БЛЯСЪК, ЯСНОТА...

*Кралю прославен, блясък, яснота,
ако на Бог цените милостта
и моя мил срещнете със похвала;
от снощи него аз не съм видяла,
а ето, пуква се зората.*

*Приятелю, презрете леността,
станете утре рано сутринта,
на изток е Зорницата изгряла,
влече деня, не съм се припознала
и ето, пуква се зората.*

*Приятелю, дочуйте моя глас,
сред птича песен ви зова и аз,
а песента от храстите долита;
дано ревнивец вас не ви уплита,
че ето, пуква се зората.*

*Приятелю, излезте в този час
и вгледайте се в звездния атлас.
Дали посланик верен съм кой пита
неверника нещастие сполита
и ето, пуква се зората.*

*Откакто, мили, с вас се разделих,
на колене в молитви се вгълбих,
зовях сина на Девата ни мила
чрез вас да ми дари любов, закрила
и ето, пуква се зората.*

Приятелю, тогава в пруста тих

да бъда будна в себе си реших,
докле зората не е зазорила.
Сега не знам защо съм ви немила,
а ето, пуква се зората.

Приятелю, така съм упоен,
не питам нощ дали е, или ден,
държа в ръце красавица такава,
че повече не ме и занимава
глупак ревнивец, ни зората.

ДЖИРАУТ ДЕ БОРНЕЛ ПОСЛУШАЙТЕ ДНЕС ПЕСЕНТА...

*Послушайте днес песента,
прекрасна песен свършена,
от свършен певец родена,
чуйте, съдете ме тогава
за лудостта, изпята с пълен глас,
дали ще преживея аз,
не я приема ли накрая,
както сеньора свой васала.
О, земьо, как си ме търпяла!*

*И през деня, и през нощта
кълни безумна мисъл в мене,
косата ми е посребрена,
сърцето ми се спотаява,
за малко радост търси час
и иска песен до захлас,
ала пробуди ли се в края,
ще зърне бъркотия цяла,
любов тъй бе го завладяла.*

*Не е ли жалка участта,
щом мъдростта е принизена,
че от любовна мъка стена,
а рангът ми я забранява —
богатство има тя и власт,
напразно все я славя аз
и с всички сили се старая
да ѝ отправя песен зряла,
а като луд съм във премала.*

Но позата на дързостта

за мен не беше позволена,
със скръб бе радостта сменена.
Без жал Амор днес ме предава,
така си той играе с нас,
мени лика си всеки час
и злото тайно ме терзае,
верига ме е оковала,
уста, в теб е вината цяла.

Желал бих аз възможността
да поднеса молба смирена —
тя в песента ми е стаена,
че любовта ми устоява,
а пък над нея нямам власт
и друга не желая аз.
Чрез друг певец — „Милост!“ — ридая,
че лудост бе ме завладяла
и си заслужих сам провала.

Бях цял за нея доброта,
бих влязъл в огнена геена,
но обичта ненаградена
дори с целувка си остава.
Глупецът дири час по час
за песента си чуден глас
и стига често до замая,
но тя напразно се е пяла,
щом милост не е долетяла.

Повзра ли се в околността,
дочувам как морето стене.
Душата е успокоена
от тази, гдето радост дава
далеч от всеки хорски бяс,
далеч от мене в този час,
който унесено блужда,
изпит и блед, останка вяла

от тази душа закоравяла.

*Но жажда, пост — балсам в скръбта,
еднаква мъка са за мене,
а радостта, в мечта родена,
година цяла ще ме сгрява.
Нима ти чуваш своя глас,
не ти, глупецо, вярвам аз
и ще повярва ли, не зная,
във тази горестна раздяла,
Линяуре, душа прозряла.*

*Когато радостта е звала,
а бяга, луд е на провала.*

**ПЕЙРЕ Д'АЛВЕРНЯ
(XII–XIII В.)**

ПЕЙРЕ Д'АЛВЕРНЯ

Както е посочено в животоописанието на трубадура, той е от епископството на Клермон (в Оверн), Бил е от незнатен произход. Според същия източник бил смятан за най-добрия трубадур, преди да се появи Джираут де Борнел. Интерес представлява сатиричната му сирвента, в която са осмени шестима известни трубадури (включително и самият автор). Според издателя на Раймбаут д'Ауренджа — Патисон, това сборище на трубадури се е състояло през 1173 г. в замъка Пюивер в Од по време на пътуването на Алианор Аквитанска, за да омъжи една от дъщерите си за сина на краля на Арагон. В настоящия сборник тази сирвента не е преведена, тъй като комично-изобличителният ѝ контекст е изгубен за днешния читател.

ПЕЙРЕ Д'АЛВЕРНЯ СЛАВЕЮ В ГОРИ ЗЕЛЕНИ...

*Славею в гори зелени,
мойта мила навести,
разкажи ѝ ти за мене,
нищичко не ѝ спести.
И видял,
и разузнал
тя за мен дали милее,
ще е жал
да си посмял
да останеш там при нея.*

*Та дали ми тя изменя
бързо ме предизвести,
че от близки съм лишен и
мъка рядко ме гнети.
Поляял
и весел спрял
право, гдето тя живее,
той разбрал
и в миг видял
нейната следа къде е.*

*Щом пред славея смутено
хубостта ѝ се вести,
почна песен вдъхновена —
привечер я той цвърти.
Па попял
и замълчал,
после почнал пак да пее,
тѣй че щял
да е успял,*

ако всичко в звук излее.

*— Истински любовник мене
за посланик ме прати,
с песни звучни и почтени
радост за да ви вести.
В този дял
съм преуспял,
ако знак се мержелее.
Днес е вял,
но става крал,
щом надежда го съгрее.*

*Щом съм с вести възделени,
радост ще ви сполети;
няма друг мъж според мене
тъй да ви боготвори.
Отлетял
бих аз без жал,
щом ме радостта владее,
пътя цял
съм бил халал,
ако с реч не ви додея.*

*— Мъдростта е според мене,
щом Амор ти се вести,
радостите отредени
да не ги пропуснеш ти.
Че за жал
ще станеш бял,
вихърът ще те отвее.
Хубав дял
и идеал —
с теб тя да ги изживее.*

ПЕЙРЕ Д'АЛВЕРНЯ ЛЕСНО ПЪТЯ ПРЕЛЕТЯВА...

*Лесно пътя прелетява
моят пратеник крилат
и с послание топва
бързо връща се назад.
Засиял
от радост цял,
птицо, слушам ти словата,
ала жал,
пък и печал
преизпълват ми душата.*

*„Болката ме заслепява,
той изчезна без възврат,
а без радост ей такава
и животът става ад.
Кратък дял
ни бе събрал
и ме огорчи това, та
би видял
по-хубав хал,
че не плащам за злината.*

*Аз го любя до забрава,
идва в моя сън крилат
и водач ми мигом става,
с радост и игри богат.
Идеал
по-чист, по-зрял
не познават времената,
щом примрял
изтръпне цял*

в моята прегръдка свята.

*Все така го обожavam,
а не бе ми той познат,
чест и почит заслужава,
друг не искам в този свят.
Моят хал
се е видял
и не си меня душата
в дъжд и кал,
студ повилнял,
в зима или жеско лято.*

*Любовта наподобява
златото на този свят —
още по-изящна става,
щом с добро я окрилят.
Чист и бял,
досуц кристал —
дружбата краси сърцата.
С обич цял
е възсиял
оня, що скръбта отмята.*

*Птичко, в своята дъбрава
бързай ти по утрен хлад
и му разкажи направо
за любовната ми жад.“
Проумял,
певецът зрял
бързо прелетя гората.
Затрептял,
зацвърчал,
разведри ми той душата.*

**ГИЛЙЕМ ДЕ СЕЙНТ ДИДИЕ
(XII–XIII В.)**

ГИЛЙЕМ ДЕ СЕЙНТ ДИДИЕ

Сравнително малко известен трубадур от областта Оверн. Представен е с един *planh* (жалба), който се нарежда сред най-добрите образци в този жанр.

Ето част от животоописанието му:

„Гилйем де Сейнт Дидие беше богат кастелан от Велай, в епископството на Пюи Сеит Мари. Беше уважаван мъж, добър рицар и благороден дарител, много образован, куртоазен и верен любовник, твърде обичан и почитан...“

ГИЛЙЕМ ДЕ СЕЙНТ ДИДИЕ ПО-ТЪЖЕН СЪМ ОТ ВСИЧКИ НА СВЕТА...

*По-тъжен съм от всички на света.
Преставам да се радвам и да пея,
приятелю Бадок, по теб жалея.
Смъртта ти я понесох сам едва,
оставям радост, песни и игри
и ако без сълзи те назова,
то нека всеки да ме укори.*

*Приятелю, повехна бодростта,
останах тук самичък и немея,
сред другите другари скръбно тлея.
Без тебе радост — празни са слова,
сърцето ми не ще да се смири.
Отгде минават мъртвите, това
узная ли, очакван ме дори.*

*Бадок, нали твърдеше в младостта,
който от нас другаря надживее,
да му говори, жив дори да не е.
Защо смъртта устата ти скова,
когато в сън пред мене се разкри?
Неверни бяха моите слова,
а тебе ням сънят те озари.*

*А сам ти беше връх на доблестта,
мъдрец и луд, обсебен все от нея,
скъперник горд, но и прахосник деен.
Пред чест за теб бе златото трева,
любезността със чар те надари,
дела прекрасни стори след това
и — сякаш бог — от погледа се скри.*

*Прекрасни Боже, символ на властта,
за тебе прошката случайност не е,
тя оня страшен съд ще надживее.
Срещни ни в рая, чуй ти тез слова,
свети Йоан и Петър укори,
ако те двама пуснат го едва,
че друг такъв там няма, разбери.*

РАЙМОН ДЖОРДАН
(XII–XIII В.)

РАЙМОН ДЖОРДАН

Според анонимното животоописание „Раймон Джордан беше виконт на Сент Антонен, сеньор на една богата твърдина в Керси. Беше елегантен и щедър, опитен в оръжията и умееше да съчинява. Обичаше жената на Амиел де Пена д'Албижоа, който беше уважаван барон, а дамата беше хубава, млада и образована и ценеше виконта повече от всичко на света, както и той нея...“

РАЙМОН ДЖОРДАН
АМОР, НЕ МЕ ОСТАВЯШ ДА СИ ТРЪГНА ТИ...

*Амор, не ме оставяш да си тръгна ти,
а знам, че нищо друго не остава.
Животът без любов ще ме гнети,
а частта ми все си е такава.
Обичам и съм роб на обичта,
готов съм да посрещна и смъртта,
но не и да се разделя със нея:
знам — ще умра, но знам защо живея.*

*Приличам аз на оня мъж свети,
що Никола де Бар се назовава;^[1]
сред рибите в морето приюти
го Бог и тъй изпадна във забрава,
морето предпочете пред твърдта
и в него той дочака гибелта.
Веднъж се върна, ала който не е
разумен, може да не оцелее.*

*Така и мен смъртта ми се вести,
че тази, що сърцето обожава,
немилостива е към мен и се пести,
и милост тя не мисли да въздава.
Вълшебните игри на любовта
за мен, уви, забравила е тя
и днес не знам дали ще оцелея,
ала и да избягам аз не смея.*

*Тъй както мъж сред морски широти,
когато страшна буря се задава,
бои се, че вълна ще връхлети,
а котвата надежда малка дава.*

*И щом вещае гибел участта,
на Бог се уповава в милостта,
че бурята над лодката вилнее
и се бои, че ще загине в нея.*

*Любима, милост скоро дай ми ти,
от скръб сърцето днес се задушава
и няма ли кой тук да му прости,
в палач се любовта преобразява.
В ума — с дълга, в сърцето — с верността
обичам те над всичко на света.
Сърце и дух — пред теб в захлас немея,
на съвършенството си апогея.*

*Убие ли ме, скъпа, любовта,
ще се лиша — след теб — от милостта
на моя мил сеньор, който умее
с възвишени дела да се гордее.*

[1] „... що Никола де Бар се назовава...“

Легендата за светеца, който живял сред рибите в морето, символизира нещастната любов, възпявана от трубадура. ↑

ФОЛКЕТ ДЕ МАРСЕЛЯ
(?–1231)

ФОЛКЕТ ДЕ МАРСЕЛЯ

Фолкет де Марселя, когото Данте посвещава няколко терцини в своята „Комедия“, е от италиански произход. Баща му е генуезки търговец, установил се в Марсилия, където расте и бъдещият поет.

Твърде известен през последната четвърт на XII в. във владетелските дворове на Прованс (канен е бил и от краля на Арагон). Използувал многобройни жонгльори. До нас са достигнали 14 кансони, две кръстоносни песни и една тенсона.

От 1201 г. е абат, а от 1205 г. — епископ на Тулуза. Взел активно участие в разгрома на албигойската ерес, поради което е наречен в една анонимна кръстоносна песен „по-скоро антихрист, отколкото пратеник на Рим“. Основател на Университета в Тулуза (1229 г.).

ФОЛКЕТ ДЕ МАРСЕЛЯ ВЪЛНУВА МЕ ЛЮБОВНАТА МЕЧТА...

*Вълнува ме любовната мечта,
която във сърцето пребивава,
че друга мисъл просто няма в мен,
на друго не усещам сладостта;
живея здрав — какво ме натъжава,
щом любовта копнежа облекчава,
а той ми обещава ведър дял
и дълго във мечти ме е люлял.*

*Каквото правя, все е суета,
тъй любовта сърцето ми сразява,
че от копнеж несвесен съм пленен,
но победител не снове по тез места,
въздишката ме само побеждава,
че сладостна е болката лукава,
защото помощ тъй не съм видял,
а друга обич аз не съм желал.*

*Опитайте, любима, горестта
на оня, който страда до забрава,
и няма да съм вече тъй язвен,
ще ни е равна, мисля, участта,
ала досаден ли съм ви, тогава
лишете се от хубост, вид и слава
(заради тях по вас съм аз лудял),
и ще ви кажа „сбогом“ без печал.*

*От ден на ден расте ви хубостта
и в моите очи се отразява
не образът ви чист, незамъглен,
а някаква несбъдната мечта*

*и не това така ме наскърбява,
дори си мисля радост че ми дава,
но ако ме убиете без жал,
ще е проклет житейският ви дял.*

*Обичам ви над всичко на света
и верен съм — а враг съм си тогава,
вредя ли — преча на самия мен.
Тъй кретам подир своята мечта,
но да покажа мъката не става,
че в погледа ви всичко проличава
и в оня миг, щом сам съм се издал,
от срам и болка бих изтръпнал цял.*

*Не стигат думи за любов такава
и ако друга любил съм, тогава
не се разкайвам пак, щом съм разбрал,
че сто любви съм в една побрал.*

*Към Ним поемай, песен, и внимавай:
носи ти радост, неизменен дял,
на трите дами, гдето съм избрал.*

**АРНАУТ ДЕ МАРЬОЙЛ
(XII–XIII В.)**

АРНАУТ ДЕ МАРЬОЙЛ

Този трубадур довежда идеята за пълното подчинение на дамата на сърцето почти до пределите на неразумното. В животоописанието му е отбелязано:

„Арнаут де Марьойл е от епископството на Перигор, от един замък на име Марьойл. Беше писар със скромен произход. Тъй като не можеше да живее от знанията си, тръгна по света. Умееше да съчинява добре. Звездите и добрият случай го отведоха в двора на графиня Бурлац, жена на виконта на Безие, който се наричаше Тайфер...“

АРНАУТ ДЕ МАРЬОЙЛ УМЪТ ВИ Е САМАТА КРАСОТА...

*Умът ви е самата красота,
и скромността, достойна за похвала,
словата и лицето засияло,
които са черти на доблестта,
ме учат как във стих да ви възнея,
но страх голям сърцето ми владее,
не смея да призная този грях —
дали за чест или за мъка пях.*

*А любовта ми е потайна, тя
и мене, и Амор обвързва в цяло,
но тъй ме е боязън завладяла,
че крия я от вас и от света.
Боя се, че със гняв и зла идея
ще ми платите, щом ви аз додея,
и тъй като потайно не успях,
чрез песните поне не ме е страх.*

*Но няма победени в любовта
и все едно е — лудост или хвала,
да ви обичам лудо чест е цяла,
отколкото към друга обичта.
Но ако мойта страст за вас достойна не е,
то нека милостта ви овладее
и службата — дела без срам и грях,
дано да я приемете чрез тях.*

*Познавам ви, любима, мъдростта,
сърцето си отдавам поначало
на вас — то да ви бъде облегало,
гарант срещу злини и нищета,*

*Но питам — милостта ви днес къде е,
пред обичта тя дръзко се не смее,
нито пък хвърля във очите прах,
че верен и безумно влюбен бях.*

*Любима, най-прекрасна на света,
на най-доброто образ, праначало,
страхът ми казва — смърт се е задала,
не ме ли осените с милостта.
И радостта в сърцето не линее
при взор суров, щом любовта го грее
и вече сте решила, скъпа, ах,
че за отплата някаква дозрях.*

*Прекрасен Взор,^[1] пред вас благоговей,
на всички съвършенства сте елея,
сред първите най-първа ви видях,
в смирени песни с радост ви възнях.*

[1] „Прекрасен Взор, пред вас благоговей...“
Очевидно това е бил „сенялът“ на графиня Бурлац. ↑

**ГАУСЕЛІМ ФАЙДИТ
(XII–XIII В)**

ГАУСЕЛМ ФАЙДИТ

Един от малцината трубадури, чието име не иде от родното му място, а е прозвище. „Файдит“ означава изгнаник и затова нерядко в научната литература го назовават „новият Серкамон“ (по псевдонима на учителя на Маркабрю, означаващ „скитник по света“).

Бил е от незнатен произход, може би е взел участие в един от кръстоносните походи, а почти сигурно е, че е пребивавал в Унгария. Животоописанието му е написано в насмешлив тон:

„Гауселм Файдит е от едно селище на име Юзерш в епископството на Лимузен. Син на вилан. Пееше по-лошо от когото и да било, но съчини много хубави мелодии с много хубави думи. Стана жонгльор, защото загуби имота си при игра на зарове... Взе си за жена курва, която водеше със себе си във всички дворове. Наричаше се Гилелма Монжа, беше много хубава и много умна, но стана тлъста и дебела като него...“

ГАУСЕЛІМ ФАЙДИТ ЩОМ ЗЪРНА ПАК ЗЕЛЕНИНА...

*Щом зърна пак зеленина
и птичките в леса запяват,
а мартенската ведрина
в мен мисли сладостни навява,
припомням си една жена,
която няма да забравя.
Сърцето си отдадох сам
и мъртъв, жив ли съм не знам.*

*Красавицата — за злина
отвъд морето ме отпрати,
далеч от родната страна,
по любовта не ме забрави,
това е знак, че ето на,
обратен път ми се задава.
Сърцето си отдадох сам
и мъртъв, жив ли съм не знам.*

*Уви, живея заблуден —
тя друг пред мене предпочита
и няма да настъпи ден
къде се скитам да попита.
Така се чувствам уязвен
за недостоен че ме счита.
Сърцето си отдадох сам
и мъртъв, жив ли съм не знам.*

*Не ще умра, преди смирен
да я погледна във очите.
Аз от любов съм наранен,
към нея тегли ме, а скитам.*

*Като ме види някой ден,
боя се злост да не изпита.
Сърцето си отдадох сам
и мъртъв, жив ли съм не знам.*

*Съсипва несигурността
и ето, в бедност ме повлече.
Не ще заслужи милостта,
докато образа ѝ вече
не излича от паметта,
но как забравя се, човече!
Сърцето си отдадох сам
и мъртъв, жив ли съм не знам.*

*С молитва на уста шептя,
смирението ме увлече,
смилете ми се над скръбта,
добра бъдете издалече.
Който отказва милостта,
от него се и Бог отрече.
Сърцето си отдадох сам
и мъртъв, жив ли съм не знам.*

ГАУСЕЛІМ ФАЙДИТ ОТ ГЛЪБИНИТЕ НА МОРЕТО...

*От глъбините на морето,
на сушата от злия плен,
от фарове по бреговете
днес, слава богу, съм спасен.
За всичко преживяно там
сега ще мога да разправа —
за мъките, опасността,
щом Бог ме върна на света —
докоснах в Лимузен пръстта,
отдето тръгнах в скръб тогава,
а се завръщам с чест и слава,
благодаря за участиа.*

*Благодаря отдън сърцето,
че пожела да бъде с мен
и върна ме на ширинето,
там, гдето, с къс земя снабден,
си по-богат от всеки, знам,
въз друга някоя държава,
че само тук любезността,
добрите думи, благостта,
на дамата ти милостта,
която път е към прослава
и сладостни надежди дава,
по-скъпа е от куп неща.*

*Ах, пее ми сега сърцето,
че радост, драгост са край мен,
наслада — всичко, за което
на вас съм вечно задължен.
Чешмите, ручеите там*

душата ми развеселяват,
лъките вред в околността,
далече от опасността —
мистрал, борей зове се тя,
ни корабът се наклонява,
ни то пирати ужас всяват,
ни тръпнеш в гибелни места.

И който да смили небето,
на тия мъки бил е в плен
и тровил е сърцето клето,
от Бог ще бъде опростен.
Ала когато долен плам
и пляката го настървява
да плава по море ноця,
за кратко там случайността
увлича го към гибелта
и той сломен ѝ се предава
и всичко, всичко изоставя —
богатство, тяло и душа.

**ПЕЙРЕ ВИДАЛ
(XII–XIII В.)**

ПЕЙРЕ ВИДАЛ

Откроява се сред трубадурите с ексцентричността си. Бил родом от Тулуза, син на кожар. В животоописанието му се споменава, че се оженил за гъркиня от Кипър, която уж била племенница на византийския император и поради това Пейре Видал претендирал за престола.

Дамата на сърцето му се наричала Лоба (Вълчица). По този повод в тълкуванието (razo) към една негова кансона е отбелязано следното: „Вълчицата беше от Каркасом и Пейре Видал се назоваваше Вълчо и носеше емблема с вълк. В планината Кабаре караше овчарите и кучетата да го преследват сутрин, като да беше вълк. Намяташе се с вълча кожа, за да го вземат за вълк овчарите и кучетата. И овчарите с кучетата си му устройоха такъв лов, че после го закараха полумъртъв в имението на Вълчицата в Пенотие.“

ПЕЙРЕ ВИДАЛ ДЪХЪТ, ИЗПЪЛВАЩ МИ ГЪРДИТЕ...

*Дъхът, изпълващ ми гърдите,
откъм Прованс се чак задава,
а всичко там крила ми дава
и щом го хвалят по стъгдите,
аз се усмихвам под мустак
и искам да го чуя пак,
така ме радва доброслова.*

*По-хубав кът дали открит е —
край Рона той се извисява,
чак до морето продължава,
на чиста радост е обител.
Сред хората край този бряг
сърцето си оставих, знак
за тази, що дари с обнова.*

*Смирено благославям дните,
щом споменът ме навестява,
че в него радост тя ми дава,
а всеки в радостта честит е.
Не лъже хвалещият, как
ще лъже, най-добра е чак
и заслужава славослова.*

*На нея да благодарите,
че тя умение ми дава,
със знание ме наставлява
и вдъхновява ми творбите.
Кое то писал съм с мерак,
от тялото ѝ иде пак,
изпълва ме с копнежност нова.*

ПЕЙРЕ ВИДАЛ НА ХУБАВОТО ВРЕМЕ ПРЕЛЕСТТА...

*На хубавото време прелестта
през лятото възражда ме и мен,
на птиците цвъртежа упоен
ме радва, радват горските цветя.
Което всички радва, не е грях,
и мен че радва, скоро аз разбрах.
Насладата към мене се задава,
тя плът и дух ведно успокоява.*

*Амор не ми отнема радостта,
Амор държи ме в своя сладък плен,
чрез него аз съм горд и вдъхновен,
чрез него опознавам горестта.
Чрез него любовта с един замах
превзе ме и без воля се видях.
Любезността почитам оттогава,
делата ми Амор щом направлява.*

*Приятна ми е, скъпа, мисълта,
че съм от красотата ви сразен,
а вас ви славят всеки божии ден
и мен диви ме тази красота.
От тази красота аз онемях
и миг по-късно вече влюбен бях.
Приятно е за вас да промишлявам,
да ви обичам, да ви обожавам.*

*Вас Господ Бог дари ви с милостта,
щом сам от доблестта ви е пленен.
И аз от него ще съм опростен,
че се смирих пред вас, пред скромността.*

*Ала клеветници, лъжци, разбрах,
не люби Господ — нека тръпнат в страх.
Бог любовта изящна одобрява,
а скуката навеки запретява.*

*Копнея да ви зърна, скъпа, та
затуй съм толкоз тъжен и сломен,
от вас е моят жребий предрешен
и крал да стана ви е във властта.
Такъв магнит в очите ви видях,
че друго да желая ставам плах.
Добра бъдете, скъпа, и тогава
едничко милост ще ви направлява.*

*О, радост чиста, връх на любовта,
чрез теб светът се вижда обновен
и аз самият ставам възроден,
че превъзхожда всяко благо тя.
Пред всичко друго радостта избрах
и вас, любима, с нея пожелах,
та радостта сега ме придружава
и ви желая щастие и слава.*

**АРНАУТ ДАНИЕЛ
(XII–XIII В.)**

АРНАУТ ДАНИЕЛ

Арнаут Даниел е най-виртуозният майстор на *trobar ric* („богатата поезия“) сред провансалските трубадури. Кансоните му са почти непреводими. Създал ги е между 1180 и 1210 г. Имал е репутация на талантлив поет още приживе. Твърде вероятно е да е пял в двора на Ричард Лъвското сърце, който сам е бил трубадур. Арнаут е имал за приятел другия знаменит певец от епохата Бертран де Бори.

Оказал е най-голямо въздействие върху новоевропейската поезия чрез посредничеството на Данте и Петрарка. В „За народното красноречие“ Данте на два пъти го упоменава, като признава влиянието му при написването на секстината „След малко време“. В XXVI песен на „Чистилице“ Гуиницели назовава Арнаут „най-добрия ковач на майчиния език“, а Данте влага в устата му три терцини, написани на провансалски език, което е свидетелство, че гениалният флорентинец е знаел превъзходно този език.

Славата на Арнаут Даниел не помръква и през следващите векове. Първата книга на Т. Елиът „*Ara vos pres*“ („Сега ви говоря“, 1920) е назована така по думите на Арнаут, взети от „Божествена комедия“ на Данте.

АРНАУТ ДАНИЕЛ ВЕТРЕЦ С УХАНИЕ ГОРЧИВО...

*Ветрец с ухание горчиво
сред гъстите гори
повява,
ала килимът от листа
и клюновете криви
на птичките кресливи
смекчават всеки шум;
по два
и не по два,
за да се постарая аз
да кажса сам
неща приятни
за кея на мнозина,
която в бездна ме покити
и може би се смърт задава,
ако скръбта не ме убие.*

*Бе ясна и красноречива —
сияние в зори,
тогава
избрах очите, ключ към същността,
че са красиви,
а двете шипки диви
са като таен кум,
едва-едва
молба мълвя —
приятно е да чуеш глас,
зов полуням,
думи добри и деликатни
за моята любима,
която взора ми засити*

*и аз ѝ служа до забрава
и цял съм неин, не го крия.*

*Амор лекува и убива,
сломен съм, повече дори,
без слава
да ме отвергне може тя —
грях нечестив и
я си отивай,
а всъщност съм любовник с ум,
верен — това
не са слова,
ала сърцето е без глас,
укрива там
истини златни
и сняг макар че има,
целувка ми дари ти,
сърцето тя да охлажда,
балсам по-драг не знаем ние.*

*А ако е миролюбива
онази, що ме покори,
да ме остави
да вляза на Амор във крепостта,
молбите диви,
жалостиви
ще поднеса отвън, на друм,
но не брътвя
днес за това,
че ще съм мъртъв аз,
и страдам, знам,
а е приятно,
ако склони и надари ме,
с което ставаме честити,
но с друга да се забавлявам,
не е то радост, а просия.*

Лице така красиво,
че страст да разгори,
жарава
за мен ѝ стана гордостта,
неподатлива
за щенията живи,
с които съм сроден наум,
и затова
най-зли слова
не ще ме разделят със вас,
не гонят ме насам;
богатства, злато
за мен не са любими,
дотокоз не ценя парите,
но вас аз обожавам,
тъй Бог днес милостта не крие.

Сега грижливо
мелодия и ритъм подбери,
да утолява
на краля домакин потребността.
Не са там пестеливи,
цените двойни биват
и се поддържат с ум —
дар, пиршества
ще назова
ония, що харесвам аз.
Но взри се в пръстена голям,
просветне ли към тебе златно.
Не вярвам ден да има
на Арагон далеч от благините —
сърцето пак там пожелава
да иде, но ме сдържат тия.

Да сключим договор със вас:
сърцето ще се вира там
през вечерите ароматни

*във нея, в моята любима.
Не ще Арнаут уязвите,
далече е от страст лукава,
тъй както ясен ден от сприя.*

АРНАУТ ДАНИЕЛ ЗАПЯВАМ С ДУМИ ПРОСТИ...

*Запявам с думи прости, но умни и добри,
запявам — че сега ракиката цъфти;
върхарите дори
и те са в цвят зелен,
всичко цъфти край мен,
изправят стрък цветята
и с бодро чик-чирик
от сянката за миг
долита песента на птиците в гората.*

*И песен, и рефрен отекват низ гори,
но за да няма кой защо да се кори,
аз дялкам и искри^[1]
пак думата пред мен;
от страсти упоен,
не искам да изпусна на Амор следата,
не е той милолик,
ала след него с вик,
напук на люта злост, аз си троша краката.*

*Какво е гордостта за клетник като мен —
изхвърля го за миг сеньорът отегчен
от пищния си ден
и ето го в прахта,
низвергнат в нищета,
лишен на радостта любовна от богатата:
той зъзне и гори,
той в сълзи се кори
като човек, що сам срещу Амор се мята.*

Не се отмятам днес, макар и огорчен,

красавице, към вас оставам устремен,
но виж, че някой ден
подушат любовта,
сестра на радостта —
та се преструвам на непосветен в играта:
с любов не ме дари,
целувката дори
за мене е мираж и връх на чудесата.

Напразно бягам аз от строгия ви лик,
към вас е мисълта склонена всеки миг
и аз съм мъченик,
че радостта се скри
в раздяла на зори —
щом спомня си това, пак пари ме сълзата
и плача умилен,
от сладост натъжен,
че аз сега от радост измъчвам си душата.

Не страдам от Амор, не съм неврастении,
не съм на нищо мярка — аршин или шиник,
но той ми е длъжник;
от Каин, та до днес дори
светът подобен не откри
любовник, що търпи най-долната отплата:
сърце, цял феномен,
на подлостта във плен,
но аз от радост цял се чувствам в небесата.
Красавице, знам, всеки играе си играта.

Арнаут е пленен,
след вас търчи весден,
за да се преклони пред вас и красотата.

[1]

*„... аз дялкам и искри
пак думата пред мен“*

И Арнаут Даниел подема мотива за творчеството като занаятчийско умение. Това обяснява и Дантевата реплика за него, че е „най-добрият ковач на майчиния език“. ↑

АРНАУТ ДАНИЕЛ ВЪРХУ ЗВУКА ИГРИВ НА ПЕСЕНТА...

*Върху звука игрив на песента
наслаждам думи и пиля смирен,
за да останат верни и добри,
и след като е дялкала пилата:
така Амор пили и украсява,
а песента ми с него е сродена,
че той над доблест и над чест владее.*

*Със всеки ден расте ми доблестта —
на най-добрата аз съм подчинен,
не, най-добра в света е тя дори,
неин съм от петите до главата
и вятър леден даже да повява,
от любовта, в сърцето ми стаена,
и посред зима в лято аз живея.*

*Вгълбен в молитви, бягах от света,
десетки свеци палех всеки ден,
дано се Господ с мене примири,
да ме дари чрез нея пак с отплата;
косата руса щом ѝ съзерцавам,
снагата стройна, бяла, озарена,
и, мисля, всичко бих сменил за нея.*

*Така голяма в мен е обичта,
че чувствавам се вече притеснен
внезапно някак да не прегори.
Сърцето ѝ е птица в небесата,
над моето се лесно извисява,
та тя за господарка е родена —
дюкяна, а и майстора владее.*

*Не ща на Рим земите и властта,
не искам да ме правят папа мен,
ако не я съгледам пак в зори:
сърцето ми по нея в плам се мята,
ала не ще ли да ме изцелява
поне с една целувка умилена,
нима тя истинска убийца не е?*

*Макар че съм съсипан от скръбта,
от обичта не бягам съкрушен,
макар със самота да ме мори —
изпилвам всяка рима в самотата,
а любовта като орач ме уморява.
(Дори едно яйце по-малко стена,
над Монкли Аудйерна тъй се смея.)*

*Арнаут аз съм, гоня ветрове за слава,
на лов за зайци с бивол ей ме мене,
срещу реката плувам, не по нея.*

**ПЕЙРЕ РАМОН ДЕ ТОЛОЗА
(XII–XIII В.)**

ПЕЙРЕ РАМОН ДЕ ТОЛОЗА

Един от второстепенните провансалски трубадури. Родом е от Тулуза, както подсказва името му. Запазено е следното животоописание:

„Пейре Рамон де Толоза Стари е син на вилан. Той стана жонгльор и отиде в двора на крал Алфонсо от Арагон и кралят го прие и му оказа голяма чест. Беше мъдър и находчив човек, умееше добре да съчинява и да пее и създаде добри песни. Доста дълго прекара в двора на краля и на добрия граф Раймон, и на Гийем де Монпелие. После си взе жена в Памиер и там почина.“

ПЕЙРЕ РАМОН ДЕ ТОЛОЗА
ПОДОБНО НА ДЕТЕ, КОЕТО ВЪЗПИТАВАТ...

*Подобно на дете, което възпитават
отрано в някой двор, венец на доблестта,
и след като порасне, то тръгва по света,
та по-добро да дири и смут го обладава,
да се завърне иска, ала изпитва срам,
така и аз безумно от нея тръгнах сам,
а тя е милостива, щом тъй измъчва мен,
от нейното упорство се чувствам възвисен.*

*Но в яростта си тя неволно прекалява,
в старинни книги пише — докато лудостта
владее някой мъж, не бива строгостта
да бъде първа мярка за туй, що заслужава.
Угасне ли веднъж безумния му плам,
грешил ли е, ще трябва да отговаря, знам.
Но не е тъй със мене, твърдя го убеден:
тя знае, че по нея аз чезна всеки ден.*

*Тя може с милостта си всецяло да дарява —
и болката горчива, уплахата, скръбта
за миг се укротяват в покой на сладостта,
но своята цена тя преувеличава,
а мисля, че не бива, и пак е грях голям
за всичко да мъсти и да наказва там.
А прошката се смята за дар, от Бог дарен,
че който я приема, ѝ служи окрилен.*

*Бих искал да ѝ служа смирено за прослава,
ще бъда изцелен дори от любовта,
а ако тя снизходи дотолкоз в милостта,
че кратичко писмо изпрати ми тогава*

*с три думи само: „Страдам, ах, жива съм едвам“,
а аз пък съм безумец да ѝ повярвам сам,
та ще потегля мигом към нея устремен,
готов и да живея, и да умра сломен.*

Ала да бъда жив тя повели тогава

— — — — —

*— — — — — да изоставя радостта^[1]
на оня свят, във който научих що е слава,
и оттогава страдам, умрял бих, да не знам,
че плахата надежда ще се вести оттам,
защото още помня оня печален ден,
през сълзи тя ми каза: „Върни се пак при мен!“*

[1] „... да изоставя радостта...“

Преди това място манускриптът, в който се намира тази кансона, е повреден и стих и половина са невъзстановими. ↑

**РАЙМБАУТ ДЕ ВАКЕЙРАС
(XII–XIII В.)**

РАЙМБАУТ ДЕ ВАКЕЙРАС

Една от най-колоритните фигури сред провансалските поети. Първи в историята на новоевропейската поезия той се опитва да постигне комичен ефект чрез езикови средства. Комизмът на любовния диалог между жонгльора и дамата от Генуа произтича не само от контраста между изискан и площадно-разговорен стил, но и от това, че репликите на „дамата“ са подадени на генуезки диалект:

Явно Раймбаут де Вакейрас е бил полиглот и е обичал да блести с познанията си по езиците, защото е автор и на един „дескорт“ (името на жанра означава буквално „несъгласие“), написан на пет езика.

Дълго време е пребивавал в двора на маркиз Бонифачо, владетеля на Монферат, комуто посвещава едно стихотворно послание.

РАЙМБАУТ ДЕ ВАКЕЙРАС ЛЮБИМА, ПАК ВИ УМОЛЯВАМ

*Любима, пак ви умолявам,
дарете ме със любовта,
васал до края на света
аз ще ви бъда; чест и слава
дарявате със лекота,
комуто, мисля, близостта
с вас за дела е вдъхновила.
Плени ме вашта красота,
сред генуезки сте най-мила.
Богатство, знам, е милостта
и ако я добия, тя
по-скъпа е от Генуа
ведно със цялата хазна
на всички генуезци.*

*Жонгльоре, махай се от мене,
какво си ми се залепил,
е, все едно, не си ми мил,
дори да паднеш на колене,
едва ли ще си ме смилал.
Мил ще си ми изгнил.
Хей, провансалецо-прокоба,
чуй клетвите ми ти — катил,
глупак, кретен си, чиста проба,
как на любов си се решил!
Мъжът ми не е крокодил,
а ти си, гледам, за резил,
за миг да си се изпарил,
че нямам време.*

Любима, толкова сте мила,

ум, благородство — ваш са дял,
та неведнъж съм аз видял
как радост, младост дават сила,
учтивост, доблест, разум — цял
кръг от достойнства, идеал,
заради който съм ви верен
до сетния си дъх без жал,
вежлив, смирен, добронамерен,
така ме е Амор сковал
към вас с надежди и печал,
тъй че да бъда ваш васал,
поклонник ваш закостенял,
е чест за мене.

Жонгльоре, май си изумил и
приказваш глупости безброй,
кой тук те е поканил, кой,
а имаш ум като на пиле,
изглежда, плачеш ти за бой.
Не искам хич да те обичам,
дори да беше крал герой,
на луда ли ти аз приличам,
я по-далеч от мене стой,
а искаш ли да бъдеш мой,
от студ ще пукнеш, не от зной,
че опак хора са, ой-ой,
тез провансалци.

Любима, много сте проклета,
такова чудо се не трай,
добре ще е да разберете,
че верен съм любовник май
и ще е хубаво накрай
поклонник верен да съм само,
че аз съм опитен комай,
а хубостта ви е голяма,
тя свежа роза е през май,

светът по-хубава не знай,
затуй обичам я безкрай,
но вярата не оправдай ли,
туй грях голям е.

Жонгльоре, провансалско семе,
не съм така лъстива чак,
не ще да струвам и петак;
да беше сард или пък немец,
разбрала аз бих толкоз пак.
За мене ти си чист дивак.
С мен искаш да се забавляваш,
ако узнай мъжът ми, как
подир това ще се спасяваш,
не ставай, казвам ти, глупак.
Пази ме, боже, от хъшлак,
изчезвай още преди мрак,
ти, провансалецо левак,
на мира остави ме.

Любима, мъката мори ме,
повергнахте ме вие в прах,
но пак ще моля — грях не грях,
да ви възседна със ищах,
тъй както провансалец плах
кобилата си яха.

Жонгльоре, хич не се надявай,
дори да пукнеш от мерак,
по пътя си поемай пак;
в един далечен пущинак
сеньор живее, може впряг
да ти даде, щом пееш.

РАЙМБАУТ ДЕ ВАКЕЙРАС ВЪЛНИ ВИСОКИ В МОРСКО ШИРИНЕ

*Вълни високи в морско ширине,
препуска вятърът по вас с коне,
за моя скъп узнахте ли поне,
че мина той оттук, обратно не.
Ах, колко е измамна любовта —
ту радост носи, ту множи скръбта.*

*О, лек ветрец, оттам си ти повял,
където моят мил лежи заспал.
Ти сладък лъх от него си довял —
уста отварям да го глътна цял.
Ах, колко е измамна любовта —
ту радост носи, ту множи скръбта.*

*Да любиш чужденец, е мъка, ах,
в сълзи се преобръща всеки смях;
не мисля, че с измамник се събрах
и в любовта си всеотдайна бях.
Ах, колко е измамна любовта —
ту радост носи, ту множи скръбта.*

РАЙМБАУТ ДЕ ВАКЕЙРАС НАД СИЛНИЯ ВЛАДЕЕ СЛАБОСТТА

*Над силния владее слабостта
и силният от слаб е победен,
от слабия е силният сразен,
най-слабият сломява смелостта,
такава е на слабия властта —
на силния превзема доблестта,
от силен слаб сломен не съм видял.*

*Една нищожност води към смъртта,
с възможности светът е зареден
и от това е всеки заплениен,
но нищото е вредно за света,
кажи как му понасяш лудостта.
„На нищото е чудна сладостта“ —
цени го всеки, малко поживял.*

*От опит знам, че може сладостта
и от горчилка — плод неразрешен —
внезапно да се пръкне някой ден;
горчиво, сладко — все едни неща,
горчивото смекчава сладостта —
тъй в зимата нахлува пролетта,
горчилката — долнякът я отвял.*

*Понякога ме сгрыва радостта
да видя някой мъртъв възкресен,
мъртвецът и от жив е по-ценен.
Напълно аз споделям мисълта,
че на мъртвеца силна е властта,
че страх от него — туй е суета,
че всеки полза в него би видял.*

*В канала оня ден вода шуртя
от чучура горещ и от студен;
потокът беше уравновесен,
че с равна сила биеха в твърдта.
Богатството е дар на щедростта,
бедняк си, назовеш ли бедността,
а аз пък смесвам разум с идеал.*

*Тъй силата сразява слабостта:
горчиво, сладко — все един рефрен,
горещият предмет е и студен,
а нищото задвижва пък смъртта,
голяма е на мъртвия властта,
богатите погубва ги честта —
така светът до днес е май вървял.*

**АЙМЕРИК ДЕ ПЕГИЛЯН
(XII–XIII В.)**

АЙМЕРИК ДЕ ПЕГИЛЯН

Този трубадур е бил високо ценен от Данте. Тенсоната му с Албертет де Систерон е един от най-добрите образци в този жанр, достигнали до нас. Тя е продължение на традиция, заложена още с кансоната на Гийем IX де Пейтиу („За нищо песен днес запявам“).

Началото на животоописанието му гласи:

„Аймерик де Пегиян е от Тулуза, син на търговец на платове. Научи се да пише кансони и сирвенти, но пееше много лошо. Влюби се в една своя съседка и тази любов го научи да съчинява. И той създаде много хубави песни...“

АЙМЕРИК ДЕ ПЕГИЛЯН ТЪЙ КАКТО МНОГО ТЕЖЪК ПЛОД ЕДВА...

*Тъй както много тежък плод едва
издържа кленът, цепи се със звук,
любимата си аз изгубих тук,
премного я обичах, затова.
Ала макар и вече победен,
невинен сторих тежкия си грях,
а че е лудост чак сега разбрах,
макар че все умът ме води мен.*

*Голям светец и богу не е драг,
желания не дръжте под юзда;
знам, че не иска виното вода,
но често служим си с един черпак.
Понякога и с ум голям дори
човек извършва глупости безброй,
та не е лошо да примесва той
ум с лудост и не ще да се кори.*

*Ала и аз не се намирам в свойта власт.
Макар че ориста си съм приел,
все пак от вас бих злото предпочел,
отколкото да завоявам друга аз.
Но вярвам, че ще бъдем скоро квит
и ще остана мъдър в горестта —
според закона чист на любовта
от вашата злина съм най-честит.*

*За чуждо „да“ не бих дал вашто „не“,
макар смехът ми да замира в плач.
На чистата си радост съм палач —
смъртта стои на ваште рамене.*

*Така и василискът падна с вик,
когато се съгледа отразен.
И вие огледало сте за мен,
убивате ме с поглед, не с език.*

*За вас е все едно дали съм жив.
Постъпвате с мен, както със хлапак,
комуто са подхвърлили петак
и мигом той усеца се щастлив.
А радостта му, зная, не вреди,
но вземат ли играчката му, знай,
то сълзи са и плачове без край
и дважд е по-нещастен отпреди.*

*Кралю, и вам за доблестта сполай,
днес повече от вчера да блести.*

**АЙМЕРИК ДЕ ПЕГИЛЯН И АЛБЕРТЕТ ДЕ
СИСТЕРОН**

АЙМЕРИК ДЕ ПЕГИЛЯН, АЛБЕРТЕТ ДЕ СИСТЕРОН ТЕНСОНА

*Приятелю Алберт, ний често спорим с вас,
съставяме тенсони, в които любовта
е главната ни тема, ала не само тя —
че трубадурът вещь е във всяка земна страст.
Сега започвам нещо, неправено до днес —
за нищото тенсона е моят интерес.
По всичките въпроси мъдрец сте вий голям,
но вашите отвори не искам аз да знам —
за нищото тенсона нарича се това.*

*За нищото щом двама беседваме в тоз час
и, Аймерик, ответът вълнува ви кръвта,
тогава чуйте: „Днес за нищо на света
от друго съвет не бих поискал аз.“
Изглежда ми ответ, изпълнен със финес,
че нещо, що го няма, е много странна смес.
Щом нищото го няма, то крие друго, знам,
а за което днес попитахте ме сам,
не ще намеря аз пак никакви слова.*

*Мълчание не е да криеш своя глас,
приятелю Алберт — различни са неща.
Та немият за своя сеньор ще е щета,
щом истина, лъжа не казва му завчас.
Ако мълчите, где е ответният протест,
а аз пък ви говорих и спорих с вас ноцес.
Нищото става с име, изречено едвам,
а вие ще мълвите напусто, срам не срам,
и отговорът ваш какъв да назова?*

Но, драги Аймерик, на никого от нас

не ще простят да сее заблуда, суета,
че лудост се поражда така от лудостта,
а мъдрост и респект чрез разум са на власт.
Аз отговарям, да, но чувствам се злочест
като човек, когото поставили са, без
и той да знае сам, в съд за вода голям;
лицето си, очите съглежда в мрака там
и викне ли, гласът му отеква след това.

Приятелю Алберт, наистина съм аз,
който зове и търси лика си в самота,
зовящия пък вие следите в тъмнота,
че първи аз зовях ви във този късен час.
Но ехото е нищо и мисля си с потрес,
че то е цяло ваше и трови вашата чест.
От нищото творите загадъчен сезам
и ако мисълта ви е равна нему, знам,
че само луд би вярвал на вашите слова.

О, Аймерик, вития сте първи между нас
и песните ви хвалят днес вредом по света,
но много не разбират от тази красота,
а може би е трудна и за самия вас.
В ужасно положение поставихте ме днес,
но аз ще се измъкна без вашето „излез“
и вие ще стоите объркан, в смут голям,
а ако все така тормозите ме там,
аз ще ви отговарям не с думи, а с глава.

Алберт, което казвам, то истина е днес —
че нищото за нас е най-първи интерес.
Ако стоите дълго на някой мост голям
и гледате водата, ще сметнете вий сам,
че движите се все, а тя върви едва.

Добро и зло у вас са в необяснима смес,
тъй както днес се смесва и иде от нощес.

*Приличате ми вие на мелница невям —
крилата си въртите безспир насам-натам,
ала и педя даже не мръдвате с това.*

**ГИЛЙЕМ ДЕ БЕРГЕДАН
(XII–XIII В.)**

ГИЛЙЕМ ДЕ БЕРГЕДАН

Гилйем де Бергедан е един от първите известни каталонски трубадури. Чак до края на XIII в. провансалският е единственият литературен език в Каталония и заляга в основите на каталонския. Песента за лястовичката е изключение в лириката му, насочена главно срещу неговите врагове. В животоописанието му четем:

„Гилйем де Бергедан беше благороден барон от Каталония, виконт на Бергедан, сеньор на Мадрона и на Пюигрейч, добър рицар и воин. Той враждуваше с Раймон Фолк де Кардонакс, който беше по-богат и по-знатен от него. Случи се един ден той да бъде с Раймон Фолк и го уби предателски. Та заради убийството на Ен Раймон беше лишен от богатствата си...“

ГИЛЙЕМ ДЕ БЕРГЕДАН ОТ ПЕСЕНТА ТИ, ЧУЙ МЕ, СЪМ, ЛАСТОВКЕ...

*От песента ти, чуи ме, съм, ластовке, смутен
и питам се какво ли ти искаш днес от мен;
досаждаш ми, от сън ме ти сега лишаваш,
а след Жиронда скръб за мене се задава
и щом не носиш пак поздрави от нея,
защо ли да те слушам да бъбриш и да пееш.*

*От вашата любима съм тука устремен,
че тя за вас милее и мисли ви цял ден.
Да беше като мене тя пъргава такава,
в леглото ви отдавна да бе дошла тогава.
Но тъй като не знае страната ви къде е,
тя прати ме да питам за вас, а и за нея.*

*Хей, лястовичке, туй е за мен особен ден —
към теб да бъда трябва любезен и почтен.
И Господ Бог дано над тебе се смил яза,
който създал е всичко — земя, море, дъбрава.
И щом обидна дума да изрека не смая,
надявам се и ти за мене да милееш.*

*Сеньор, онази, гдето тук ме изпраща мен,
накара ме да сторя обет един свещен —
че аз ще ви припомня за роклята кафява,
за златната халка, що тайно ви венчава,
а също си спомнете — щом любовта прие я,
с целувка ви дари онази дивна фея.*

*Във свитата на краля от днес съм зачислен,
в Тулуза да го следвам сега съм задължен.
Но знайте, че кой каквото за мене да разправа*

*край китната Гарона в зелената морава,
пред всички ще участвам в преборване за слава
и туй не са хвалби, а с право се гордея.*

**БЕРТРАН ДЕ БОРН
(ОК. 1140–1215)**

БЕРТРАН ДЕ БОРН

Може би най-прочутият средновековен трубадур, певец и участник в големите политически игри на епохата. Владетел на замъка Отфор в Перпгор. От него до нас са достигнали десетина песни, най-прочути от които са кансоната за „съставната дама“ и една сирвента. В друга кансона той призовава васалите на Раймон V от Тулуза да му помогнат срещу краля на Арагон.

През 1182 г. прогонва брат си Константин от замъка Отфор. Константин се съюзява с виконта на Лимож и с Ричард Лъвското сърце, а Бертран се присъединява към двора на Хенри II в Нормандия. Там той поддържа каузата на младия крал Хенри, който е гледал с ревност на успехите на брат си Ричард, херцог на Аквитания (Ричард Лъвското сърце). Младият Хенри повежда въстанието на феодалните барони, но неочаквано умира на 11. VI. 1183 г. На него е посветена прочутата жалба (plañh) на поета. Малко по-късно обединените войски на Ричард Лъвското сърце и на крал Алфонсо II от Арагон обсаждат замъка Отфор. Бертран де Борн се предава на 7 юли, но бива опростен от Ричард и му остава верен, включително и по време на дългото му пленничество у австрийския ландграф. През 1197 г. се помонашва в Цистерианското абатство на Далон.

Данте проявява изключителен интерес към личността на Бертран де Борн. Споменава го в трактатите си „За народното красноречие“ и „Трапеза“, а в XXVIII песен на „Ад“ го помещава в кръга на грешниците, сеячи на раздори. Гордият рицар е представен прав, държащ в ръка собствената си глава като фенер.

В италианския сборник „Новелино“ във втория от „Разкази за древни рицари“ Бертран де Борн е показан как обучава арабския халиф Саладин в изкуството на куртоазната любов.

БЕРТРАН ДЪО БОРН ХАРЕСВА МИ, КОГАТО ПРОЛЕТТА...

*Харесва ми, когато пролетта
тревите никнат и цветя цъфтят,
харесва ми да слушам в утринта
на птиците как екне пак гласът
в горичките раззеленени.
Харесва ми да видя в ранина
палатки и развети знамена
и първа радост е за мене
да видя на полето най-отпред
ездачи с тежки брони в боен ред.*

*Когато на тръбачите вестта
подгони всички хора и страхът
ги шиба, аз споделям радостта,
че рицарите вече са на път.
Харесва ми да гледам упоено
как замък обсаден е на война
и крепостите са в развалина,
а армията вече е стълпена
край крепостния ров, където ред
стърчащи колци прави смъртоносен плет.*

*Харесвам на сенъора дързостта,
в атака литнал не за първи път
на бойния си кон, че смелостта
повдига и на другите духът.
От неговата дързост вдъхновени,
бойците следват го и ето на,
в най-люта сеч и страшна кръвнина
от страх и от умора са спасени,
че никой подир туй не е приет,*

следи от рани няма ли безчет.

*Отекват пъстри шлемове в пръстта
и щитове пробити вред стърчат,
но щом разгорещена е кръвта,
васалите пробиват смело път,
конете цвият, от ездач лишени,
убитите са в смъртна бледина,
а който влезе в лютата война
от рицарите, стройно наредени,
си мисли само да сече наред —
убит е по-добре от пленник взет.*

*Признавам, не влече ме сладостта,
с която лъжем грешната си плът,
тъй както вдъхновява ме стръвта
на битката, на рицари викът
от две страни, конете строполени
и зов за помощ, сглъхнал в тишина,
и падналите в рова, за злина
слаб и велик в смъртта са изравнени,
и мъртви виждам с лик посърнал, блед —
строшени копия стърчат отвред.*

*Бароне, средствата са пропилены,
залагайте села, земи наред —
войната първо дело е по ред.*

*Туй, Папиол, е присърце за мене,
но бягай при сеньора по-напред,
кажи му, че мирът е най-проклет.*

БЕРТРАН ДЪО БОРН
О, ПОВЕЛИТЕЛКО, ТА ВИЕ СТЕ БЕЗ ЖАЛ...

*О, повелителко, та вие сте без жал
и тъй като прогонихте и мен,
без сам да бъда в нещо провинен,
та днес не знам какво да правя.
Никога пак
не ще стои пред моя зрак
такава хубост, ах, пък и една
достойна за любов жена
с вас да се мери, грях е, зная.
Друга любима не желая*

*·
Равна на вас до днес не съм видял,
така красива, с поглед просветлен,
със кръшен стан, за радост сътворен,
с хубост, която поразява
дотокоз чак,
с прелест, на доблест знак.
Потеглям още в ранина
да моля всякоя една
да ми дари една черта и
тъй ще ви възкреся накрая.*

*От вас съм, чудна Зибелин, избрал
естественя ви прекрасен тен
и влюбения поглед замъглен,
ала за да не прекалявам,
та все пак как —
на красотата сте каймак,
от Аелис ще искам, на,
езикът, пълен със злина,
та милата да не скучае,*

умора, мъка да не знае.

*От виконтесата бих пожелал
със следното да бъда надарен:
от две ръце и шия съм пленен
и повече аз там не ще се бавя;
на път, на крак —
у Рошиоар стигам по мрак,
моля Агнес на колена —
косите ѝ са златина
и надали ще я лаская,
ала Изолда също тя е.*

*Към Аудиарц се чувствам малко вял,
но маниерът ѝ е скъп за мен,
бих казал, че е просто съвършен,
и друго нещо още ще добавя —
като южняк,
не знае в любовта зигзаг.
От Най-добрата без горчивина
тялото искам — благина,
която погледа терзае,
да я държа гола мечтая.*

*От На Файдид ще искам също дял —
от зъбите ѝ аз съм удивен,
но също и от такта ѝ вроден,
със който тъй успешно се представя;
не съм глупак —
от Бел Миралс ще искам пак
безспорната ѝ добрина,
а че е на света една,
таз истина добре се знае,
от нищо тя не се влияе.*

*Владетелю, от вас пък бих желал
да бъдете тъй също заслепен*

*от тази дама, образ претворен,
който на обич път проправя.*

*Любов първак
в сърцето никне като злак,
ала желая вам една,
аз се отказвам от жена,
че още страдам и гадая
защо отхвърлен бях накрая.*

*Върви при нея в ранина
и пей за скръб, злочестина,
о, Папиол, за да узнае,
че любовта е мит. Това е.*

БЕРТРАН ДЪО БОРН ПЛАЧЪТ И ВСИЧКИ БОЛКИ...

*Плачът и всички болки, и скръбта,
и мъките на черната печал,
които е познал до днес света,
приумножени, са нищожен дял
спрямо смъртта на краля ни злочест.
На младост, доблест беше той домът,
без него пуст и мрачен е светът,
там радостта, уви, не пребивава.*

*Изцяло са подвластни на скръбта
войниците на смелия ни крал;
певци, жонгльори също във смъртта
съзират оня враг освирепял,
който отвлече краля им злочест.
Той стигнал бе на щедростта върхът
и мисля си, едва ли други път
светът в подобна скръб ще пребивава*

*О, смърт-убийца, извор на скръбта,
гордей се, че лиши от земен дял
най-доблестния рицар на света,
че беше той за всички идеал
и връх на доблест, кралят ни злочест.
А можеше сам Господ милосърд
да не прекърши младата му плът —
невзрачни много на света остават.*

*Сред този свят мизерен на скръбта
любов същинска аз не съм видял,
изгаря всичко, чезне в пепелта
и днешният ни ден събужда жал.*

*Та вгледайте се в краля ни злочест —
пред доблестта му стряска се умът,
но той ни изостави наред път
и скръб и черна мъка ни остава.*

*На оня, който ни милей в скръбта
и изкуплението е избрал,
за да спаси нас грешните в смъртта
(така постъпва верният васал),
аз моля се за краля ни злочест
да му прости, щом благ му е духът,
и да го настани във онзи кът,
където скръб, ни гнет не пребивава.*

**МОНАХЪТ ОТ МОНТАУДОН
(XII–XIII В.)**

МОНАХЪТ ОТ МОНТАУДОН

Монахът от Монтаудон е представител на т.нар. жонгльорска традиция в средновековната поезия. Той принадлежи към *vagi clerici* (монаси скитници), чиято лирика се вписва в традициите на поезията на *ваганти* и *голиарди*. Най-характерното за нея е отношението — иронично-непочтително, към църквата и религията, добродушно-насмешливо към жените и любовта. Във фиктивните тенсони на Монаха от Монтаудон с Господ това чувство за хумор изтъква поета като изключително надарен представител на една линия, която ще достигне своя връх в творчеството на Франсоа Вийон.

Началото на анонимното му животоописание гласи:

„Монахът от Монтаудон беше от Оверн, от замъка Вик, който е близо до Орийак. Той бе благородник и стана монах в абатството на Орийак. Абатът му даде енорията Монтаудон и там той действуваше за благото на манастира. Съчиняваше кобли и сирвенти по слухове, които кръжаха из областта. Рицарите и бароните го изведоха от манастира, оказаха му голяма почит и му даваха всичко, което му харесваше и което той им поискваше, а той го отнасяше в своята енория в Монтаудон. Разшири и разкраси църквата ѝ, като продължаваше да носи монашеското расо.“

По-нататък в биографията му се казва, че помолил абата да се откаже от духовното звание и да отиде при крал Алфонсо от Арагон, който го направил сеньор на Пюи с право да носи сокол. После скитал дълго из Испания и накрая получил енорията Виляфранка, подчинена на абатството в Орийак, където починал.

МОНАХЪТ ОТ МОНТАУДОН ПРЕКАРАХ В РАЯ ДЪЛГО ОНЯ ДЕН

*Прекарах в рая дълго оня ден
и още ме изгаря радостта,
че ме посрещна благ като баща
сам Господ — нему са във плен
земя, небе, долини и върхари.
„Защо си, отче, ти дошъл при мен,
каква ти е от Монтаудон вестта,
където имаш толкова другари?“*

*„Всевишни, аз останах примирен
във манастира няколко лета,
загубих на барони близостта,
че само вам се молах всеки ден.
Не ме обичат достовете стари,
само в Париж достоен е Ранден,
не знае на преструвката властта
и споменът за него все ме пари.“*

*„Не съм аз, отче, въодушевен,
че хлопна манастирската врата,
не блазни те на рицари честта,
войни, тенсони, спорове и плен.
Но твоят час отново ще удари,
щом спомниш някой радостен рефрен,
по-радостен ще видим и света,
и манастира благо ще го свари.“*

*„Всевишни, мисля, грях неопростен
ще бъде да прегърна песента,
човек ще ви изгуби любовта,
щом лъже, от изкуството влуден.*

*Затуй оставям песни и фанфари,
та да не бъда с повод укорен,
и се завръщам при проповедта,
и няма из Испания да шаря.“*

*„Би трябвало да бъдеш притеснен,
че си пропуснал тъй от суета
пред краля, в Олайрон на крепостта,
да паднеш на колене вдъхновен;
той нявга беше твой добър другар и
ще бъде пак от стерлинги лишен,
ако му проговори щедростта,
нали той бедността ти изпревари!“*

*„Всевишни, този грях не е за мен,
сам вие му спестихте милостта
и днес, неволник, си кълне честта,
от сарацински кораб взет във плен.
С такава скорост по морето шари,
че щом в Акра пристане някой ден,
на турски роб би имал участта.
Който го следва, гръм да го удари!“*

МОНАХЪТ ОТ МОНТАУДОН СЪВЕТ СЪБРА СЕ В РАЯ ТОЗИ ПЪТ...

*Съвет събра се в рая този път —
там статуи стърчаха наредени
и бяха твърде много настървени
срещу жените, гдето се червят.
Пред Господ обвиняваха ги там,
боя че вече няма, за злина,
откакто се цапотят, ето на,
с червилото, полагащо се тям.* ^[1]

*Но Господ им се скара да мълчат.
Той каза: „Отче, от любов към мене
върви, на статуите оцетени
правата нека се възстановят.
Туй, че жените нямат срам,
за мене си е истина една,
не се ли сепнат в своята вина,
ще се разправям както аз си знам.“*

*„Всевишни — рекох, — грешната им плът
изисква те да бъдат опростени,
в самата им природа е вроден)
да се оглеждат, скубят и червят.
Боя се, че досадник съм голям,
но хич не вярвам в таз злочести на —
и статуите искат все жена
пред тях да коленичи мълком в храм.“*

*„Монахо — чух на Господ пак гласът, —
в заблуда сте голяма потопени,
щом същества, от мене сътворени,
самички искат да се разкрасят.*

То значило би да са равни нам,
че аз им отредявам старина,
а те с червило, крем и белина
стремят се да са млади все невям.“

„Всевишни, величав ви е духът
и мислите ви — с мъдрост осенени,
но за боята питате ли мене,
ще трябва да отстъпим този път.
Сторете милост — красотата тям
Да трае до дълбока старина,
а махнете ли всякаква боя,
и песните да секнат тук и там.“

„Монахо, възмущава ме видът
на дами, чрез белило разкрасени,
и твоите слова са непочтени,
щом мислите ти искрено редят.
Дори да искаш да ги хвалиш сам,
едва ли ще приемат до една
такава хубост, що на ранина
издържа до клозета им едвам.“

„Всевишни, важно нещо е видът,
а те в това са твърде изкусени,
че зяпваме ги всички изумени —
голяма, малка нужда не вредят.
Знам, гняв и мъка идат ви оттам,
че с естеството влизат във война,
дарете ги със своята добрина,
щом по-красиви станали са, знам.“

„Червило и белило — туй е срам,
а пък и само носи им злина,
за хубостта търпят злочестина,
я в някоя се взри отблизо сам.“

*„Всевишни, нека в огъня голям
да гинат всички, дупчица една
не мога ли запълни; до брега
уж стигнал съм, а още плувам там.“*

*„Монахо, повече не ще им дам,
разваля се боята от пикня,
а и такава страшна е воня,
не ще да бъдат пикли, срам ме срам.“*

*„Всевишни, пишкането е балсам,
от вас е то, но ето новина —
Елиса де Монфор без белина,
а също и без руж е. Мир и вам!“*

[\[1\]](#) „... с червилото, полагащо се тям.“

Средновековните статуи от епохата на готиката са били оцветявани независимо от материала, от който са били изработвани. ↑

**АЗАЛАИС ДЕ ПОРКАЙРАГЕС
(XII–XIII В.)**

АЗАЛАИС ДЕ ПОРКАЙРАГЕС

Нейната кратка vida гласи:

„Азалаис де Поркайрагес беше от областта Монпелие, благородна и образована дама. Тя се влюби в Ен Ги Гережат, брат на Ен Гийем де Монпелие. Дамата умееше да съчинява и създаде много хубави песни за него.“

АЗАЛАИС ДЕ ПОРКАЙРАГЕС НАВЛЯЗОХМЕ В СЕЗОНА НАЙ-СТУДЕН...

*Навлязохме в сезона най-студен —
и студ, и сняг, и кал ни окръжават,
замлъкна вече птичият рефрен,
в такава време никой не запява.
В гората голи клони вред стърчат,
не никне лист, цветята не цъфтят,
и славейт с гласа си не играе,
а пръв певец той винаги през май е.*

*И мен е смръзнал вятър вледенен,
спокойно гледам всичко туй, що става —
по-лесно някой бива победен,
отколкото сам победител става.
Но думите за да не подведат,
за Ауренджа мисля този път,
за него днес сърцето ми риде
и радостта — обидена — нехае.*

*Лош избор прави дама в любовта,
щом на богат ума е завъртяла
и над барон прицелила е тя,
тогава сигурно е полудяла.
А във Веле разправя се дори,
че не е обич обич за пари
и ако срещнете жена такава,
ще кажа, че от чест се тя лишава.*

*Приятел имам — връх на доблестта,
звездата му над мене е изгряла,
сърцето му не знае подлостта
и любовта му приказка е цяла.*

Такава обич и във мен гори
и ако някой в нещо ме кори,
на него Господ здраве да не дава,
а аз пък ще съм читава и здрава.

Приятелю мъжествен и красив,
на вас си доверих без страх душата,
любезен сте и никога лъжлив,
но, моля, не насилвайте словата,
че скоро ще настъпи тежък час,
на милостта се уповавам аз,
а клехте ми се вие и тогава,
че на честта ми сте опора здрава.

Аз моля Бог над оня чуден град —
Ауренджа, милостта си да разтваря,
нека да бъде Белесгар богат,
а също на Прованса господаря,
над всички благостта си да склони,
над арките с изписани войни,
макар че аз изгубих в бран такава
оня, когото жаля оттогава.

Жонгльоре, млад бъди на младини
и към Нарбон ти бързо политни
и нека песента ми усладява
роденият блажен да преживява.

**ГРАФИНЯ ДЕ ДИЕ
(XII–XIII В.)**

ГРАФИНЯ ДЕ ДИЕ

Най-прочутата от жените трубадури. Сведенията за нея са крайно оскъдни. Дошли са до нас следните три реда:

„Графиня Де Дие беше съпруга на Ен Гийем де Поатие, красива и добра дама. Тя се влюби в Ен Раймбаут д'Ауренджа и написа за него много хубави песни.“

БЕАТРИС (ГРАФИНЯТА НА ДИ) НЕ МИ СЕ ПЕЕ...

*Не ми се пее — сила не остава,
голяма мъка днес ми причинява
когото любя със любов такава,
а той любезност, милост не признава,
нито на красотата ми е в плен
и все така ме маме и предава,
сякаш съм грозна и е наскърбен.*

*За мене е утеха, ще призная,
че в никаква простъпка се не кая,
обичам ви, Сеше, над всичко, зная,
харесва ми с любов да ви обая,
а вие сте за почести роден,
горд в думи и в дела докрая,
ала към всички други, не към мен.*

*Вий горд сте и поглеждате с досада,
приятелю, по вас сърцето страда,
но ако нейде другаде отрада
намирате, при хубава и млада,
спомнете си за оня хубав ден,
когато Бог ни утеша с наслада —
не иска той към мен да сте студен.*

*Безспорно сте на доблести богат, а
голяма чест нередко примка мята,
че аз не знам девойка на земята
към вас копнеж да не таи в душата
но, мили, вие в туй сте изкусен —
на вас ви се полага най-добрата,
спомнете си решеното пред мен.*

*Уви, и доблестта не е закрила,
а красотата ми изгуби сила,
затуй сега изпращам ви унила
послание чрез тази песен мила
и искам да узная някой ден
към мен ли грубостта ви е избила,
или сте просто горд и натъжен.*

*Предай му, песен, щом съм го решила,
че гордостта опасен е рефрен.*

**ГРАФИНЯ ДЕ ДИЕ И РАЙМБАУТ
Д'АУРЕНДЖА**

**БЕАТРИС (ГРАФИНЯТА НА ДИ), РАЙМБАУТ
Д'АУРЕНДЖА
ТЕНСОНА**

*Приятелю, така съм натъжена
от вас и мира ми скръбта не дава,
от мъка и печал неспирно стена,
но вас туй зло едва ли наранява.
И щом от любовта съм победена,
защо за мен е цялата печал
и нямаме в скръбта еднакъв дял?*

*Госпожо, любовта е устроена
така, че двама винаги споява,
добро и зло, по равно разделени,
за себе си ги всеки преживява.
Дано не ви се стори прекалено,
но аз твърдя, че страшната печал
изцяло само аз съм преживял.*

*Приятелю, да бе ви отредена
и четвърт от жестоката жарава,
разбрали бихте мъката стаена,
но вас туй никак не ви занимава,
че само аз съм люто уязвена,
за вас е безразличен моят хал,
добро ли, зло ли — вас не ви е жал.*

*Клеветниците, мила, настървени
от разум и от дъх ме все лишават.
Сега те и към вас са устремени
и лъжат ви, че вече охладнявам,
а всъщност ние с вас сме разделени,*

*откакто те подадох сигнал
и ето — радост с вас не съм видял.*

*Приятелю, не съм аз възхитена,
че мойта скръб така ви натъжава,
та чак очите ми, от плач червени,
не искате да видите тогава.
На мойта чест пазач сте прекален и
май дух усърден ви е обладал,
сякаш сте рицар нов на „Опитал“^[1].*

*Любима, страх ме гони мене,
че двама губим — злато аз, вий — плява.
Боя се, че клеветници презрени
и нашата любов ще омърсяват,
та затова да бъдем вдъхновени,
тъй както вие от свети Марсал —
за мене връх сте вие, идеал.*

*Приятелю, дано ми е простено,
че сте неверен, носи ви се слава;
тъй рицар уж със помисли почтени,
поглеж го, ветропоказател става.
Навярно режат думите почтени,
но друг копнеж и вас е обладал,
за мен не бихте и сълза пролял.*

*Любима, нека във гора зелена
на лов със ястреб да не се явявам,
ако, откакто легнахте със мене,
за друга мисля или възмечтавам,
в мен, знайте, няма подлост спотаена.
Такава гнус до днес не съм видял —
пред вас ме изрисуват дявол цял.*

*Бих вярвала в портрета-идеал,
да бяхте се все хубаво държал.*

*Любима, ще ви бъда предан цял
оттук нататък — ето ви морал.*

[1] „... сякаш сте рицар нов на «Опитал».“

„Опитал“ (Оспитал) е бил популярен рицарски орден през средновековието, който се е занимавал и с милосърдие. ↑

МАРИЯ ДЕ ВЕНТАДОУР И ГИ Д'ЮЙСЕЛ

МАРИЯ ДЕ ВЕНТАДОУР

Твърде малко се знае и за тази даровита поетеса, която най-често се идентифицира със съпругата на владетеля на Вентадоур — Еблес II. Запазено е едно сравнително пространно тълкувание (*razo*) за обстоятелствата около съчиняването на тенсоната между нея и трубадура Ги д'Юйсел. То свидетелствува, че споровете на любовни теми очевидно са влизали в куртоазните правила през онази епоха и нерядко са довеждали до раждането на тенсони.

МАРИЯ ДЕ ВЕНТАДОУР, ГИ Д'ЮЙСЕЛ ТЕНСОНА

*Отчайвате ме вие, Ги д'Юйсел,
че се простихте лесно с песента,
желая пак да ви подмами тя,
че съчинител вие сте умел.
Кажете ми решението сам
за дама, точно влюбена до грам:
дали тя да обича своя мил,
щом вече той ѝ се е посветил.*

*Изглежда, На Мария, бог е взел^[1]
от мен и плама, а и сръчността;
да нея днес бих имал дързостта,
щом нечия молба съм възприел.
Но нека първо отговор ви дам:
ответност в любовта е нужна нам,
но без да си е някой наумил,
че другия би лесно подчинил.*

*Каквото, Ги, да би и предприел
любовник, той ще прости милостта,
ала понявга дамата и тя
изпросва нещо с реверанс умел.
Че в любовта се различава, знам,
жената от любимата едвам.
И дамата почита своя мил,
че е другар, не че сеньор е бил.*

*Но няма, скъпа, в любовта предел:
приеме ли жената любовта,
тя пази на любимия честта,
щом двамата Амор ги е у плел.*

*И чист ли е любовният ѝ плам,
в дела и думи нека блесне там,
но ако оня мъж ѝ е немил,
в преструвката си да покаже стил.*

*Но влюбеният, извинете, Ги д'Юйсел,
така не си признава любовта.
Ръцете са прибрани на гръдта,
той коленичи, скромно поглед свел:
„О, нека бъда ви служител ням“ —
и чак тогава тя го взима, знам.
Е, щом слуга да бъде е решил,
за равен с мен не би се прогласил.*

*От вас едва ли бих аз възприел
на тази проста мисъл грубостта;
щом двамата едно са в обичта,
как одного от тях бих предпочел.
А може би ще кажете, за срам,
че той дължи ѝ порив по-голям,
а равни че са, щом е преценил,
с любов той само би се издължил.*

[1] „Изглежда, На Мария, бог е взел...“

В провансалски език е имало специална частица за благородство. За дамите тя е била *На*, а за мъжете — *Ен*, като те са се поставяли пред имената. ↑

**КАСТЕЛОДЗА
(XII–XIII В.)**

КАСТЕЛОДЗА

Малко са данните и за тази поетеса. Краткото ѝ животоописание гласи:

„На Кастелодза беше от Оверн, благородна дама, жена на Турк де Мейрон. Тя се влюби в Арман де Бреон и му посвети песните си. Тя беше много весела, образована и хубава дама. А тук са записани някои от песните ѝ.“

КАСТЕЛОДЗА БЕ ТВЪРДЕ ДЪЛГА НАШАТА РАЗДЯЛА...

*Бе твърде дълга нашата раздяла,
откакто си заминахте от мен,
от болка и тревога тръпна цяла,
че вие ми се клехте вдъхновен:
догдето още жив сте на земята,
към друга взор не ще да сте склонил,
и ако в нещо туй сте променил,
то значи сте убиец и предател;
надеждата във мене беше жива,
че все ще съм обичана, щастлива.*

*Приятелю, звездица засияла,
обикнах ви от оня първи ден,
а днес разбирам — мъка съм избрала,
защото сте от мен отдалечен.
Макар да бе ми предана душата,
не мога да ви кажа, че сте мил;
обичам ви, щом Господ е решил,
и обичта ми силна е и свята,
но щастието, мисля, си отива,
че без любов съдбата е горчива.*

*Боя се, пример лош че съм подала
на много влюбени жени след мен:
послание им пращат отначало
от текст, избран и строго подреден.
Но силна се усещам аз, когато
в мен вярата е Господ укрепил
и щом ви моля, значи вдъхновил
ме е слухът, че става по-богата
жената, щом от вас тя придобива*

целувка, среща, радост приветлива.

*Да бях поне се някога поддала
на нрав неотстъпчив, непримирен,
или любовник друг да бях желала
от някой край, оттук отдалечен.
Печални мисли пълнят ми главата,
че той към любовта ми не е мил
и щом от радост тъй ме е лишил,
очаквам аз онази със косата,
че мъката безмилостно убива,
щом своя зъб отровен дълго впива.*

*Онази мъка, що съм изтърпяла
от приема ви странен и студен,
чрез своя род съм пак преодоляла,
а също чрез съпруга си почтен.
Голяма ви е, мисля си, вината,
но нека Господ с мен ви е простил
и право тук да ви е устремил,
дочуete ли песента позната
и както с всяка вест чудесна бива,
ще ме заварите сега щастлива.*

**КЛАРА Д'АНДУЗЕ
(XIII В.)**

КЛАРА Д'АНДУЗЕ

Не са съхранени никакви свидетелства за тази жена трубадур.

КЛАРА Д'АНДУЗЕ В ГОЛЯМА БОЛКА И ГОЛЯМА ЖАЛ...

*В голяма болка и голяма жал
ми хвърлиха сърцето, за злина,
клеветници с фалшиви имена,
носители на мъка и печал.
Обичам ви над всичко на земята,
ала ви отдалечиха те от мен,
не мога да ви зърна никои ден
и примката си мъката замята.*

*Забрана да ви любя ми е дял,
отваря тя в сърцето празнина,
копнеж по вас там зрее, ала, на,
не е той там единствен избуял.
На враг дори протягам си ръката,
за вас щом каже нещо възхитен,
а оня, който ви кори вбесен,
и аз самата гледам го с отврата.*

*Но страх неоправдан ви е сковал,
че съм способна да ви изменя,
за друг любовник няма да склоня,
дори и да ме увещава крал,
Амор ме е понесъл на крилата,
сърцето ми за вас тупти весден
и някой да ми стане сюзерен,
владял би тялото ми, не душата.*

*Приятелю, сърцето в скръб се мята
и щом запая, вместо мил рефрен
излиза плач печален и студен,
че в строфите убягват ми словата.*

**РАЙМОН ДЕ МИРАВАЛ
(ОК. 1185–1213)**

РАЙМОН ДЕ МИРАВАЛ

Бил е близък приятел на граф Раймон VI от Тулуза, с когото е използвал общия псевдоним Аудиарт. Гостувал на крал Педро II де Арагон, на крал Алфонсо VIII де Кастиля. Бил е близък и с благородниците на Каталония.

След поражението в битката при Мюре (1213), нанесено от войските на Симон дьо Монфор, загубва владенията си, избягва в Каталония и става монах в манастира край Лерида.

От него до нас са достигнали 37 кансони и още 8 песни в други жанрове. Неизвестният биограф му приписва разни любовни истории, сред които изпъква името на прочутата Лоба де Пенотие, появяваща се в кансоните му под сеняла „Повече от приятел“.

Големите авторитети по куртоазната любов от късния XIII в. Раймон Видал де Бесалу и Матфре Ерменгауд го ценят високо. Италианецът Франческо да Барберино (1264–1348) твърди, че е използвал негов сюжет за своя сборник с новели, за съжаление изгубен.

Ето част от неговото животоописание:

„Раймон де Миравал беше беден рицар от Каркасес, който притежаваше само една четвърт от замъка Миравал, а пък в целия замък нямаше и четиридесет души. Ала заради хубавите му песни, заради доброто му произношение и тъй като той знаеше много за любовта и за разновидностите и, за всички елегантни постъпки и за приятните думи, които си разменят влюбените, беше много почитан от графа на Тулуза, който наричаше и себе си, и него Аудиарт. Та графът му даваше коне и тъкани, от каквито имаше нужда. И той беше като негов сеньор, а също така и на крал Педро Де Арагон, на виконта на Безие, на Ен Бертран де Саисак и на всички големи барони от областта...“

РАЙМОН ДЕ МИРАВАЛ ПРИЯТНО Е ДА ПЕЯ, ДА СЪМ МИЛ...

*Приятно е да пея, да съм мил
и времето това го поощрява;
в градини, по зелената морава
дочувам шум и цвъркот подранил
на птичетата дребни покрай мен
сред пъстротата цветна на дъгата;
такава трябва да е и съдбата
на всекиго, с Амор щом съюзен
ще стане той любовник свършен.*

*Но аз за ухажор съм се вредил —
мен трудността не ме обезсърчава,
на гняв и злоба плячка аз не ставам,
на гордостта съм данъка платил.
Признавам, от боязън съм сразен:
пред хубавица знатна и богата
не смея да си вдигна аз главата,
сърцето си спотайвам примирен,
от прелестта ѝ щом съм бил пленен.*

*И без да съм се в нещо провинил,
изпаднах в безизходица такава,
че някой би могъл да се съмнява
не съм ли образа ѝ разкрасил.
Но вярвайте ми, аз съм убеден,
че няма друга дама на земята,
що равна ней могла би да се смята,
а плячка на лика ѝ свършен
и най-добрият падна в неин плен.*

Тя иска ухажорът да е мил,

приятна ѝ е всякаква забава,
но иначе грубостта я отвращава,
простак там трудно би се закрепил.
А всекиго със синя кръв роден
посреща на трапеза тъй богата,
че той я слави чак до небесата
и после, даже и отдалечен,
се назовава неин роб смирен.

Не бих я с друга никоя сравнил —
веднъж такава хубост се създава,
на роза пъпка тя наподобява,
любов такава аз не бих сменил.
Желая я безумно всеки ден,
тя все не ми излиза от главата,
да я оставя слаба е душата
и все стоя край нея вцепенен,
от сладост днес съм омаломощен.

Лети, рефрен, към краля ни премил,
който сред радост чиста пребивава
и зло ликът му чист не помрачава,
такъв дано да се е съхранил,
към Монтагют да литне дръзновен,
над Каркасон да утвърди правата,
да бъде крал велик през времената,
пред неговия щит одързостен
да тръпнат фръзи, маври всеки ден.

Била сте винаги добра към мен
и песента към вас ми бе отплата,
но мислех, че пресъхнаха словата,
докато бях от Миравал лишен
и ваш да стане исках наскърбен.

Но обеща ми кралят суверен
(от думата си той не се отмята),

*че ще ми върне бързичко богатата,
та който със Амор е съюжен,
от радост там ще бъде есенен.*

**БЕРНАРТ СИКАРТ ДЕ МАРВЕЖОЛС
(XIII В.)**

БЕРНАРТ СИКАРТ ДЕ МАРВЕЖОЛС

Нищо не е известно за този трубадур от времето на т.нар. албигойски кръстоносен поход, по време на който войските на френския крал, предвождани от Симон дьо Монфор, опустошават владенията на Прованс. Песента, включена в антологията, е трагично свидетелство за безвъзвратния упадък на класическата епоха на провансалската лирика по време на религиозните войни.

БЕРНАРТ СИКАРТ ДЕ МАРВЕЖОЛС ОТ БОЛКАТА ГОРЕЩА...

*От болката гореца
сирвента съм запял
и Господ се досеца
за моята печал;
повзра ли се насреца,
ме мъчи страшна жал,
не мога да разклеця
гласа си занемял.
Светът е разглобен,
законът — опошлен
и вярата е в плен,
а всеки очевидно се надява,
че равните си все ще побеждава
и всичко ще е в тлен,
безсмислен и студен.*

*Аз денем се терзя
в несносен, жалък гнет,
а нощем мир не зная,
будувам дни наред;
повзра ли се, ридая,
щом чуя глас: „Привет,
французи, ний се каем,
внесете тука ред.“
Французите добри
са само за пари,
закон не ги смири.
Ах, мъчно ми е за земята —
Тулуза и Прованс, Аржанса свята.
И Каркасон гори,
ах, мъка ме мори.*

О, рицари преславни
на Храма, Ospital,^[1]
завети стародавни,
днес всявате печал;
изглежда, че отдавна
за вас престижът цял
е в подкупите главно,
в голям поземлен дял.
Изглежда, в този свят
ще бъдеш кум и сват,
ако си ти богат.
Който богатство притежава,
безмерно му се наслаждава,
а подлата му смрад —
това е нищо, брат.

Свещеници смирени,
за вас е моят глас,
делата вдъхновени
бих славил двойно аз,
в прав път сте устремени
и учите и нас,
а който днес почтен е,
осланя се на вас.
Бих казал, алчността
не ваша е черта,
краси ви доброта,
макар с лишения сурови
животът често да ви трови;
да бъда винаги злочест,
ако не ви възславя днес.

Понявга трубадура
издава дрезгав звук,
та нека да притуря —
ще пея аз напук,

*макар да иде буря,
семејства чезнат тук
и всичко под лазура
преврџа се в боклук.
Навред владее зло,
барони с потекло,
без да сведат чело,
че доблестта бездомна ходи,
позор оставят да ги води,
тџй че негодник богаташ
и злото наследил е двај.*

*Краљу могџц на Арагон,
смилете се над тоз поклон.*

[1] „... на Храма, Оспитал...“

В началото на XIII в. централната кралска власт предприема гонения срещу двата рицарски ордена, в резултат на което те прекратяват съществуването си. ↑

**ПЕЙРЕ КАРДЕНАЛ
(ОК. 1180–1278)**

ПЕЙРЕ КАРДЕНАЛ

Една от най-интересните фигури на късната провансалска лирика, преживял епохата на разцвета ѝ и опустошаването на Прованс. На младини учил за духовник в Пюи-ан-Веле, но прекъснал и станал секретар на граф Раймон VI от Тулуза. Написал малък брой любовни песни. Талантът му е предимно сатиричен и очевидно затова се насочил към морализиращи кансони. Отнасял се със съчувствие към каузата на френския крал и установяването на Инквизицията в провансалските земи.

Началото на животоописанието му гласи:

„Пейре Карденал беше от Веле, от градчето Пюи Нотр-Дам. От почтено семейство — син на рицар и дама. Като малък баща му го пратил да се учи за каноник в Пюи и той изучил литературата, умеел добре да чете и да пее. Когато станал младеж, харесал му грешният свят, защото се чувствувал весел, хубав и млад. Той съчинил много хубави неща и хубави песни, ала малко кансони, а повече сирвенти, каквито умееше майсторски да съчинява...“

ПЕЙРЕ КАРДЕНАЛ НИ ЯСТРЕБ, НИТО ПЪК ОРЕЛ...

*Ни ястреб, нито пък орел
са с усета на лешояд,
тъй както попът, пръв довел
отгде мирише на богат.
Другар му става светостта,
а щом го пипне болестта,
богатства му се завещават,
що близките не притежават.*

*Французинът, попът умел
са първи в този занаят;
предателят, лихварят смел
ги следват малко по-назад.
Измамата и подлостта
цъфтят наравно с хитростта,
но както много често става,
днес всеки лесно ги познава.*

*Да знаеш на какъв ченгел
върти се грешният богат.
Разбойник, току-виж, дошел,
ограби го до шушка, брат.
А сетне идва и смъртта
и го заравят във пръстта,
и гробът роден дом му става,
и нищичко не му остава.*

*Защо, човече неумел,
с пороци толкоз си чреват,
нали теб Бог те е довел
от нищото на този свят.*

*Отдаваш се на глупостта,
щом Бог не следваш в светостта
и, току-виж, те осиява
на Юда горестната слава.*

*О, Боже, с милост си дошел,
склони над нас лика си свят,
от пъклото да би отвел
и всеки грешник глуповат.
Ти избави го от калта,
в която тъне от лета,
прости му, Господи, тогава,
изповедта те задължава.*

ПЕЙРЕ КАРДЕНАЛ СИРВЕНТА НОВА ДНЕСКА БИХ ЗАПЯЛ...

*Сирвента нова днеска бих запял,
ала ще стане то пред оня Съд,
където далият ми дух и плът
без укор да ме пусне е избрал.
Но ако иска да ме прати в ада,
аз ще му кажа: „Господи, пощада,
така съм се намъчил в този свят,
издърпай ти ръжените назад.“*

*Там сонмът цял ще ахне занемял,
щом думите ми сетни отзвучат,
та ще му кажа, че на крив е път,
щом своите ненужно е презрял.
Защо тогава мъчи ги е наслада
и вижда в немотията отрада,
той трябва да е благ, добър и свят —
да приюти душите в своя град.*

*Ах, ако Господ Бог би пожелал
за адските слуги по-дълъг прът,
душите вред ще се развеселят,
а той самият би се възгордял.
Бих казал аз, че тъй им се то пада,
не са добри за райската ливада.
О, Боже, разгроми със тежък млат
на враговете гнусния отряд.*

*Пуснете ме през вашия портал,
че свети Петър ще бере срамът,
ако не дава да го пресекат
и към душите не изпитва жал.*

*Едва ли двор такъв ще ми допада —
един се смее, друг пък само страда.
Ала не ме ли пуснете отзад —
съмнявам се във вашта благодат.*

*Все още вярвам и съм предан цял,
на вас все уповава се духът
и докато шава още мойта плът,
спасение от вас ще съм желал.
Спестете си излишната досада,
върнете ме в коремната преграда
на мама и простете моя грях чепат —
греших, защото бях и жив, и млад.*

**ГАВОДАН
(XIII В.)**

ГАВОДАН

Не е съхранена *vida* за този трубадур. Името му вероятно е означение на родното му място. Пасторелата, с която е представен, е един от шедеврите на късната провансалска лирика, свидетелство за необикновен талант. Ситуацията в нея с „преобърната“ — девойката ухажва рицаря, но се оказва, че тя е всъщност любимата, с която са го разделили завистниците.

ГАВОДАН

ЕДИН ДЕН РАНО СУТРИНТА...

*Един ден рано сутринта
препусках сам развеселен;
на глог под свежите листа,
пред слънчевия диск червен
една девойка аз видях,
твърде подобна на която
бях виждал често друго лято
и поздрави ме тя през смях.*

*Аз леко скочих на пръстта
от коня си поизпотен,
ръка подаде сърчно тя,
приседна в сянката до мен.
Мълчеше тя и аз мълчах,
и се усетих чак когато
целувка тя положи свято
върз моя лик, и запламтях.*

*Замаян бях от нежността,
косите — меки като лен.
„Красавице — взех да шептя, —
кой господ прави ме блажен?“
„Сеньор — отвърна с шепот плах,
мен Бог ме награди богато
и нрави ли се вам това, то
от клюките не ме е страх.“*

*„Девойко — рекох, — доблестта
изисква да не съм студен,
щом ме дарихте с милостта
и аз ще бъда откровен.*

Ах, от Амор ограбен бях,
отне ми тая, за която
не бих спестил товари злато,
и радост вече не видях.“

„Сеньор, знам тази нищета,
че аз будувам нощ и ден,
след нашата раздяла тя
прокуди и съня от мен.
Прогонването ви бе грях,
но оня зъл човек, чиято
идеята бе, цяло лято
се кая, аз сама видях.“

„Любима, славя щедростта
на Бог и съм опиянен,
че ми дарява любовта
навън, на губерра зелен.
Не вярвах в толкоз радост, ах,
но милостив е Бог, когато
ни пуска в младото си ято,
и пак Амор е чист, без грях.“
Сеньор, аз тежко преживях
една измама, на която
вам авторката е позната.
Спестете думи в този крах.

ГАВОДАН ЗАРАДИ ГРЕХОВЕТЕ НИ, СЕНЬОР...

*Заради греховете ни, сеньор,
расте на сарацините мощта,
чрез Саладин Йерусалим премаза тя
и още продължава тоз позор;
сега пък мароканският емир
заплашва християнските царе,
че всички наведнъж ще подбере,
арабите пред него ще вървят,
та вярата Христова да сломят.*

*Алкадите привикал в своя двор
и маври, готи — връх на дивота,
бербери от пустинните плата
застанали пред мощния му взор.
Пороен дъжд над долини безспир
пред конницата пак е по-добре,
след тях за птици леш ще се сбере.
Като стада огромни те вървят,
помитат всичко в страшния си път.*

*Избраните при този строг подбор
владетели се чувстват на света,
алморавидите по тез места
се укрепяват вече за отпор.
„Французи долни — правят си сеир,
Прованс е наш, Тулуза ще умре,
чак до Пюи властта си ще простре
емирът наш...“ Кълна се, други път
подобна дързост не е чул светът.*

Повслушайте се в дивия им хор,

крале, над всяка мирска суета —
французи, англичани, немци, та
бъдете зад Испания в тоз спор,
защото истината най-подир
е тази — служи на Христа добре
неверниците който днес възпре
— — — — —
и скърши на предателя духът.

Исус слетя над нашия събор
и той нарече праведна целта,
в път правилен и днес ни води тя,
измива грях, нещастие, позор,
адамовият грях прости подир,
ала поиска да се разбере,
че който мъжка сила събере
и чака въздаяние отвъд,
над псетата ще вдигне мощна гръд.

Наследството си браним със топор —
добито е чрез вярата света,
не е то къс за дяволски уста.
Мислете си какъв голям позор
било би да пропуснем тоз емир.
Кастилци, устрема ви кой ще спре,
наварци, арагонци, по море,
по суша — скупчен е врагът,
строшете му рогата този път.

Щом видят кръстоносците, сеньор,
французи, немци — ще ги изброя,
бретонци, на Гаскония чеда,
беарнци, провансалци — пръв подбор,
че сме единни всички най-подир,
испанците як гръб ще ги подпре,
глави ще падат и врагът ще мре,
а щом различиш всяка жива плът,

парите честно ще се разделят.

*Пророк е Гаводан — видя добре
как всяко куче гнусно ще умре,
а Господ ще обичат и ценят,
на Мохамед щом войните сломят.*

ПЕЙРОЛ (XIII В.)

ПЕЙРОЛ

Сравнително по-малко популярен трубадур от епохата на упадъка на провансалската лирика. Бил е певец в двора на дофина на Оверн. След като изпада в немилост пред него, става жонгльор и обикаля владенията на бароните.

В началото на животоописанието му е записано:

„Пейрол беше беден рицар от Оверн, от замъка на име Пейрол, който е в земите на дофина в подножието на Рокафор. Той беше куртоазен и благообразен човек. Дофинът на Оверн го държеше при себе си и му даваше дрехи, коне и оръжие...“

ПЕЙРОЛ ТЪЙ КАКТО ЛЕБЕДЪТ...

*Тъй както лебедът, запял
преди смъртта, издигам глас;
макар изпълнен със печал,
по-леко ще умра и аз.
Бях дълго в плен на любовта
и доста ме измъчи тя,
а днес разбирам примирен —
не съм бил за любов роден.*

*Какъв ще бъде моят хал,
щом чакам сетния си час,
а в радостта не зная дял,
че съм изцяло в чужда власт.
Ала копнежът, нежността
не си отиват със скръбта
и все така държи ме в плен
таз, що желая нощ и ден.*

*Жена подобна невидял,
аз я обичам до захлас,
но знайте, че не бих посмял
да ѝ разкрия своята страст.
Владее тя любезността,
ала ме плаши мисълта,
помоля ли се с лик склонен,
да се отвърне тя от мен.*

*Досадникът си е за жал,
ала не буди милост в нас;
аз мълком бих ѝ се признал,
ще ми отвърне тя без глас*

дали приема любовта —
тъй двойна става радостта,
щом две сърца в един рефрен
заклучват порива стаен.

Искреността е скъп метал —
издига любовта завчас,
а благородникът нахал
превърща я във долна сласт.
Богатството и подлостта
се съчетават по света,
но всяка дама с такт вроден,
страни от ранга извисен.

Поемай, песен, пътя бял,
не искам днеска нищо аз,
ала духът ми преболял
й отнеси без жал, без страст.
Отдавам й се във властта —
сърцето, а и доблестта,
ще бъда неин всеки ден,
умрял бих и ще съм блажен.
Любима, вредом по света
да ви посреща радостта;
към милостта ви съм склонен,
надеждата крепи ме мен.

**ГИЛЙЕМ ДЕ КАБЕСТАН
(XIII В.)**

ГИЛЙЕМ ДЕ КАБЕСТАН

Този трубадур е прочут не толкова с песните си (до нас са достигнали 7 кансони), колкото с трагичната си участ, ако повярваме на анонимната *vida* от XIII в. Тъй като историята направила силно впечатление и е разработвана през епохата на ранния Ренесанс в Италия (Бокачо я възпроизвежда в една от новелите на своя „Декамерон“, Петрарка я споменава в поемата си „Триумфи“), заслужава да я приведем изцяло:

„Гилйем де Кабестан беше рицар от областта Русийон, която се намира между Каталония и земите на Нарбон. Той беше много изискан и опитен в оръжията, в куртоазията и любовната служба. В неговия край имаше една дама на име Соремонда, жена на Ен Раймон де Кастел Русийон, благороден и богат, ала зъл и груб, жесток и горд. Гилйем де Кабестан обичаше дамата и я възпяваше в песните си. А дамата беше млада, весела, благородна и красива и го любеше повече от всичко на света. Донесоха за това на Раймон де Кастел Русийон, а той се разгневи и възрешува и се осведоми, разбра, че беше вярно, и затвори жена си. Един ден Раймон де Кастел Русийон среща пътем Гилйем де Кабестан почти насаме и го уби, изтръгна му сърцето от тялото, отрязва му главата и ги отнесе в замъка си. Там даде да опекаят сърцето, да го приготвят с чер пипер и да го поднесат на жена му. Когато дамата го изяде, Раймон де Кастел Русийон я попита: «Знаете ли какво ядохте?» Тя отвърна, че не знае, но че е било хубаво и вкусно ястие. А той й рече, че това е било сърцето на Гилйем де Кабестан и за да му повярва, нареди да донесат и главата му. Когато дамата чу и видя всичко това, загуби свят, а щом дойде на себе си, каза: «Господи, ти ми поднесе толкова хубаво ястие, че никога повече не ще вкуся друго.» Когато чу това, той я подгони с меча си и поиска да й отсече главата, ала тя изтича на високия балкон, скочи долу и тъй умря.“

ГИЛЙЕМ ДЕ КАБЕСТАН ОТНОВО СЕ ЗАВЪРНА ПРОЛЕТТА...

*Отново се завърна пролетта
и подреди в градините цветя,
дочувам птичи песни в тази гмеж
стобори и врати да прекосяват;
посред върхари, лумнали в цъфтеж,
сред цвят и безподобен полъх свеж
на воля всеки днес се весели.*

*Ала копнежът, който радва мен,
от радостта любовна е роден,
от нея се разпалва пак и пак.
Тъй както с клон се слива смок студен,
сега страна от всеки долен враг,
не спира радостта пред моя праг,
а любовта дари ме с малко плод.*

*Откакто праотецът ни Адам
откъснал е плода запретен там,
душа така прекрасна никой път
в прекрасно тяло Бог не вложи сам,
със бяла, гладка като мрамор плът —
от толкоз хубост смайва се духът,
ала е безразлична тя към мен.*

*Как да се отделя от нея аз —
Амор разпалва нежната ми страст,
а тръгне ли, сърцето ми се къса,
та той така разпъва го със бяс,
че любовта тече като от съд
и чувствам окована своята плът
в любов, тъй както цветето във цвят.*

*С такава обич друг да е умрял,
та се тревожа аз за своя хал —
Амор аз любя, той не люби мен,
макар че друго бих си пожелал
и моят огън в Нил би бил стопен,
тъй както и канапът насмолен
във въздуха би кула удържал.*

*Но аз разпалвам сам, уви, жарта
и мъката, дошла от любовта,
изпълва ме със сладостен копнеж,
избива по лицето бледността,
ала сега все още съм младеж,
а щом косите ми покрие скреж,
не знам дали не бих я укорил.*

*Че, мисля си, от всичките жени
по-малко доблестният се цени,
а оня, който е самата чест,
Амор не го ли с обич осени,
той другите ценил би малко днес.
Към скромните аз храня интерес,
а, виж, със злите — зъл и горд съм аз.*

*Жонгльоре, ти по хладина излез
и поздрав на другарите отнес,
на Ен Раймон — със най-голям прехлас.*

*Да бъде злото кротка благовест,
доброто — манна в най-несносен час.*

ЕЛИАС КАЙРЕЛ
(XIII В.)

ЕЛИАС КАЙРЕЛ

Запазени са две животоописания на Елиас Кайрел. Първото гласи:

„Елиас Кайрел е от Сарлат, градче в Перигор. Беше златар и украшател на оръжия. Стана жонгльор и дълго скита по света. Пееше зле, съчиняваше лошо и свиреше лошо на виола. Още по-лошо говореше, но пишеше добри песни. Дълго време беше в Румъния, а после се върна в Сарлат, където и умря.“

Във второто животоописание е отбелязано, че презирал бароните и поради това не са го ценили много. Към причините за тази очевидна и от биографията му антипатия можем да добавим предположението, че е бил евреин (както може да се съди по името), а отношението към еврейската общност през средновековието е било рязко отрицателно.

ЕЛИАС КАЙРЕЛ
АПРИЛ НИ МАЙ НЕ ЧАКАМ АЗ...

*Април
ни май
не чакам аз
да съчиня куплет,
тъй както повелява любовта.
Макар че вятърът поваля в пепелта,
не ме отчайва падналият лист —
не глъхне тоз рефрен
и радост има пак,
но драги са за мен
и студ, и пресен сняг,
а лете пък се радвам на цветето обратно.*

*Немил-
остив е май,
който завчас
граби без ред
онуи, което щедро дава обичта,
фалшивата любов съзира всичко, тя
успява да сломи любовник поривист,
ала възнаграден
ще бъда в този бяг
да видя как — сломен —
измамницата — трак! —
погубва оня, който ме водеше превратно.*

*Крил-
ат е, знай,
като Пегас,
снове назад-напред
фалшивият Амор от толкова лета,*

а истинският мен затиснал е с пета;
не се оплаквам аз, че страдах от каприз,
не съм опечален,
щом видя пак и пак
ликът ѝ озарен,
плътта ѝ, жив варак —
че тя обител е на всичко най-приятно.

Унил,
без рай,
днес страдам аз —
във секта член новоприет;
на чарове коварни без мощта
привърза ме към мойта мила любовта,
но пътят е несигурен, трънист
и аз съм тъй сразен,
личи от моя зрак,
че цял съм потопен
в любов до гуша чак
и плаши ме, признавам, коварство непонятно.

Но мил
докрай
и цял в захлас,
враждебен отнапред
към злото за жената, по която цял пламтя —
и тяло, и душа, та кара ме страстта
все да ѝ служа аз — в пустиня, в кът горист;
като дете блажен,
вторачен в мамещ зрак
на свещ — и изгорен
крещя немил-недраг:
„О, Боже, любовта ме мами многократно.“

Дактил
ни лай
не чувам аз

*от злобния отред
завистници, изкусни във всяка клевета,
тях дразни ги, че аз седя във самота,
но моето сърце ще е неписан лист
за нея, моя ден,
а щом припадне мрак,
в съня ми е пред мен
и я прегръщам пак,
като персийски шах тъна в блаженство златно.*

*Пред краля сюзерен
прекланям своя крак,
че песен и рефрен
го правят веселяк
и в неговия двор честта е чест стократно.*

*А Монферат, роден
маркиз, а не бедняк,
нека послуша мек
и атакува пак,
от пешката му дама ще стане вероятно.*

БЕРТРАН Д'АЛАМАНОН

БЕРТРАН Д'АЛАМАНОН

Животоописанието на този трубадур е съвсем кратко:

„Бертран д'Аламанон беше от Прованс, син на Ен Поне де Бригиер. Беше куртоазен рицар, сладкоречив, създаде хубави кобли и сирвенти.“

Някои изследователи се съмняват в авторството на албата, поместена в настоящата антология. Няма съмнение обаче, че тя е един от най-хубавите образци в този прочут и труден жанр на провансалската лирика.

БЕРТРАН Д'АЛАМАНОН РИЦАР МЛАД СРЕД ТЪМНИНАТА...

*Рицар млад сред тъмнината
при любимата в кревата
я целуваше в устата
и мълвеше: „Скъпа, пак
ден сменява нощен мрак.“*

Ах!

Пажът вика край вратата:

„Хайде!...“

*Виждам, иде пак денят
след зората.*

*Да би станало така, та
ни денят, нито зората
да се връщат на земята,
би било прекрасен знак
за любовник, скрит от зрак.*

Ах!

Пажът вика край вратата:

„Хайде!...“

*Виждам, иде пак денят
след зората.*

*Мила, страшна е тъгата,
обладала в миг сърцата
при раздялата в тъмата,
щом се сетя, тръпна чак.
Малко трае този мрак.*

Ах!

Пажът вика край вратата:

„Хайде!...“

Виждам, иде пак денят

след зората.

*Пътят води ме в гората,
ваш съм вред под небесата,
не забравяйте това, та
щом не бе сърцето враг,
то при вас остава пак.*

Ах!

Пажът вика край вратата:

„Хайде!...“

*Виждам, иде пак денят
след зората.*

*Щом не виждам красотата,
смърт коса над мен замята,
ще ме умори тъгата,
та летя към този праг —
мъртъв съм без вас, недраг.*

Ах!

Пажът вика край вратата:

„Хайде!...“

*Виждам, иде пак денят
след зората.*

**ГИЛЙЕМ ДЕ МОНТАНЯГОЛ
(1233-ОК.1258)**

ГИЛЙЕМ ДЕ МОНТАНЯГОЛ

Най-значителният измежду късните провансалски трубадури. От него са съхранени шест кансони, седем сирвенти и един партимен (поетически спор) с италианския трубадур Сордело.

Бил е в двора на граф Раймон VII от Тулуза, гостувал е на арагонския крал Хайме I, на кастилския крал Алфонсо X Мъдри, който сам е бил известен поет.

Певец от епохата на т.нар. албигойски кръстоносен поход, когато владенията на Прованс биват опустошени едно по едно, той се очертава като поет на прехода, предвещаващ италианските поети на „сладостния нов стил“, както ги назовава най-значителният измежду тях — Данте. Неговата поетическа формула — „че от любовта се ражда целомъдрието“, е отправна точка за стилновистите. Животоописание то му е кратко:

„Гилйем де Монтанягол беше рицар от Прованс, добър трубадур и знаменит любовник. Той насочи помислите си към дамата Джаузеранда от замъка Люнел и създаде за нея много хубави песни.“

ГИЛІЕМ ДЕ МОНТАНЯГОЛ СИЯЕ ПЪЛНАТА ЛУНА В ЛЮНЕЛ...

*Сияе пълната луна в Люнел,
по-ярка е от всяка светлина —
от нея греят радост, ведрина,
а и Амор от блясъка е взел.
И щом Люнел луната озарява,
та до Тулуза цял Прованс огрява,
на радост и ухажване духът
искри в Люнел, тъй както първи път.*

*Самият звук тоз блясък е поел,
на умните разкрива същина,
която чрез красавица една,
Гаузеранда, става порив смел.
И нека радост чиста вдъхновява,
който в насладата се наслаждава.
За всички ще е ведър този път,
щом знаят към какво се днес стремят.*

*Приятелю Гираут, заради вещи слава
попитай името ѝ дали заслужава
и ако по-добро ти назоват,
то значи — по-добро не знай светът.*

ГИЛІЕМ ДЕ МОНТАНЯГОЛ НЕ СА УСПЕЛИ ВСИЧКО ЧАК...

*Не са успели всичко чак
първите трубадури на света,
не са те довъзпели любовта
от времената стари и добри,
че да не можем да подхванем песента,
възславата на доблестта,
с мелодия, в която истина гори.
Щом може да се каже само нещо ново,
не ще си иначе трубадур голям
и песните ти няма да са — срам —
прекрасен образец на ново слово.*

*Когато съчиняват пак,
новаците в словесността,
така възпяват любовта,
че словото им ново не искри,
но щом магистри славят обичта,
разбираш, че изкуствеността
от нищо чудото ще сътвори;
че ново не е чутото отново,
а неизреченото още, знам,
тъй мен Амор възпитал ме е сам
и неизпятото е в мен готово.*

*На мен рефренът ми е драг,
когато си помисля за честта,
която ми донася любовта,
и мисля, че разглезен съм дори
от тази, що прославям в песента,
а тя блести с такава красота,
на цвят подобна, росен от зори,*

и вярата поправя ме сурово —
от небесата слязла е насам,
небесно съществуване е тя невям,
небесен чар сроди я с благослова.

Ала жените губят такт
и твърде често правят глупостта —
понякога обсъждат любовта
и, току-виж, се спорът разгори,
та щом любимият, роб на честта,
е връх на добродетелта,
от чакане тя ще го умори.
Но старост не обича времето ни ново,
та затова и аз ще бъда прям —
не виждам смисъл в срок такъв голям:
и споделената любов е здравословна.

На себе си е враг
жената, предпочела грубостта,
когато мъж ѝ проси милостта,
а тя се дразни, гневно го кори,
готова да му смаже гордостта,
наместо да осъди подлостта
на грешника, увлечен в тез игри.
Но и жени такива има, честно слово,
така изпечени в греха голям,
че любовта им носи само срам,
щом с милостта са скарани отново.

Обичам пак и пак
една жена без укор в любовта,
защото не познава подлостта
и гордостта ми лесно се смири,
та, мисля, тя е връх на прелестта
и първа е — без спор — по красотата,
та най-подир Амор ме покори.
Любовник фин не търси наготово,

*негодник си навлича само срам,
към най-добрите води пътят прям,
кълни в тях доблест, милост, чувство ново.*

*О, Есклармонда, вие На Гия^[1] сте отново,
но всяко ваше име изпълва ме със плам
и който изрече го, ще се опази, знам,
от злото на деня чрез приказното слово.*

[1] Това е един от редките случаи на разкриване на „сеняла“ в самата творба. ↑

**ДАУДЕ ДЕ ПРАДЕС
(XII–XIII В.)**

ДАУДЕ ДЕ ПРАДЕС

Този каноник е бил автор не само на любовни песни, но и на трактат за лова и на трактат за птиците. Неговата теория за трите любви е свидетелство за кризата на куртоазната доктрина и за изместването ѝ от нова концепция за любовта, състояща се от три компонента: ухажване на благородна дама, задиряне на обикновена девойка и общуване с леки момичета. От кансоната, която привеждаме, става ясно, че Дауде де Прадес не степенува ценността тези три вида любов (и трите са източник на наслада), а само ги разграничава, като очевидният подтекст е, че всеки от тях изисква определен тип мъжко поведение.

ДАУДЕ ДЕ ПРАДЕС АМОР Е НЕОТЛЪЧНО С МЕН...

*Амор е неотлъчно с мен —
подтиква ме към песента,
та да му проличи властта
и колко аз съм за пленен.
Припрян е, както подобава,
че вече пролет се задава
и трябва в песен приветлива
да кажа колко ме опива
днес радостта, що ми разкри
Амор и тъй ме покори.*

*Днес радват моя дух смирен
насладите на любовта —
в тях вложих само сръчността,
ума, със който съм дарен.
Дали е дама в пълна слава,
девойка ли се назовава,
е все едно, но радост жива
изпитвам и с мома шавлива.
Тъй истина ме озари —
деля аз любовта на три.*

*На дама да си подчинен
престижно е, без суета.
Девицата пък с радостта
сродява ни, но упоен
съм до уши едва тогава,
кобилка щом ми се задава,
хем да е свежа и плашлива,
пък да не е честолюбива
и опитна в онез игри —*

чат-пат и мен да ме мори.

*Не си любовник изкусен,
щом искаш всичко в любовта —
едно превзето тяло, та
това е само дар студен.
Виж, оня, който получава
халка, кордела — крал той става.
Така е в любовта красива,
целувката се придобива
и ако с милост те дари,
притрябвали са ти пари.*

*С девойка съм доволен,
ако е с явна красота;
до мен присяда леко тя,
щом гост ѝ бъда някой ден.
Умее да се забавлява —
гърдите да ѝ пипам дава,
не мърда и не се укрива,
около мене се увива
и позволява ми дори
най-привлекателни игри.*

*С мома шавлива съм блажен,
но времето си аз пестя —
любов креватна си е тя,
за кандърми не съм роден;
запретвай фустата тогава,
че „дий-дий конче“ се задава
и оня, който си го бива,
в игра любовна не унива
и бърза да се разведри
в спор с евините дъщери.*

**СЕРВЕРИ ДЕ ДЖИРОНА
(XIII В.)**

СЕРВЕРИ ДЕ ДЖИРОНА

Този трубадур е каталонец, родом от Джирона (съвр. Хирона). Според някои каталонски изследователи той полага началото на каталонската поезия, която през XIII в. се разграничава от провансалската. Поместената „попътна песен“ напомня за традициите на галисийско-португалския лиризъм, който е силно повлиян от фолклорната стихия.

**СЕРВЕРИ ДЕ ДЖИРОНА
НЕ ВЗИМАЙ СИ ФАЛШИВ СЪПРУГ...
ТОВА Е ПОПЪТНА ПЕСЕН^[1]**

*Не взимай си фалшив съпруг,
прекрасна Яна.*

*На клетвите не вярвай пак,
че той е прост, невеж, тъпак,
прекрасна Яна.*

*Не взимай си такъв съпруг,
че той е прост, ленив, неук,
прекрасна Яна.*

*Та той е прост, ленив, ръбат,
не е за брачния креват,
прекрасна Яна.*

*Как ще го любиш тоз кютук,
я по-добре вземи си друг,
прекрасна Яна.*

*Не е за брачния креват —
да легне там приятел млад,
прекрасна Яна.*

[1] Обозначението, предшествуващо песента, е взето от манускрипта. Попътната песен (viadeuga) без съмнение се нарежда сред фолклоризацията регистър според определението на П. Бек. ↑

ЛАНФРАНКО СИГАЛА
(?–ПРЕДИ 1258)

ЛАНФРАНКО СИГАЛА

Италиански трубадур, писал на провансалски език. Бил е съдия и дипломат в Генуа. Съхранили са се около 35 негови творби в различни жанрове. Поради обстоятелството, че не е тосканец, Данте предпочита пред него Сордело, но това не означава, че не е бил добър поет. Кратката му биография гласи:

„Ен Ланфранко Сигала беше от град Генуа. Беше благородник и учен човек, съдия и рицар, но водеше живот на съдия. Беше голям любовник, познавач на поезията. Добър трубадур, той създаде много хубави песни, като съчиняваше песни и за Бога. А тук са записани някои от песните му.“

ЛАНФРАНКО СИГАЛА НЕЯСНА ПЕСЕН БИХ СКРОИЛ...

*Неясна песен бих скроил,
да гонех само веща слава,
но кой би песента пилил^[1],
да чисти и изкусурява,
когато твърде ясно става —
не струва много мъдростта,
вред не блести от яснота,
неяснотата уморява,
да възкресява светлината има власт —
та пея ясно в летен пек и в зимен мраз.*

*Тъй пея в март или в април,
щом разумът ме наставлява
и неизменно бих твърдял,
че яснотата превишава
безспорно стиховата плява.
Напразно правят му честта
да виждат връх на сръчността
у майстора, що изпилява.
Затуй пък яснотата предпочитам аз —
запея ли, все пея с ясен глас.*

*А който би ме обвинил,
че лудостта ме обладава,
да знае — би го подкрепил
един на сто мъже тогава,
щом истината е такава
и губи си почтеността,
да обвинява глупостта,
който твърди — неяснотата е елмаз,
сред чистата река не ще напълни тас.*

А друг един похват немил,
що лесно в подлост преминава,
е да твърдиш, че нечий стил
в простащина се уличава.
Бездарникът тъй заявява —
таланта да свали в калта.
Това е връх на подлостта,
мен всичко туй ме отвращава;
в покварено сърце покълнва тази страст,
съветвам ви, странете от подлата ѝ власт.

На дама съм се посветил,
която много заслужава —
не само жестът ѝ е мил,
у нея всичко възвисява,
учтивостта я направлява.
Откак с усмивка на уста
тя ми подсказа обичта,
с целувката си ме пленява.
Щом с милостта ѝ нежна изчезна оня мраз:
в дарената ми радост усещам се аз княз.

Свободно съм се преклонил
пред волята ѝ величава,
не бих се с нея разделил,
животът век да продължава.
Сърцето ми се унижава,
но е голяма сладостта
и болката изкупва тя,
а по-добро не се задава —
любимата ме вдъхновява всеки час,
смирението ми възраства във екстаз.

Възпявам, скъпа, любовта
и нека в плен на лудостта
аз за мнозина да оставам,

*но оня, който знае потайния ѝ пласт,
ще разбере, че влюбен, не луд сега съм аз.*

*В наслада пребивавам, любима, само с вас,
от вас струи и радост, и животворна страст.*

[1] „... но кой би песента пилил...“

Класическият образ на поета — майстор занаятчия, който дялка, пили, обработва словото — се запазва през цялата класическа епоха на провансалската лирика (XI-XIII в.) ↑

ГИРАУТ РИКИЕР
(?–СЛЕД 1292)

ГИРАУТ РИКИЕР

Последният значителен трубадур от класическата епоха, починал след 1292 г., когато младият Данте започва да пише „Нов живот“. Съчинява първите си песни в Нарбон, след това пребивава в кралския двор на Кастилия (1270–1279) и в Родез (1280–1285). Оставил е 89 кансони в различни жанрове и 15 римувани поеми. Първите му любовни песни са посветени на херцогинята на Нарбон, но по-късно посвещава много кансони на Дева Мария, а пише и дидактични стихотворения. Най-значителни от съвременно гледище са шестте му пасторели.

Гираут Рикиер има съзнание за принадлежността си към една вече отминала епоха и това хвърля отсянка на горчивина върху поезията му. Във втората строфа на поместената песен той заявява:

mas trop suy vengutz als derriers.
(но късно проявих се аз.)

ГИРАУТ РИКИЕР ДА ПЕЯ ЩЕ ИЗБЯГВАМ САМ...

*Да пея ще избягвам сам,
че иска радост песента,
а тъй души ме днес скръбта,
че дъх поемам си едвам.
Припомняйки предишни дни,
сегашните злочестини
и утрешния тежък час,
готов съм да рева на глас.*

*Че песента не е балсам,
лишена от веселостта,
а Бог дари ме с милостта
чрез нея всичко да предам —
копнежи, скърби, благини,
за радостта, що ме плени,
говоря с неизменна страст,
но късно проявих се аз.*

*Не се цени в дворците, знам,
изкуството на доблестта,
уж обожават песента,
а шляят се насам-натам
в забави пошли, погледни;
което чест бе в други дни,
в забрава тъне и тогаз
светът за продан е пред вас.*

*Измъчва ни печален срам —
на грешните чрез наглостта,
на Господа без обичта
бяхме прогонени с Адам*

*от Рая. Други съсипни
ни носят все злочестини —
стремежът към богатства, власт,
та Бог отвърща се от нас.*

*Уплаха страшна вдъхва нам
на двойна смърт опасността —
от маврите напират тя,
а Бог не е със нас невям.
Обсаждани от вси страни,
смъртта и нас ще отстрани.
По своя дълг не са в захлас
велможите, дарени с власт.*

*А оня, що ни осени
със всичките си благини,
така сияе вред пред нас,
че се пречистваме завчас.*

*О, Богородице, помни,
в молитвите ни помени,
синът ти ще прости тогаз
греховната ни земна страст.*

СИМЕОН ХАДЖИКОСЕВ

БЕЛЕЖКИ

[КЪМ „СНЕГЪТ ЗЕЛЕНИНА СЪНУВА“]

Настоящото издание е подготвено въз основа на антологията на Жак Рубо „Трубадурите“ (Les Troubadours, anthologie bilingue, Introduction, choix et version française de Jacques Roubaud. éd. Seghers, Paris, 1971 (1980).

Това е една от най-добрите антологии на провансалската лирика от последните десетилетия. От включените в нея 46 трубадури в предлагания сборник не влязоха само шест.

Антологията е двуезична, като френският текст в проза е представен паралелно с оригиналния провансалски текст. В хода на работата се убедих, че при прозаичния превод са допуснати редица грешки и разночетения, свидетелстващи за трудността да се тълкуват песните на трубадурите.

В съответствие с практиката, установена в средновековните манускрипти, в изданието на Ж. Рубо кантоните са представени по стародавния начин — разграничени са само отделните кобли (строфи), краестишията са обозначени с точки, като главна буква се употребява само за личните имена и при упоменаването на Господ. Естествено, при осъществяване на поетичен превод за предпочитане е строфиката да бъде нормализирана, каквато е практиката и в много авторитетни антологии на провансалската лирика (например в двутомната антология на каталонецата Мартин де Рикер).

Разночетения има и при имената на трубадурите. Графемите им се различават съществено в различните сборници. Придържал съм се към оригиналните провансалски варианти на тези имена, а не към покъсните им френски нормализации (например Гийем IX де Пейтиу, а не Гийом IX дьо Поатие).

Четвъртият раздел от антологията на Жак Рубо е онасловен „Трубадурки“ (Trobadoritz). В него са поместени кансони от шест поетеси и една анонимна песен.

Съществува един намек за някакъв песенник, съставен изцяло от творби на поетеси, макар че подобни утвърждения трябва да се приемат предпазливо. При всички случаи малкото кансони, създадени от трубадурки и достигнали до нас, свидетелствуват, че майсторството на поетесите не е отстъпвало на това на трубадурите.

Азаланс де Поркайрагес е била любовница или поне довереница на прочутия Раймбаут д'Ауренджа, който я споменава под псевдонима Жонгльора.

Най-прочута несъмнено е графиня Де Дие, от която помещаваме тенсоната ѝ със същия Раймбаут, в когото може би е била влюбена.

От Мария де Вентадоур е съхранена тенсоната ѝ с друг известен трубадур на епохата Ги д'Юйсел.

Дълго време съществуването на трубадурки е било оспорвано в провансалистиката. Смятало се е, че авторите на кансоните, които са им били приписвани, са мъже. Особено показателен е случаят с Биейрис де Романс, която е била прекръстена на Алберико да Романо. Днес тезата за съществуването на трубадурки е застъпвана не само от Ж. Рубо, но и от мнозина други авторитетни изследователи на провансалската лирика.

Симеон Хаджикосев

Издание:

Снегът зеленина сънува
Антология на провансалската лирика

Подбрал и превел от провансалски: Симеон Хаджикосев

София, 1990
„Народна култура“

Jacques Roubaud
Les Troubadours, anthologie bilingue
éd. Seghers
Paris, 1971

Подбор, предговор и превод © Симеон Хаджикосев
Библиотечно оформление © Петър Добчев

Съставител: Симеон Хаджикосев
Първо издание
Литературна група — ХЛ 04/9536672211/5559-11-90

Редактор: Кирил Кадийски
Художник: Петър Добрев
Художник-редактор: Николай Пекарев
Технически редактор: Олга Стоянова
Коректор: Здравка Славянова

Дадена за набор: май 1990 г.
Подписана за печат: август 1990 г.
Излязла от печат: ноември 1990 г.
Формат 84×108/32. Печатни коли 11
Издателски коли 9,24. УИК 11,41

Цена 2.05 лв.

ДИ „Народна култура“, София
ДП „Димитър Благоев“, София

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.